

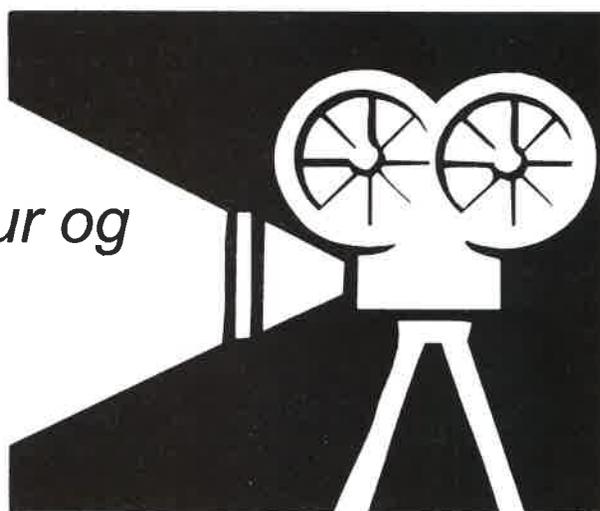

Kvikmyndaiðnaðurinn á Íslandi

---

*Staða, horfur og
möguleikar*

September 1998

Viðskiptafræðistofnun
Háskóla Íslands

Efnisyfirlit

1. INNGANGUR	4
2. ÁGRIP AF SÖGU	5
3. ATVINNUGREININ OG IÐNAÐURINN	9
3.1 KVIKMYNDAGERÐ FRÁ 1980.....	9
3.2 FJÖLDI MYNDA OG AÐSÓKN AÐ KVIKMYNDUM	10
3.3 HEILDARÁÐSÓKN.....	11
3.4 FJÁRMÖGNUN ÍSLENSKRA KVIKMYNDA 1991-1999	12
3.4.1 <i>Vinnuafli í kvikmyndaiðnaði</i>	14
3.5 TEKJUR SAMFÉLAGSINS AF KVIKMYNDAGERÐ	15
3.5.1 <i>Framleiðslustyrkir Kvikmyndasjóðs</i>	16
3.5.2 <i>Tekjur ríkissjóðs</i>	16
3.5.3 <i>Beinn hagur samfélagsins af styrkjum til kvikmyndagerðar</i>	17
3.5.4 <i>Tekjur vegna landkynningaráhrifa</i>	17
3.5.5 <i>Tekjur vegna erlendra tókuliða</i>	21
3.5.6 <i>Aðrar tekjur af kvikmyndagerð</i>	21
3.5.7 <i>Gjaldeyrstekjur/erlend fjármögnun</i>	21
3.5.8 <i>Heildararðsemi</i>	22
3.6 HELSTU NIÐURSTÖÐUR	24
4. SAMKEPPNISHÆFNI ÍSLENSKRAR KVIKMYNDAGERÐAR	26
4.1 SAMKEPPNISSTEFNA FYRIRTÆKJA.....	26
4.2 LYKILÞÆTTIR Í STARFSUMHVERFI FYRIRTÆKJA	28
4.3 GREINING Á STARFSUMHVERFI ÍSLENSKRAR KVIKMYNDAGERÐAR	29
4.3.1 <i>Framleiðsluþættir</i>	29
4.3.2 <i>Eftirspurnaraðstæður</i>	36
4.3.3 <i>Stuðningsgreinar</i>	42
4.3.4 <i>Samkeppnisstefna, stefnumótun og skipulag</i>	43
4.4 HELSTU NIÐURSTÖÐUR	46
5. STUÐNINGUR VIÐ MENNINGU OG TENGDA MÁLAFLOKKA	50
5.1 STYRKIR RÍKISSJÓÐS TIL MENNINGARMÁLA.....	50
5.1.1 <i>Fjárlög 1997-1998</i>	53
5.2 STYRKIR REYKJAVÍKURBORGAR.....	54
5.2.1 <i>Fjárhagsáætlun 1997</i>	54
5.3 REKSTRARKOSTNAÐUR MENNINGARFYRIRTÆKJA OG OPINBERIR STYRKIR	55
5.4 HELSTU NIÐURSTÖÐUR	57
6. ALÞJÓDLEGUR SAMANBURÐUR, STUÐNINGUR OG STYRKIR	58
6.1 UMFANG KVIKMYNDAGERÐAR	58
6.2 AÐFERÐIR VIÐ FJÁRHAGSLEGAN STUÐNING HINS OPINBERA	59
6.3 AÐFERÐIR VIÐ SKATTALEGAR AÐGERÐIR	63
6.3.1 <i>Skattaívilnanir í nokkrum löndum</i>	64
6.4 HUGMYNDIR ENGLENDINGA UM EFLINGU KVIKMYNDAIÐNAÐAR.....	67
6.5 HELSTU NIÐURSTÖÐUR	69
7. BÆTT STARFSSKILYRÐI – NOKKRAR TILLÖGUR UM ÚRBÆTUR	71
7.1 EFLING KVIKMYNDASJÓÐS	71
7.2 SKATTFRÁDRÁTTUR VEGNA FJÁRFESTINGA Í KVIKMYNDAGERÐ	72
7.3 AUKIN HLUTAFJÁRMÖGNUN.....	72
7.4 STOFNUN MYNDVERS TIL KVIKMYNDAGERÐAR	73
7.5 IÐJÓNUSTUMIÐSTÖÐ KVIKMYNDA – „FILM COMMISSION“	73
HEIMILDASKRÁ	74
VIÐAUKI	76

MYNDASKRÁ

Mynd 1: Fjöldi íslenskra kvikmynda og meðaláhorf 1977-1997.....	10
Mynd 2: Heildaraðsókn 1985-1996.....	11
Mynd 3: Meðalaðsókn einstaklinga 1990 og 1996.....	12
Mynd 4: Fjármögnun íslenskra kvikmynda 1991-1999.....	13
Mynd 5: Skatttekjur af erlendum ferðamönnum.....	20
Mynd 6: Tekjur og gjöld ríkissjóðs af kvikmyndagerð.....	22
Mynd 7: Samkeppnisvið fyrirtækja. Helstu samkeppnisvið.....	27
Mynd 8: Samkeppnisvið. Dæmi úr kvikmyndagerð.....	27
Mynd 9: Lykilþættir í starfsumhverfi kvikmyndagerðar.....	28
Mynd 10: Tekjur kvikmyndaframleiðenda í Evrópu.....	40
Mynd 11: Tekjur kvikmyndaframleiðenda í Bandaríkjunum.....	40
Mynd 12: Samkeppnisstefna íslenskrar kvikmyndagerðar.....	45
Mynd 13: Hlutfall Kvikmyndasjóðs í heildarframleiðslukostnaði 1991-1998.....	62

TÖFLUSKRÁ

Tafla 1: Hlutfallsleg skipting fjármögnunar 1991-1999.....	14
Tafla 2: Áætluð ársverk í greininni.....	14
Tafla 3: Heildarframleiðslukostnaður úthlutana Kvikmyndasjóðs 1991-1999*.....	15
Tafla 4: Framleiðslustyrkir Kvikmyndasjóðs 1994-1997.....	16
Tafla 5: Skipting framleiðslukostnaðar.....	16
Tafla 6: Mismunur á tekjum og kostnaði samfélagsins við úthlutanir.....	17
Tafla 7: Tilgangur ferðamanna til Íslands.....	18
Tafla 8: Hvaðan fá ferðamenn hugmyndina að Íslandsferð? (1).....	18
Tafla 9: Hvaðan fá ferðamenn hugmyndina að Íslandsferð? (2).....	19
Tafla 10: Tekjur og gjöld ríkissjóðs af kvikmyndagerð.....	23
Tafla 11: Upplýsingar frá Lánasjóði íslenskra námsmanna.....	30
Tafla 12: Frumsýndar myndir eftir löndum 1990-1996.....	37
Tafla 13: Útsent efni frá Ríkisútvarpinu-sjónvarpi.....	38
Tafla 14: Útsent efni frá Stöð 2 1997.....	39
Tafla 15: Yfirlit yfir framlög ríkisins til menningarmála.....	50
Tafla 16: Framlög til menningarmála samkvæmt ríkisreikningi 1996.....	53
Tafla 17: Framlög til menningarmála skv. fjárlögum 1997 og 1998.....	53
Tafla 18: Styrkir Reykjavíkurborgar skv. borgarreikningi 1996.....	54
Tafla 19: Framlög Reykjavíkurborgar skv. fjárhagsáætlun 1997.....	54
Tafla 20: Framleiðslukostnaður og styrkhlutfall 1996.....	55
Tafla 21: Fjöldi kvikmynda í fullri lengd og samframleiðsla 1992-1996.....	58
Tafla 22: Meðalfjárfesting í kvikmynd í fullri lengd 1994-1996.....	59
Tafla 23: Form og leiðir stuðnings 1994.....	60
Tafla 24: Hvaðan kemur fjármagn til kvikmyndagerðar?.....	61
Tafla 25: Hlutfall styrkja af heildarframleiðslukostnaði.....	63
Tafla 26: Áhrif skattaivilnunar.....	64

1. Inngangur

Íslensk kvikmyndagerð er nú að slíta barnsskónum og hefur að undanförmu þróast hratt frá því að vera áhugamál fárra eldhuga í atvinnugrein sem veitir fjölda manns atvinnu og lífsviðurværi. Margt bendir til þess að í núverandi reynslu og þekkingu íslensks kvikmyndagerðarfólks felist sóknarfæri sem leitt geta af sér umtalsverða verðmætasköpun fyrir íslenskt samfélag.

Greinin býr í dag yfir dirfsku og krafti unglingsáranna, en til að nýta þessa möguleika þarf hún að taka út meiri þroska, sem m.a. felast í því að byggja upp aukinn aga og festu. Jafnframt þarf greinin að laða til sín nauðsynlegt áhættufjármagn til að geta tekist á við ný verkefni. Í reynd stendur íslensk kvikmyndagerð því frammi fyrir þeirri grundvallarspurningu hvort hún eigi fyrst og fremst að skilgreina sig sem listgrein eða sem ábatasaman atvinnurekstur.

Að beiðni Aflvaka hf. hefur Viðskiptafræðistofnun Háskóla Íslands tekið saman meðfylgjandi skýrslu um kvikmyndagerð á Íslandi. Markmið samantektarinnar er að skapa heilstætt yfirlit yfir stöðu greinarinnar, möguleika og horfur. Tilgangur með slíkri samantekt er ná fram víðtækri umræðu um viðfangsefnið, aðgerðir og leiðir sem fara þarf til að ná sem bestum árangri héðan í frá.

Einn þeirra þátta sem ætlað var að varpa ljósi á við gerð skýrslunnar er fjárhagsleg afkoma þeirra fyrirtækja sem starfa við kvikmyndagerð á Íslandi. Slík vitneskja er nauðsynleg til að beina sjónum áhættufjárfesta að þeim möguleikum og fjárfestingartækifærum sem greinin kann að fela í sér. Því miður lágu slíkar upplýsingar ekki á lausu. Þrátt fyrir þennan annmarka eru þær upplýsingar sem fram koma í skýrslunni um fjárhagsleg umsvif greinarinnar nægjanleg vísbending um gildi hennar fyrir íslenskt samfélag.

Það er von Aflvaka hf. að skýrslan nýtist vel sem grundvöllur að markvissri umræðu um stöðu íslenskrar kvikmyndagerðar og verði þannig jákvætt innlegg í næstu skref.

Reykjavík, september 1998

Páll Guðjónsson
framkvæmdastjóri

2. Ágrip af sögu¹

Íslensk kvikmyndagerð á sér stutta sögu. Breyttir atvinnuhættir og myndun þéttbýlis við sjávarsíðuna sköpuðu grundvöll fyrir fjöldaskemmtanir eins og kvikmyndasýningar. Á árunum 1883-1892 var gengist fyrir skuggamyndasýningum í Reykjavík að tilstuðlan Þorláks Ó. Johnsons kaupmanns og talið er að fyrsta hreyfimyndin hafi verið sýnd á Íslandi á vegum Þorláks árið 1899.

Árið 1904, þegar Íslendingar fengu heimastjórn, var fyrsta íslenska kvikmyndafélagið stofnað, Ól. Johnson & Co. Tveimur árum síðar hófst eiginleg kvikmyndaöld á Íslandi með stofnun Reykjavíkur Biograftheater sem síðar nefndist Gamla Bíó.

Kvikmyndir urðu þegar í upphafi mjög vinsæl skemmtun og kærkomin tilbreyting í fábrotnu skemmtanalífi höfuðborgarinnar. Árið 1912 hóf Nýja Bíó starfsemi í Reykjavík og í höfuðstað síldveiðanna, Siglufirði, var opnað Siglufjord Biograftheater. Í kjölfarið komu Hafnfirðingar með bíóhús. Strax í upphafi gegndu bíóhúsin mikilvægu félagslegu hlutverki því auk kvikmyndasýninga fór þar fram margvísleg önnur menningarstarfsemi, svo sem tónleikar, upplestrar, leiksýningar og þjóðmálafundir.

Vitað er um myndatökur norskra manna hér á landi árið 1903 en mynd þeirra hefur ekki varðveist. Til er mynd af landgöngu Friðriks VIII Danakonungs á Akureyri árið 1907. Talið er að maður í fylgdarliði konungs eða erlendur ferðamaður hafi tekið myndina. Einnig er til heimildarmynd sem eigandi Gamla Bíós tók af slökkviliðsæfingu í Reykjavík árið 1906. Árið 1911 tóku Svíarnir Wulf og Engström þjóðlífsmyndir hér á landi, meðal annars glímumynd af viðureign Sigurjóns Péturssonar og Hallgríms Benediktssonar en þeir öfluðu sér frama á Ólympíuleikum árið eftir. Sama ár gerði franskur maður heimildarmynd í tilefni 100 ára fæðingarafmælis Jóns Sigurðssonar forseta og tvær aðrar heimildarmyndir voru gerðar af erlendum mönnum á þessum árum.

Eftir fyrri heimsstyrjöldina komst skriður á kvikmyndagerð hér á landi og áhugi erlendra manna jókst á Íslandi sem kvikmyndatökulandi. Eigandi Gamla Bíós, Bíó-Petersen, tók kvikmyndir af markverðum atburðum, til dæmis af fyrsta fluginu hérlendis, árið 1919. Fyrsta bíómyndin, sem hér var kvikmynduð, var *Saga Borgarættarinnar* eftir sögu Gunnars Gunnarssonar og var myndin gerð á árunum 1919 til 1920. Framleiðandi var Nordisk Filmers Kompagni í Danmörku. Næst kom kvikmyndahópur á vegum Stoll Pictures í Bretlandi og kvikmyndaði *Glataða soninn* árið 1922. Árið 1924 kvikmynduðu Guðmundur Kamban og Gunnar Róbert Hansen leikrit Kambans, *Höddu Pöddu*, hér á landi. Um fleiri leiknar íslenskar kvikmyndir í fullri lengd var ekki að ræða allt tímabil þöglu myndanna. Á þessum árum gerði Loftur Guðmundsson leikna stuttmynd, *Ævintýri Jóns og Gvendar*, og hefur hún verið nefnd fyrsta leikna íslenska kvikmyndin.

---

¹ Erlendur Sveinsson: *Kvikmyndir á Íslandi í 75 ár*. Reykjavík 1981.

Rósmundur Guðnason, Sveinn Kjartansson og Sveinn Rafnsson: *Íslensk kvikmyndasaga*. Sveinn Rafnsson bjó til prentunar. Reykjavík 1972.

Þrjár bíómyndir voru gerðar erlendis eftir íslenskum skáldverkum eða þar sem Ísland kom við sögu. Árið 1919 kvikmyndaði fremsti leikstjóri Svía, Viktor Sjöström, leikritið *Fjalla-Eyvind* eftir Jóhann Sigurjónsson í Svíþjóð og Lapplandi. Árið 1924 gerðu franskir kvikmyndagerðarmenn myndina *Fiskimennirnir við Ísland* en myndin var tekin í Frakklandi. Síðasta myndin, sem gerð var á þögla skeiðinu og tengist Íslandi, er mynd Guðmundar Kambans og Nordisk Film Kompagni, *Hús í svefni*. Myndin var tekin í Danmörku. Með þessari mynd vildi Guðmundur Kamban leggja áherslu á það að rithöfundar semdu kvikmyndir í stað þess að semja fyrst bókmenntaverk sem síðar þyrfti að umbreyta í kvikmynd.

Hús í svefni var síðasta leikna íslenska kvikmyndin fram til ársins 1949 er framleiðsla á íslenskum talmyndum hófst. Þetta langa hlé, frá miðjum þriðja áratugnum fram undir 1950, má rekja til versnandi efnahags. Kvikmyndagerðin hafði að mestu verið í samstarfi við erlenda aðila og hér á landi var ekki fjárfest í tækjum og þekkingu til að viðhalda og þróa áfram kvikmyndagerð í landinu.

Fram til þessa var þáttur kvikmyndagerðar í íslenskri menningu því fremur rýr. Íslendingar voru bókmenntaþjóð fyrst og fremst og ungir listamenn virtust ekki líta á kvikmyndaformið sem valkost í listsköpun sinni. Guðmundur Kamban var einn fárra íslenskra listamanna sem gerði sér grein fyrir gildi kvikmyndarinnar.

Árið 1930 bárust fyrstu talmyndirnar til landsins. Franskir kvikmyndatökumenn voru ráðnir til að gera heimildarmynd um Alþingishátíðina sama ár og það færðist í vöxt að teknar væru kvikmyndir við markverð tækifæri. Þannig hafa heimsóknir þjóðhöfðingja og eldgos orðið kvikmyndagerðarmönnum notadrygt yrkisefni.

Oft taka ljósmyndarar til við kvikmyndagerð. Loftur Guðmundsson gerði til að mynda umfangsmikla heimildarmynd um land og þjóð, *Ísland í lifandi myndum*, og Vigfús Sigurgeirsson gerði fjölda heimildarmynda eftir námsdöl í Þýskalandi, 1936.

Heimsstyrjöldin og hernám landsins ollu auknum áhuga Íslendinga á kvikmyndum og kvikmyndagerð. Kvikmyndasýningar urðu ríkari þáttur í borgarlífinu og menn kynntust straumum og stefnum í listgreininni. Aðsókn á kvikmyndasýningar jókst til muna á stríðsárunum og herinn kom sér upp tveimur braggakvikmyndahúsum í Reykjavík sem síðar nefndust Trípólíbíó og Hafnarbíó. Einnig stóðu hernámssliðin að kvikmyndagerð, einkum Bretar.

Með bættum efnahag héldu ungir Íslendingar til náms í kvikmyndagerð en áður voru kvikmyndagerðarmenn að mestu sjálfmenntaðir. Í höfuðborginni tóku fjögur ný kvikmyndahús til starfa, Trípólíbíó og, Austurbæjarbíó 1947, Hafnarbíó 1948 og Stjörmubíó 1950.

Mynd Lofts Guðmundssonar, *Milli fjalls og fjöru*, var fyrsta íslenska talmyndin í litum og fullri sýningarlengd. Hún var frumsýnd í Gamla Bíói árið 1949 og hófst þá nýr kafli í íslenskri kvikmyndagerð. Óskar Gíslason ljósmyndari varð afkastamikill kvikmyndaframleiðandi og var fyrstur manna til að nota framköllunarvél hér á landi.

Hann kvikmyndaði hátíðarhöldin 1944 og fræg er mynd hans, *Björgunarafrækið við Látrabjarg*. Í kjölfarið fylgdu leiknar myndir Óskars, meðal annars *Síðasti bærinn í dalnum*, *Reykjavíkurvintýri Bakkabræðra* og fleiri. Þá kom Ásgeir Long einnig fram á sjónarsviðið og gerði tvær leiknar barnamyndir, *Tunglið*, *tunglið taktu mig* og *Gilitrutt*.

Heklugosið árið 1947 dró að sér margan kvikmyndatökumanninn. Má þar nefna Karl Sæmundsson, Friðrik Þorsteinsson og Ósvald Knudsen. Aðalviðfangsefni Ósvalds Knudsens urðu íslensk náttúra, mannlíf og þjóðhættir. Hann hafði lag á að laða sérfróða menn til samstarfs við sig, Sigurð Þórarinsson, Kristján Eldjárn og Magnús Blöndal Jóhannsson. Ósvald var einn afkastamesti framleiðandi heimildarmynda og hlaut alþjóðlega viðurkenningu fyrir myndir sínar. Hann hlaut gullverðlaun á kvikmyndahátíðinni í Torino á Ítalíu árið 1965 fyrir mynd sína, *Surtur fer sunnan*, og á heimssýningunni í Montreal árið 1969 var mynd hans, *Með sviga lævi*, kosin besta vísindamyndin.

Fleiri heimildarmyndasmiðir koma við sögu kvikmyndagerðar, þeirra á meðal Kjartan O. Bjarnason, Sören Sörensen, Árni Stefánsson, Gunnar Rúnar, Magnús Jóhannsson og fleiri.

Kvikmyndafélagið Saga var stofnað árið 1944 og hafði aðallega að markmiði gerð kennslu- og fræðslumynda. Framleiddi það nokkrar slíkar en varð að hætta rekstri, meðal annars eftir misheppnaða kvikmyndun á leikritinu *Leynimel 13*.

Kvikmyndafélagið Edda-film var stofnað árið 1949 fyrir atbeina Guðlaugs Rosinkranz þjóðleikhússtjóra. Félagið beitti sér fyrir samstarfi við kvikmyndafélög á Norðurlöndum við gerð myndanna *Sölku Völku*, *79 af stöðinni* og *Rauðu skikkjunnar*.

Stofnendur Edda-film sáu fyrir sér mjög þjóðlega kvikmyndagerð sem skyldi fjalla um íslenskt efni og byggja á íslenskum bókmenntum. Ísland hafði verið hersetið og bandarískur her var í landinu og hingað streymdu erlendar bíómyndir. Því var stofnun félagsins að einhverju leyti tilraun til að finna mótvægi gegn erlendum áhrifum á íslenskt menningarlíf, einkum engilsaxneskum áhrifum.

Samkvæmt tölum um fjölda bíógesta í Reykjavík á fimmta áratugnum jókst aðsókn á kvikmyndasýningar úr 400.000 manns árið 1940 í tæp 1.579.000 árið 1950, eða tæplega fjórfaldaðist á tíu árum.

Straumhvörf urðu í íslenskri kvikmyndagerð þegar íslenska sjónvarpið tók til starfa árið 1966. Þó urðu áhrifin ekki eins sterk og hefði mátt vænta því þeir fáu aðilar, sem höfðu aflað sér menntunar á sviði kvikmyndagerðar, svo sem Þorgeir Þorgeirsson, Gestur Þorgrímsson, Gísli Gestsson o.fl., réðust ekki til starfa hjá sjónvarpinu. Þótt sjónvarpið hafi ekki stutt íslenska kvikmyndagerð beint hefur kvikmyndagerðarmönnum gefist tækifæri til að afla sér viðurværis með gerð auglýsingamynda.

Árið 1972 hófust styrkveitingar Menningarsjóðs til kvikmyndagerðar. Veittir voru styrkir til eins verkefnis á ári sem svaraði til eins tíunda af kostnaði við gerð heimildarmyndar.

Styrkir þessir voru undanfari stofnunar Kvikmyndasjóðs sem settur er á laggirnar með lögum frá Alþingi árið 1978 til að efla kvikmyndagerð. Einnig var komið á fót Kvikmyndasafni Íslands sem var ætlað að gegna viðtæku hlutverki á sviði varðveislu, skráningar og útbreiðslu kvikmyndamennta. Fræðslumyndasafn, sem var til fyrir í landinu, var flutt undir starfssvið Námsgagnastofnunar með nýjum lögum um þá stofnun.

Sama ár og Kvikmyndasjóður tók til starfa var haldin kvikmyndahátíð í tengslum við Listahátíð Reykjavíkurborgar. Með stofnun Kvikmyndasjóðs Íslands hófst vorið í íslenskri kvikmyndagerð og árið 1979 veitti sjóðurinn styrki til þriggja leikinna kvikmynda, *Óðals feðranna*, *Veiðiferðarinnar* og *Lands og sona*. Jafnframt var unnið að gerð heimildarmynda og teiknimyndar úr *Þrymskviðu*. Styrkveitingar voru þó svo knappar að kvikmyndagerðarmenn urðu að leggja fram persónulegar ábyrgðir fyrir bankalánnum.

Áhorfendur létu ekki á sér standa og sáu að meðaltali helmingur til tveir þriðju þjóðarinnar myndirnar og tekjur af sýningum innanlands náðu að greiða kostnað við kvikmyndagerðina.

3. Atvinnugreinin og iðnaðurinn

Þegar rætt er um íslenska menningu og list virðist kvikmyndagerð oft verða út undan. Kvikmyndin er tiltölulega nýr miðill en árið 1995 voru eitt hundrað ár síðan kvikmyndataeknin kom fyrst fram á sjónarsviðið. Önnur listform, svo sem bókmenntir, leiklist, tónlist og myndlist, hafa fylgt mannum frá örófi alda. Kvikmyndin sameinar alla þessa miðla og er án efa áhrifaríkasti tjáningarmiðill nútímans. Fjölbreytileiki kvikmyndaformsins útskýrir hina mikla útbreiðslu og hinn mikla iðnað sem hefur sprottið upp við kvikmyndagerð.

Kvikmyndin er vinsæl dægrastytting og hefur framleiðsla og eftirspurn eftir myndefni farið mjög vaxandi á undanförunum árum. Útlit er fyrir að þessi aukning verði síst minni á næstu árum og áratugum. Samfara auknum frítíma fólks og tæknibyltingu í fjarskiptum stórukast tækifæri til dreifingar og sölu kvikmynda. Þessi þróun mun leiða af sér aukna eftirspurn eftir myndefni af ýmsu tagi.

Rétt er að taka fram að umfjöllunin hér á eftir miðast að mestu leyti við kvikmyndir í fullri lengd en það er fyrst og fremst vegna þess að gögn varðandi þann hluta kvikmyndagerðar eru mun aðgengilegri en gögn um aðra hluta hennar.

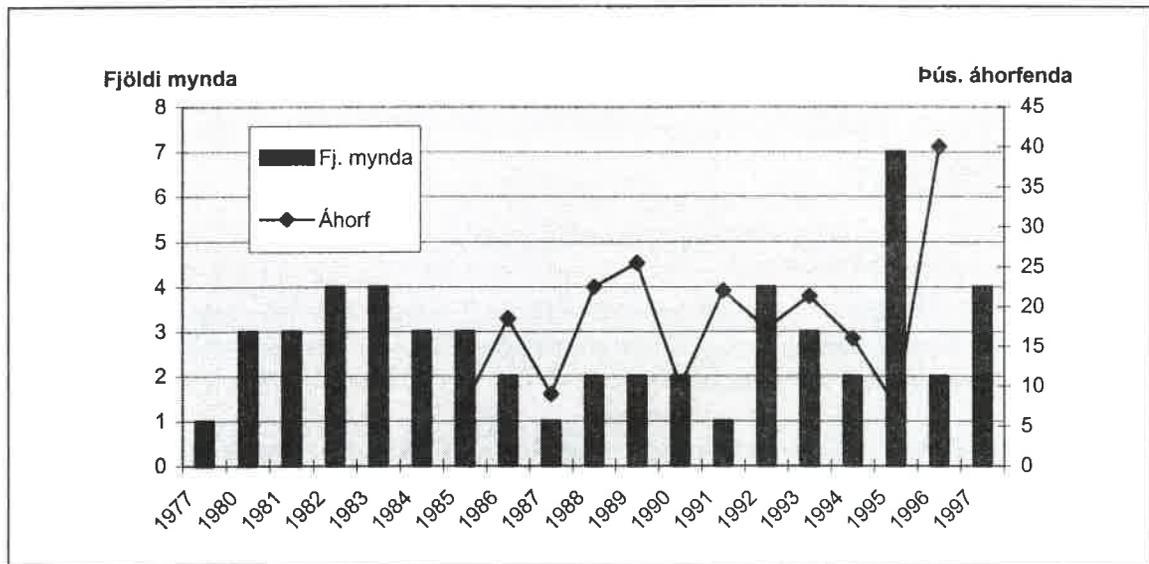
3.1 KVIKMYNDAGERÐ FRÁ 1980

Frá árinu 1980 hafa verið framleiddar hér á landi 52 kvikmyndir í fullri lengd. Hér er kosið að draga mörkin við árið 1980 en þá er áhrifa úthlutana Kvikmyndasjóðs Íslands farið að gæta. Kvikmyndasjóður var stofnaður árið 1979 og veitti þá þrjá styrki til kvikmynda í fullri lengd. *Óðal feðranna*, *Veiðiferðin* og *Land og synir* voru þær þrjár myndir sem styrktar voru. Einnig voru veittir sex aðrir styrkir til mismunandi verkefna.

Þessi fyrsta úthlutun Kvikmyndasjóðs markar þáttaskil í íslenskri kvikmyndasögu. Þá batna möguleikar íslenskra kvikmyndagerðarmanna til að fjármagna verkefni sín. Í kjölfar þessa er talað um íslenska kvikmyndavorið enda voru framleiddar 3-4 myndir á ári á tímabilinu 1980-1985.

3.2 FJÖLDI MYNDA OG AÐSÓKN AÐ KVIKMYNDUM

Mynd 1: Fjöldi íslenskra kvikmynda og meðaláhorf 1977-1997.

Heimild: *Bæklingur Kvikmyndasjóðs, Icelandic films, Reykjavík 1996, og gögn frá Hagstofu Íslands.*

Á þessu súluriti sést heildarfjöldi kvikmynda og meðaláhorf á hverja mynd á viðkomandi ári. Á vinstri ás sést fjöldi sýndra mynda á árinu og á hægri ás er fjöldi áhorfenda í þúsundum. Samhengið á milli talna á ásunum er ekki alveg beint. Það kemur fram viss skekkja við það að bera saman áhorf á árinu og sýndar myndir vegna þess að myndir eru til dæmis sýndar yfir áramót. Því miður eru ekki til tölur um fjölda áhorfenda frá árunum 1980-1984 en mjög athyglisvert hefði verið að sjá áhorf yfir lengri tíma en hér sést. Má telja að áhorf á þessum tíma hafi verið mun meira enda voru þá sýndar mjög vinsælar myndir, svo sem *Með allt á hreinu*, *Punktur, punktur, komma, strik*, *Jón Oddur og Jón Bjarni* og *Land og synir*.

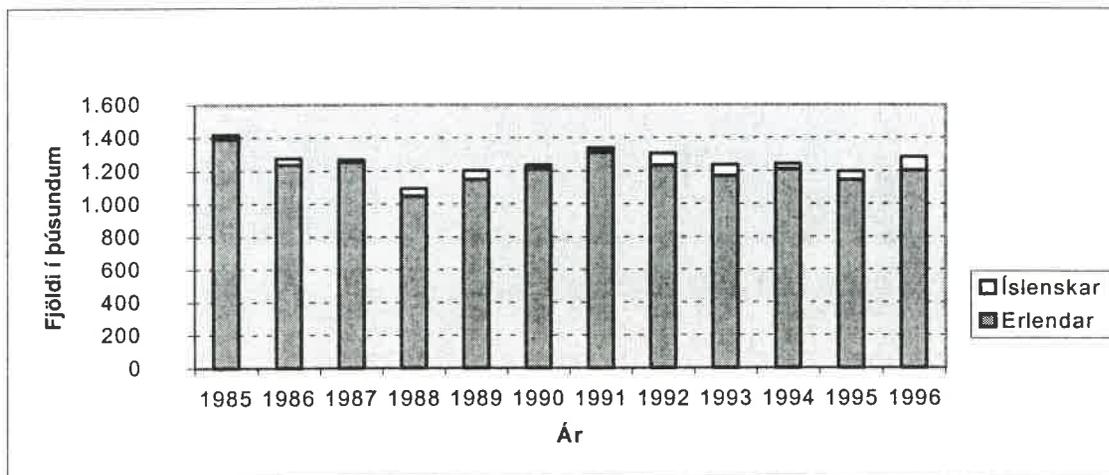
Skipta má hinni stuttu kvikmyndasögu Íslands í þrjú tímabil. Árin 1980-1985 voru framleiddar margar myndir og áhorf mjög gott, að minnsta kosti ef miðað er við síðari tíma. Á árunum 1985-1991 datt fjöldi framleiddra kvikmynda niður og meðaláhorf var á milli 10 og 15 þúsund. Frá árinu 1992 hefur fjöldi framleiddra mynda aukist en áhorf hefur ekki aukist að sama skapi, að undanskildu árinu 1996 þegar 70 þúsund manns sáu *Djöflaeyjuna* en hún var lang aðsóknarhæsta íslenska myndin í langan tíma.

Ef miðað er við þann fjölda mynda sem er á vinnslustigi á árinu 1998 er ljóst að umfang framleiðslunnar mun ekki minnka á allra næstu árum. Íslenskir kvikmyndagerðarmenn hafa náð að fjármagna verkefni sín í auknum mæli erlendis og kann það að skýra þessa aukningu að hluta. Sá fjöldi verkefna, sem nú er unnið að, endurspeglar einnig mikla og almenna grósku í íslenskum kvikmyndaiðnaði. Kvikmyndaiðnaðurinn er þó mjög viðkvæmur fyrir sveiflum. Lítið eigið fé framleiðslufyrirtækja, samfara mikilli áhættu

við gerð verkefna, getur hæglega gert það að verkum að bakslag komi í þessa jákvæðu þróun.

3.3 HEILDARAÐSÓKN

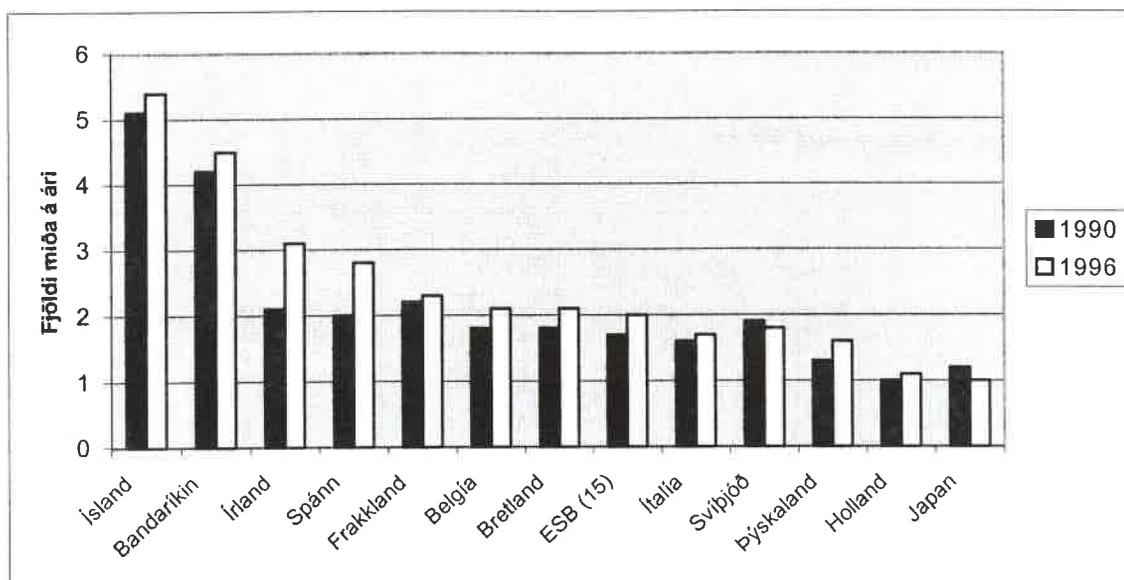
Mynd 2: Heildaraðsókn 1985-1996.

Heimild: Gögn frá Hagstofu Íslands.

Á þessu súluriti sést heildaraðsókn að kvikmyndum og hlutfall íslenskra og erlendra kvikmynda. Svo virðist sem heildaraðsókn sé um 1.100 til 1.300 þúsund áhorfendur á ári og hefur hún verið frekar stöðug. Víða erlendis hefur verið jöfn aukning síðustu ár eins og sjá má á súluritinu hér á eftir um fjölda heimsókna í kvikmyndahús. Íslendingar fara þó oftar í kvikmyndahús en flestar aðrar þjóðir og eiga reyndar heimsmetið í þeim efnum. Íslendingar fara að meðaltali 5,4 sinnum á ári í kvikmyndahús á meðan Bandaríkjamenn, sem eru í öðru sæti, fara 4,6 sinnum í kvikmyndahús á ári að meðaltali. Meðalaukning bíóferða í Evrópu er um 19% á árunum 1990-1996. Hér á landi er þessi aukning um 1% en í Bandaríkjunum um 7%.

Mynd 3: Meðalaðsókn einstaklinga 1990 og 1996.

Heimild: The Economist og gögn frá Hagstofu Íslands.
Ath.: Tala yfir aðsókn úti á landi 1990 er áætluð.

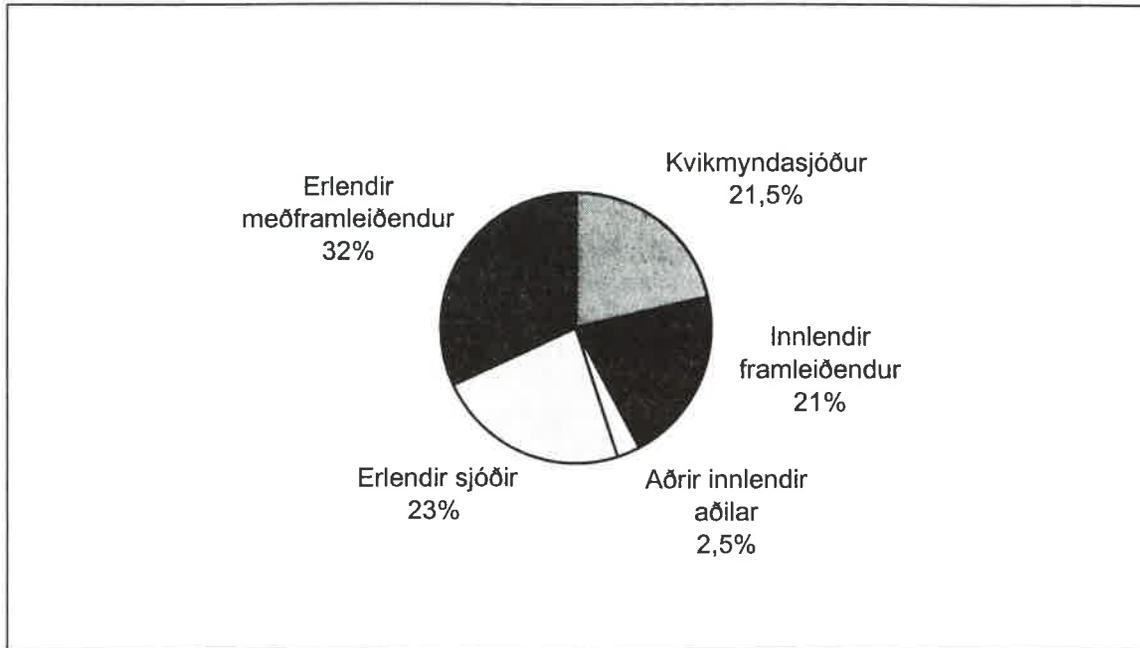
Hlutur íslenskra mynda hefur á þessum árum verið í kringum 4-5% af heildaraðsókn, minnstur 1987, 0,71%, en stærstur 1996, eða 6,23% af heildaráhorfi sem var 1.445 þúsund áhorfendur. Þetta hlutfall er ekki mjög hátt en á móti kemur að heildaraðsókn er mikil. Meðalaðsókn, sem hægt er að lesa út úr mynd 1, gefur til kynna að aðsókn að íslenskri mynd sé um 16-17 þúsund manns að meðaltali. Slík aðsókn gæfi af sér um 13,6 milljónir króna brúttó í aðgöngumiðasölu þegar miðað er við 17.000 áhorfendur. Tekjur af slíkum áhorfendafjölda eru engan veginn nægar til að standa undir kostnaði af gerð meðalkvikmyndar eins og nánar verður fjallað um síðar. Meðalaðsókn á erlendar myndir hér á landi er um 7.000 manns og eru því miklar kröfur gerðar til innlendra mynda þegar þeim er ætlað að afla nægjanlegra tekna innanlands.

3.4 FJÁRMÖGNUN ÍSLENSKRA KVIKMYNDA 1991-1999²

Hér á eftir verður greint frá því hvaðan það fjármagn, sem lagt er í íslenska kvikmyndagerð, hefur komið á síðastliðnum sjö árum. Byggt er á rauntölum frá framleiðendum og gögnum Kvikmyndasjóðs.

² Miðað við vilýrði Kvikmyndasjóðs 1998.

Mynd 4: Fjármögnun íslenskra kvikmynda 1991-1999.

Eins og sést á skífuritinu er heildarfjármagni, sem runnið hefur til íslenskrar kvikmyndagerðar á árunum 1991-1997, skipt í fimm flokka.

Af erlendu sjóðunum eru Evrópski kvikmyndasjóðurinn, eða Eurimages, og Norræni kvikmyndasjóðurinn stærstir og þaðan kemur meirihluti fjármagnsins.

Erlendir meðframleiðendur leggja til um 32% af heildarfjármagni. Bæði er þetta fé frá þeim sjálfum og svo styrkir sem þeir fá í sínum heimalöndum og leggja til kvikmyndagerðar hérlendis. Hátt hlutfall fjármögnunar frá erlendum meðframleiðendum verður til þess að íslenskir framleiðendur missa sölurétt á erlendum svæðum. Sala meðframleiðenda á slíkum svæðum kemur ekki fram sem tekjuliður innlenda framleiðandans og því er ekki unnt að meta þátt kvikmynda í útflutningstekjum þjóðarinnar. Algengt er að erlendir meðframleiðendur fái sölurétt á ákveðnum landssvæðum á móti fjárframlagi í íslenskar kvikmyndir. Salan til þessara svæða er því tekjufærð hjá meðframleiðandanum en ekki hjá íslenska kvikmyndagerðarmanninum. Hins vegar má segja að hluti erlenda meðframleiðandans í vinnslu myndar sé fluttur út og því sé að meðaltali um 32% af vinnslu íslenskra kvikmynda útflutningur.

Ef tekst að lækka hlutdeild erlendra meðframleiðenda í fjármögnun íslenskra mynda, t.d. með aukinni þátttöku Kvikmyndasjóðs eða með öðrum fjármögnunarleiðum, gætu útflutningstekjur af kvikmyndum aukist þar sem ekki þyrfti að framselja dreifingu að sama skapi til erlenda meðframleiðandans.

Aðrir innlendir aðilar eru með um 1,7% og er hlutur þeirra svo lítill að varla er hægt að taka þennan flokk með. Þar er þó mestur hlutur Ríkisútvarpsins-sjónvarps en einnig eru þar kostunartekjur framleiðenda.

Kvikmyndasjóður Íslands hefur lagt fram um 21% af framleiðslukostnaðinum þau ár sem hér eru tekin til athugunar. Ekki er líklegt að þetta framlag hækki á næstunni nema með auknu framlagi ríkisins. Kann það að standa íslenskri kvikmyndagerð fyrir þrifum en vaxandi óánægju gætir hjá erlendum sjóðum gagnvart íslenskum umsóknum vegna þess að Íslendingar fá margfalt til baka þau framlög sem hafa farið í sjóðina af Íslands hálfu. Þessi óánægja stafar fyrst og fremst af því lága hlutfalli af framleiðslukostnaðinum sem Kvikmyndasjóður gengur út frá þegar hann styrkir gerð íslenskra mynda. Þetta lága hlutfall sjóðsins er mun lægra en hjá sambærilegum sjóðum í öðrum löndum. Lítil menningarsvæði styrkja sína kvikmyndagerð meira en ella vegna þess hve heimamarkaðurinn er lítill. – Fjallað verður nánar um þetta í kaflanum um alþjóðlegan samanburð.

Innlendir framleiðendur leggja fram fjármagn sem nemur um 23% af heildarframleiðslukostnaði. Algengast er að þetta framlag komi í formi vinnu og tækja.

Tafla 1: Hlutfallsleg skipting fjármögnunar 1991-1999.

	Kvikmyndasjóður Íslands	Innlendir framleiðendur	Aðrir innlendir aðilar	Erlendir sjóðir	Erlendir meðframleiðendur	Samtals
Hlutfall	21,51%	20,81%	2,59%	23,07%	32,02%	100%
Samtals	536.532	518.971	64.718	575.366	798.597	2.494.184

Allar tölur eru í þúsundum króna.

3.4.1 Vinnuafli í kvikmyndaiðnaði

Fyrirtæki í kvikmyndaiðnaði eru lítil og mörg. Starfsfólk, sem vinnur við verkefni, er yfirleitt lausráðið, oft sem verktakar. Hægt er að áætla starfsmannafjölda innan greinarinnar með því að vinna út frá heildarframleiðslukostnaði sem er þekkt stærð í þessari greiningu.

Tafla 2: Áætluð ársverk í greininni.

Áætluð ársverk við framleiðslu kvikmynda hérlendis	
Heildarframleiðslukostnaður 1991-1997	2.500.000 þús. kr.
Þar af laun 40%	1.000.000 þús. kr.
Meðallaun í greininni (á ári)	2.000 þús. kr.
Ársverk á tímabilinu	500
Ársverk á ári	71
Annar kostnaður	1.000.000 þús. kr.
Þar af laun 30%	300.000 þús. kr.
Meðallaun í greininni	2.000.000 þús. kr.
Ársverk á tímabilinu	150
Ársverk á ári	21

Áætlað er að um 90-100 manns starfi í kvikmyndaiðnaði á ári að jafnaði. Þessi störf tengjast kvikmyndum beint en ekki öðrum tengdum greinum. Ýmsar aðrar greinar, svo sem heimildarmyndagerð, þáttagerð innan og utan sjónvarpsstöðva, auglýsingar fyrir sjónvarp og fleiri, eru ekki með í þessum tölum.

Hjá Ríkisútvarpinu voru skráð 366 ársverk árið 1996. Hjá Íslenska útvarpsfélaginu voru skráð ársverk 199 á sama ári. Árið 1991 voru 159 ársverk skráð hjá Íslenska útvarpsfélaginu. Áætlun um heildarfjölda starfsmanna í greininni fer því mjög eftir því hversu víðtæk skilgreiningin er. Hjá Sambíóunum voru skráðir um 50 starfsmenn 1996. Þessar tölur eru nefndar hér til að gefa örlitla hugmynd um hversu víðfeðm þessi skilgreining gæti verið.

Tafla 3: Heildarframleiðslukostnaður úthlutana Kvikmyndasjóðs 1991-1999*.

	<i>Samtals</i>
Laun (30%)	<i>609.113</i>
Annar kostnaður (50%) **	<i>1.015.189</i>
Erlendur kostnaður (20%) ***	<i>406.076</i>
Samtals	<i>2.459.478</i>

*Tölur fyrir 1999 eru reiknaðar út miðað við þau vilyrði sem Kvikmyndasjóður gaf 1998. Allar tölur eru í þúsundum króna.

** Annar kostnaður, m.a. teki og búnaður, bifreiðar, mynd- og hljóðver, leikmynd, aðkeypt þjónusta.

*** Erlendur kostnaður, höfundarréttur, framköllun, eftirvinnsla, upphald o.fl.

Á síðastliðnum átta árum hafa verið framleiddar íslenskar kvikmyndir fyrir rúmlega tvo milljarða króna, eða um 260 milljónir á ári. Síðustu 3 ár hafa umsvifin verið rúmlega 300 milljónir á ári. Afkomutölur liggja ekki fyrir. Ástæðan er m.a. sú að kvikmyndir eru lengi í sölu og dreifingarréttur hefur í sumum tilvikum verið framseldur erlendum meðframleiðanda.

3.5 TEKJUR SAMFÉLAGSINS AF KVIKMYNDAGERÐ

Hér á eftir verður lagt mat á hversu há upphæð af framlögum til kvikmyndagerðar skilar sér aftur til samneyslunnar eða ríkissjóðs. Teknar eru til viðmiðunar úthlutanir Kvikmyndasjóðs síðastliðin ár. Áhrif þess fjármagns eru síðan reiknuð upp út frá hlutföllum sem má lesa úr framleiðsluáætlunum í fórum Kvikmyndasjóðs og þannig fengnir þeir heildarfjármunir sem kvikmyndir og heimildarmyndir eru framleiddar fyrir á hverju ári. Loks eru greind nánar þau útgjöld sem verða til við gerð verkefnanna og hversu mikið af þeim útgjöldum lendir aftur í ríkissjóð í formi opinberra gjalda. Þannig fást þær tekjur sem ríkissjóður fær til baka af framlagi sínu. Einnig er reynt að greina ytri áhrif sem koma fram á margvíslegan hátt. Þessi ytri áhrif eru meðal annars aukinn áhugi ferðamanna á Íslandi sem má tengja sýningum á íslenskum myndum. Einnig er vaxandi ásókn erlendra kvikmynda- og auglýsingagerðarmanna í að kvikmynda verkefni hér á landi. Lagt er mat á það hve mikil þessi áhrif eru og gengið er út frá varfærnislegum útreikningum í þeim efnum. Rétt er að skoða forsendur nánar áður en lagt er mat á útreikninga. Þær forsendur, sem hér eru notaðar, byggjast að mestu leyti á samtölum við einstaklinga,³ sem þekkja vel til í atvinnugreininni sjálfri, og aðra sem tengjast þeim sviðum sem nefnd eru.

³ Vísað er í heimildaskrá.

Hér á eftir verður litið á yfirlit yfir kostnað við að framleiða þær myndir sem gerðar eru hér á landi. Kostnaðarhlutföll miðast við framleiðslu á kvikmyndum enda hafa þær verið uppistaðan í úthlutunum Kvikmyndasjóðs síðustu árin. Gengið er út frá því að framleiðslustyrkir, sem veittir eru til heimildarmynda, endurspegli í stórum dráttum sömu kostnaðarhlutföll og gilda við gerð leikinna mynda. Útreikningarnir byggjast á kostnaðaráætlunum sem skilað er inn til Kvikmyndasjóðs og sýna yfirlit um áætlaðan heildarkostnað. Það getur því verið til staðar ákveðin skekkja ef þessar áætlanir hafa reynst rangar. Almenn er talið óhætt að byggja á þessum tölum því sannreynt hefur verið að þessar áætlanir eru ekki fjarri raunverulegum kostnaðartölum.

3.5.1 Framleiðslustyrkir Kvikmyndasjóðs

Tafla 4: Framleiðslustyrkir Kvikmyndasjóðs 1994-1997.

Ár	Framleiðslustyrkir til leikinna mynda	Framleiðslustyrkir til stuttmyndagerðar	Framleiðslustyrkir til heimildarmynda	Handrits-styrkir	Samtals úthlutanir
1994	44.500	-	8.300	3.800	56.600
1995	51.000	6.000	7.600	7.600	72.200
1996	45.000	3.000	3.300	2.250	53.550
1997	79.500	-	-	5.000	84.500

Allar tölur eru á verðlagi viðkomandi árs og í þúsundum króna.

Taflan sýnir úthlutanir Kvikmyndasjóðs. Rekstrarkostnaður Kvikmyndasjóðs er ekki inni í þessum tölum en hann er um 20-30 milljónir á ári og er hluti þeirrar upphæðar rekstur á Kvikmyndasafni Íslands í Hafnarfirði. Hér er einungis athugað hversu miklu úthlutunin skilar til framleiðslu á hverju ári. Kostnaður við rekstur sjóðsins er margvíslegur og tengist kynningu, markaðssetningu, upplýsingagjöf og fleiru í þágu kvikmyndagerðar og er ekki greindur hér.

3.5.2 Tekjur ríkissjóðs

Tafla 5: Skipting framleiðslukostnaðar.

Tegund kostnaðar	Hlutfall
Laun	20-40%
Annar kostnaður *	35-65%
Erlendur kostnaður **	15-25%

* Annar kostnaður, t.d. tæki og búnaður, mynd- og hljóðver, leikmynd, aðkeypt þjónusta.

** Erlendur kostnaður, t.d. höfundarréttur, framköllun, eftirvinnsla, upphald.

Framleiðslukostnaði við gerð kvikmynda, sem styrktar eru af Kvikmyndasjóði, er skipt niður í laun, annan kostnað og erlendan kostnað. Sú skipting, sem hér er stuðst við, er að laun séu 20-40% af heildarkostnaði, annar kostnaður 35-65% af heildarkostnaði og erlendur kostnaður 15-25% af heildarkostnaði. Hér er sú forsenda notuð að skatttekjur ríkissjóðs séu um þriðjungur af kostnaði við að framleiða þær myndir sem um ræðir. Það hlutfall endurspeglar hlut opinberra gjalda af þjóðarframleiðslu. Í upphafi var áformað að greina og flokka nánar kostnaðarliði sem tengjast kvikmyndagerðinni. Ætlunin var að reyna að greina allan kostnað og finna þannig hversu mikið hið opinbera fengi til baka af

stærstu liðunum. Þegar þetta var skoðað nánar var ljóst að það myndi ekki skila meiri nákvæmni í útreikningum og ekki breyta miklu um heildarniðurstöðurnar.

Annar kostnaður kvikmyndagerðar er kostnaður við annað en bein laun, til dæmis kostnaður við kaup eða leigu á vélum og tækjum, bifreiðakostnaður, kostnaður við stúdíóleigu, efni í leikmyndir, keypta þjónustu verktaka og allt annað sem við kemur gerð þeirra verkefna sem um ræðir.

Erlendur kostnaður er sá kostnaður sem er greiddur erlendis. Þar má nefna gjöld til leyfishafa tónlistar og mynda, framköllun á filmu, kostnað við upphald, eftirvinnslu og fleira þess háttar. Þessi liður er oft um 15-25% af heildarkostnaði eftir eðli verkefna. Hærra framlag ríkisins til Kvikmyndasjóðs gæti lækkað þennan erlenda vinnsluþátt og flutt meiri eftirvinnslu til Íslands.

Tekjur hins opinbera eru álitnar vera um einn þriðji af þeim kostnaði sem fellur til hér á landi við framleiðslu þeirra mynda sem sjóðurinn úthlutar til. Þá er miðað við að hlutfall erlends kostnaðar sé 20%.

Tafla 6: Mismunur á tekjum og kostnaði samfélagsins við úthlutanir.

Ár	Úthlutanir	Áætlaður kostnaður innanlands	Skatttekjur miðað við 30%	Skatttekjur miðað við 35%	Mismunur á tekjum og kostnaði
1994	61.971	155.878	46.763	54.557	(7.414) - (15.208)
1995	62.481	249.503	74.851	87.326	24.845 - 12.370
1996	54.658	236.969	71.090	82.939	28.281 - 16.432
1997	85.000	263.550	79.065	92.242	7.242 - (5.935)

Allar tölur eru á núvirði og í þúsundum króna.

3.5.3 Beinn hagur samfélagsins af styrkjum til kvikmyndagerðar

Á töflunni hér að ofan sést að framlög ríkisins skila sér að fullu til baka. Hversu mikið skilar sér veltur á því hvert hlutfall Kvikmyndasjóðs er af heildarkostnaði við framleiðslu myndanna. Því lægri sem hlutur Kvikmyndasjóðs er þeim mun hærra hlutfall skilar sér aftur til ríkisins. Sést þetta vel á tölunum frá árunum 1996 og 1997. Árið 1996 var hlutfall Kvikmyndasjóðs í heildarframleiðslukostnaði 18,7% en árið 1997 var það 27,2%. Hlutfallið árið 1996 var óvenju lágt. Aðeins tvær myndir hlutu úthlutun og var önnur þeirra, *Djöflaeyjan*, dýr mynd. Þetta skýrir lágt hlutfall árið 1996. Árið 1994, þar sem úthlutunin skilar sér ekki til baka, var hlutfallið tæp 32 prósent. Í töflunni er miðað við að opinber gjöld nemi 30-35% af innlendum framleiðslukostnaði. Ríkið fær til sín um 33% af landsframleiðslu í formi opinberra gjalda. Þannig verður að teljast líklegt að þessar tölur séu í raun innan þessa bils.

3.5.4 Tekjur vegna landkynningaráhrifa

Þær tekjur, sem skapast af kynningum í erlendum kvikmyndahúsum og þó aðallega sjónvarpssýningum erlendis, eru oft vandmetnar í umræðunni um þjóðfélagslega arðsemi kvikmyndagerðar. Hér verður gerð tilraun til að sýna fram á þessi áhrif. Hafðar eru til hliðsjónar kannanir Ferðamálaráðs Íslands og könnun sem Félagsvísindastofnun Háskóla

Íslands gerði fyrir Ferðamálaráð árið 1993. Könnunin byggðist á gögnum sem var aflað á árunum 1991-1992. Einnig er tekið mið að tölum frá útlendingaefirlitinu um fjölda ferðamanna árið 1996. Reynt er að draga fram þau áhrif sem sýning á mynd, sem tengist Íslandi, hefur á áform útlendinga um að koma til Íslands.

Tafla 7: Tilgangur ferðamanna til Íslands.

Spurning: Hver var tilgangur ferðarinar? Könnun gerð árið 1993.

Frí	Heimsókn	Fundur/ráðstefna	Viðskiptaerindi	Nám	Vinna
85,8%	9,1%	3,7%	5,3%	3,3%	2,4%

Samanlögð tala er yfir 100% vegna þess að leyft var að merkja við fleiri en einn kost. Heimild: Skýrsla Félagsvísindastofnunar fyrir Ferðamálaráð 1993.

Í þessari töflu, sem er unnin upp úr tölum fyrir árið 1991 og 1992, sést að 85% farþega koma til Íslands sem almennir ferðamenn. Almennir ferðamenn eru því stærsti hluti þeirra gesta sem koma til landsins. Í könnunum Ferðamálaráðs er spurt hvernig áhuginn á Íslandsferð hafi kviknað.

Tafla 8: Hvaðan fá ferðamenn hugmyndina að Íslandsferð? (1)

Spurning: Hvaðan kom hugmyndin að Íslandsferð? Könnun gerð í september/október árið 1996.

	Vinir/ ættingjar	Íslandssaga /menning	Bæklingar/ handbækur	Þáttur í út- varpi/sjón- varpi	Dagblöð/ tímarits- greinar	Auglýs. í dagblöðum /tímaritum	Fyrirlestrar og skyggnu- lýsingar
Allir	27,2	19,2	15,2	10,0		8,4	5,7
Þjóðerni							
Bandaríkin/Kanada	24,4	22,2	16,7	2,2	7,8	5,6	-
Bretland/Írland	25,9	15,5	13,8	8,6	15,5	6,9	1,7
Þýskaland	39,3	28,2	19,7	22,2	12,8	4,3	7,7
Danmörk	30,4	2,2	10,9	13	4,3	6,5	4,3
Svíþjóð	25,0	27,6	10,5	6,6	7,9	6,6	2,6
Noregur	26,0	10,0	10,0	2,0	-	2,0	2,0
Frakkland	32,4	21,6	24,3	27,0	5,4	5,4	5,4
Holland/Belgía	15,2	21,2	15,2	9,1	15,2	12,1	3,0

Allar tölur eru prósentutölur.

Í töflunni sést greinilega að þættir í ljósvakamiðlum eru miklir áhrifavaldar í löndum eins og Þýskalandi og Frakklandi. Sennilegt er að sjónvarpsþættir standi fyrir meirihlutann af hlutfallinu. Sýningar á íslenskum kvikmyndum, heimildarmyndum og sjónvarpsþáttum hafa verið fleiri í þessum löndum en í hinum í úttektinni. Þó að þetta sé einna beinasta sambandið sem hægt er að lesa út úr þessum tölum er ljóst að vinir og ættingjar kveikja í flestum tilfellum hugmyndina að Íslandsferð. Áhrif sjónvarps og kvikmynda koma því fram með óbeinum hætti í gegnum vini og ættingja. Eru landkynningaráhrif kvikmynda og annars myndefnis því augljóslega stór áhrifavaldur, sérstaklega í Evrópu. Svipaðar niðurstöður komu fram í könnun Ferðamálaráðs sem gerð var fyrir ágúst mánuð 1996 en þá var jafnframt gerð frekari skipting eftir löndum.

Tafla 9: Hvaðan fá ferðamenn hugmyndina að Íslandsferð? (2)

Spurning: Hvaðan kom hugmyndin að Íslandsferð? Könnun gerð í ágúst árið 1996.

	Vinir/ ættingjar	Íslandssaga /menning	Bæklingar/ handbækur	Þáttur í út- varpi/sjónvarpi	Dagblöð/ tímarits- greinar	Auglýs. í dagblöðum /tímaritum	Fyrirlestrar og skyggnu- lýsingar
Allir	38,5	24,1	23,9	14,6	11,5	8,0	6,6
Þjóðerni							
Austurríki	52,6	21,1	31,6	10,5	5,3	5,3	36,3
Bandaríkin/Kanada	35,2	19,7	32,4	-	5,6	14,1	2,8
Bretland/Írland	39,7	26,9	17,9	14,1	23,1	11,5	35,2
Danmörk	64,3	21,4	-	-	-	--	-
Frakkland	27,0	23,4	34,2	10,8	5,4	9,0	3,6
Holland/Belgía	27,5	31,3	15,0	8,8	12,5	11,3	2,5
Ítalía	28,9	17,1	26,3	31,6	10,5	7,9	3,9
Noregur	44,0	28,0	24,0	12,0	4,0	-	4,0
Sviss	27,8	17,1	26,3	44,4	10,5	7,9	3,9
Svíþjóð	40,9	13,6	40,9	4,5	22,7	4,5	4,5
Þýskaland	42,3	25,0	23,2	20,0	15,0	6,8	10,5

Allar tölur eru prósentutölur.

Áberandi er í þessum niðurstöðum að ferðamenn frá Þýskalandi, Sviss og Ítalíu segja að hugmyndin að Íslandsför hafi kviknað við þátt í útvarpi eða sjónvarpi. Með auknu framboði á sjónvarpsrásum og gervihnattarásum er fyrirsjáanlegur skortur á sjónvarpsefni í Evrópu. Þetta getur nýst Íslendingum við að koma sínu efni á framfæri á næstu árum.

Til að gefa hugmynd um hversu miklu þessi kynning skilar má líta á tölur um erlenda ferðamenn sem komu til landsins á síðasta ári. Samkvæmt upplýsingum frá útlendingaæftirlitinu voru þeir 200.835. Meðaleyðsla hvers ferðamanns í ferð var um 45.025 krónur og eru þá undanskilin flugfargjöld og sá kostnaður sem tilheyrir pakkaferðum. Aukning ferðamanna til landsins um 1% hefur því í för með sér um eitt hundrað milljón króna tekjuaukningu í ferðamannaverslun og ferðaiðnaði. Hér er um háar fjárhæðir að ræða og skiptir því miklu að kynningarefni, sem tengist Íslandi, nýtist vel. Ein leið til að svo megi verða hlýtur að vera gott framboð af íslenskum kvikmyndum, heimildar- og náttúrulífsmmyndum og öðru efni sem getur verið afar áhrifaríkt.

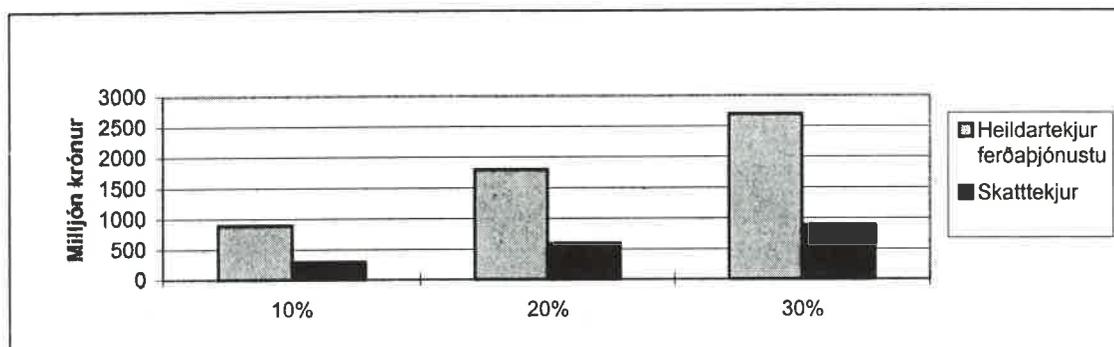
Þó að kynningaráhrif ljósvakamiðla séu mest í Evrópu er samt sem áður ekki öll sagan sögð. Meirihluti þeirra ferðamanna, sem sækir Ísland heim, er Evrópubúar og samkvæmt tölum frá útlendingaæftirlitinu voru þeir 150.866 talsins árið 1996. Það eru um ¼ af öllum ferðamönnum á árinu 1996 en þeir voru alls 200.835. Straumur ferðamanna frá Evrópu er því uppistaðan í tekjum Íslendinga af ferðaþjónustu. Nefna má sem dæmi að 10% aukning ferðamanna frá Þýskalandi þýðir að ferðamönnum fjölgaði um 3.430. Slík aukning mundi auka tekjur í ferðaþjónustu um 150 milljónum króna. Ef litið er á þann hóp ferðamanna sem segir að þættir í ljósvakamiðlum hafi áhrif á ferðalag þeirra til Íslands kemur í ljós að sú upphæð, sem þeir eyða hér á landi, er um 1,2 milljarðar. Tekjur ríkisins ættu því samkvæmt áðurnefndu hlutfalli að nema um 400 milljónum af þessum hópi ferðamanna.

Það er því án efa mjög arðbært að koma á meira samstarfi milli fyrirtækja í ferðaþjónustu og kvikmyndagerðarmanna. Slíkt gæti orðið báðum aðilum til framdráttar. Kvikmyndagerðarmenn kæmu verkum sínum á framfæri og áhugi á ferðum til Íslands mundi aukast og skila sér í vaxandi straumi ferðamanna til landsins. Þessar greinar gætu því í sameiningu styrkt hvor aðra og þannig náð betri árangri. Þau fyrirtæki, sem eiga hagsmuna að gæta í ferðaþjónustu, ættu því að sjá sér hag í því að styðja og styrkja kvikmyndagerð með einum eða öðrum hætti.

Glöggt dæmi um kynningaráhrif kvikmynda kom fram þegar þættirnir um *Nonna og Manna* voru sýndir í Þýskalandi, Sviss, Austurríki og Ítalíu á jólum 1988. Áhrifanna gætti í fjölda ferðamanna sem komu hingað frá þessum löndum árin á eftir. Sömu sögu er að segja af áhrifum myndanna *Börn náttúrunnar* og *Cold Fever*. Það er því ljóst að kvikmyndagerð í víðtækum skilningi er mikilvægur og vanmetinn stuðningur við ferðaþjónustuna. Íslensk kvikmyndagerð er með öðrum orðum eitt af öflugustu markaðssetningartækjum sem völ er á til að kynna Ísland sem ferðamannaland.

Eftirfarandi súlurit sýnir þrjú dæmi um áhrif landkynningar íslenskra kvikmynda á tekjur ferðaþjónustu. Gert er ráð fyrir þremur tilvikum, það er að 10% ferðamanna komi til landsins vegna áhrifa íslenskra kvikmynda, síðan 20% og loks 30%.

Mynd 5: Skatttekjur af erlendum ferðamönnum.

Hér sést hversu þýðingarmiklar þessar tekjur eru. Framsetning þessi er byggð á gögnum frá Ferðamálaráði um fjölda ferðamanna árið 1996. Hér er um að ræða áhrif sem ráða miklu um þjóðhagslega hagkvæmni þess að styrkja kvikmyndagerð.

3.5.5 Tekjur vegna erlendra tökuliða

Á undanförunum árum hafa erlend tökulið komið til Íslands í æ ríkari mæli. Í skýrslu,⁴ sem var samin árið 1991, kemur fram að áætlaðar tekjur af kvikmyndatökuliðum, sem unnu framleiðslu sína hér á landi, hafi verið um 45 milljónir á ári á árunum 1980-1991. Á síðustu árum hefur orðið mikil aukning í þessum geira kvikmyndaiðnaðarins á Íslandi. Síðustu þrjú ár hefur aukningin numið mörgum tugum prósentu og þau fyrirtæki, sem hafa kynnt sig markvisst á þessu sviði á síðustu árum, sjá fram á enn meiri aukningu. Varlega má áætla að tekjur af þessari starfsemi séu um það bil 150 milljónir árið 1997.⁵ Við þetta bætist það fé sem tökuliðin eyða hérlendis sem ferðamenn en þær tekjur eru inni í tölum um heildarfjölda ferðamanna.

Óhætt er að fullyrða að uppbygging þjónustu við erlend tökulið hefði ekki tekist eins vel ef ekki hefði verið til staðar þjálfaður og vel menntaður hópur kvikmyndagerðarmanna.

Það krefst að sjálfsögðu mikillar þekkingar og reynslu að taka á móti erlendum tökuliðum og veita kröfuhörðum viðskiptavinum samkeppnishæfa þjónustu. Markviss uppbygging og sölu- og markaðsstarf er farið að skila sér og skapar hér talsverðar tekjur. Um leið og aukin hæfni og færni verður til getur síðar komið að því að íslenskir kvikmyndagerðarmenn taki að sér aukin verkefni erlendis og flytji þannig út þá þekkingu og hæfni sem þeir búa yfir. Slíkt hefur verið gert og eru dæmi um góðan árangur á þeim vettvangi.

3.5.6 Aðrar tekjur af kvikmyndagerð

Fyrst er að telja tekjur framleiðenda af sölu verkefna sinna til sýninga erlendis. Þessar tekjur geta komið inn á löngu tímabili. Talið er að líftími myndar sé allt að sjö ár í sýningum. Þetta er vegna ákveðins fyrirkomulags eða ferils við dreifingu þar sem ekki má sýna myndir á myndböndum og í sjónvarpi fyrr en að ákveðnum tíma liðnum. Einnig tekur tíma að markaðssetja og selja myndir.

Þó erfitt sé að meta áhrif íslenskra kvikmynda á sölu íslenskra útflutningsvara má alls ekki líta svo á að þau séu lítilfjörleg. Áhrifin eru ekki einungis tengd vörum eins og fiski og fiskafurðum heldur öllum öðrum útflutningi á vöru og þjónustu. Neytendur kaupa vörur frá löndum sem þeir þekkja. Þess vegna er góð ímynd ómetanleg auðlind þjóðarinnar. Hún hjálpar fyrirtækjum á öllum sviðum atvinnulífsins við að koma vörum sínum á framfæri.

3.5.7 Gjaldyrstekjur/erlend fjármögnun

Á árunum 1998 og 1999 er fyrirhugað að framleiða átta leiknar kvikmyndir sem hafa hlotið styrki eða vilyrði frá Kvikmyndasjóði Íslands. Samkvæmt fjármögnunaráætlunum

⁴ Höfundur skýrslunnar er Eiríkur Thorsteinsson og var hún gerð fyrir starfshóp innan menntamálaráðuneytis.

⁵ Í samtali við Jón Þór Hannesson kom fram að þessi tala gæti numið allt að 300 milljónum á ári ef öll erlend verkefni væru talin með.

er heildarframleiðslukostnaður þessara kvikmynda um 900 milljónir þar af 495 milljónir sem koma frá erlendum aðilum, eða um 55 %.

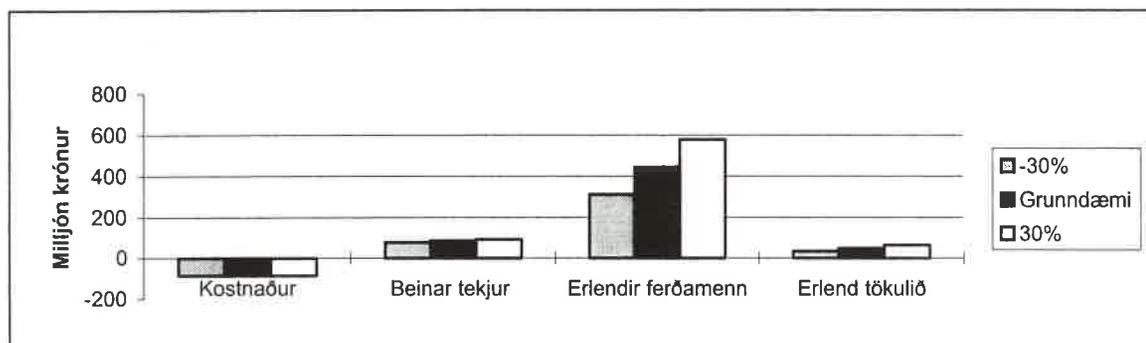
Þegar framleiddar eru kvikmyndir sem eru að einhverjum hluta fjármagnaðar erlendis hefur það áhrif á íslenskt efnahagslíf. Þetta má útskýra með því að fyrir hverja krónu, sem kemur inn í hagkerfið utan frá, verði hún að 1,5-1,7 krónum þegar áhrif hennar eru að fullu komin fram, til dæmis í aukinni kaupgetu og auknum tekjum sem notaðar eru til neyslu. Sem dæmi má taka leikara sem fá vinnu við kvikmynd sem tekin er upp að sumri til. Þetta verður til þess að leikararnir hafa mun meira fé á milli handanna en annars hefði verið. Þau áhrif eru nefnd margfeldisáhrif. Tekjur, sem myndast með þessum hætti, eru komnar fram að einhverju leyti í því yfirliti sem getið var hér að framan þegar bornar voru saman tekjur og kostnaður ríkissjóðs. Þessar tekjur eru því komnar þar fram og væri því tvítalning að bæta þeim við ábata samfélagsins af kvikmyndagerð.

3.5.8 Heildararðsemi

Þegar opinberir styrkir til kvikmyndagerðar eru dregnir frá þeim opinberu tekjum sem skapast vegna framleiðslu og sölu íslenskra kvikmynda sést að tekjur eru umfram gjöld. Því er þjóðhagslegur ávinningur af framlögum ríkisins til Kvikmyndasjóðs. Það má að sjálfsögðu segja að mikið af ferðamönnum og erlendum tókuliðum myndu hvort sem er koma til Íslands þó ekki væri fyrir hendi framlag ríkisins til kvikmyndagerðar. Notkun erlendra tókuliða á íslenskum mannskap yrði þó minni.

Hér á eftir fer greining á samanlögðum áhrifum kvikmyndagerðar á tekjur hins opinbera. Gengið er út frá því í grunndæmi að hlutfall opinberra gjalda sé 33%, 15% erlendra ferðamanna komi til landsins beinlínis fyrir áhrif kvikmynda sem þeir hafa séð og 150 milljónir séu tekjur af erlendum tókuliðum. Samkvæmt þeim upplýsingum, sem liggja fyrir, eru þessi hlutföll mjög líkleg. Loks eru tekin tvö önnur dæmi þar sem áhrif einstakra tekjubátta eru aukin um 30% og minnkuð um 30%.

Mynd 6: Tekjur og gjöld ríkissjóðs af kvikmyndagerð.

Tafla 10: Tekjur og gjöld ríkissjóðs af kvikmyndagerð.

Næmnisgreining 1997	-30%	Grunndæmi	+30%
Framleiðslustyrkir Kvikmyndasjóðs	-85	-85	-85
Beinar skatttekjur	79	87	93
Erlendir ferðamenn	312	446	579
Erlend tókulið	35	50	64
Samtals tekjur ríkissjóðs	341	497	652

Allar tölur eru í milljónum króna.

3.6 HELSTU NIÐURSTÖÐUR

Umsvif og umfang kvikmyndagerðar

- Frá árinu 1980 hafa verið framleiddar hér á landi 52 kvikmyndir í fullri lengd. Í kjölfar þessa er talað um íslenska kvikmyndavorið enda voru framleiddar 3-4 myndir á ári á tímabilinu 1980-1985.
- Ef miðað er við þann fjölda mynda sem eru á vinnslustigi 1997/1998 er ljóst að umfang framleiðslunnar mun ekki minnka á allra næstu árum.
- Íslenskir kvikmyndagerðarmenn hafa náð að fjármagna verkefni sín í auknum mæli erlendis og kann það að skýra þessa aukningu að hluta. Lítið eigið fé framleiðslufyrirtækja samfara mikilli áhættu við gerð verkefna getur stefnt þessari jákvæðu þróun í hættu.
- Heildaraðsókn í kvikmyndahús er um 1.100-1.300 þúsund manns á ári. Íslendingar fara oftast í kvikmyndahús en flestar aðrar þjóðir og eiga reyndar heimsmet í þeim efnum. Hluttur íslenskra mynda er í kringum 4-5% af heildaraðsókn.

Fjármögnun kvikmynda

- Meðalaðsókn að íslenskri mynd er um 16-17 þúsund manns.
- Meðalaðsókn að erlendri mynd er um 7 þúsund manns.
- Innland aðsókn gefur af sér um 13 milljónir brúttó í sölu aðgöngumiða. Tekjur af innanlandsmarkaði eru engan veginn nægar til að standa undir kostnaði við framleiðslu á meðalkvikmynd.
- Skipta má heildarfjármagni, sem runnið hefur til kvikmyndagerðar á árunum 1991-1997, í fimm flokka, fjármagn frá Kvikmyndasjóði Íslands, erlendum meðframleiðendum, erlendum sjóðum, innlendum framleiðendum og innlendum stofnunum, Ríkisútvarpinu-sjónvarpi og fleiri.
- Kvikmyndasjóður Íslands fjármagnar að meðaltali um 21% af framleiðslukostnaði. Þetta hlutfall sjóðsins er mun lægra en hjá sambærilegum sjóðum í öðrum löndum.
- Lítil menningarsvæði styrkja sína kvikmyndagerð meira en ella vegna þess hve heimamarkaðurinn er smár.
- Innlendir framleiðendur leggja fram fjármagn sem nemur um 23% af heildarframleiðslukostnaði. Algengast er að þetta framlag sé í formi vinnu og tækja.
- Áætlað er að um 90-100 manns starfi með beinum hætti í kvikmyndaiðnaði á ári að meðaltali. Ýmsar aðrar greinar, svo sem heimildarmyndagerð, þáttagerð innan og utan sjónvarpsstöðva, auglýsingar fyrir sjónvarp og fleiri, eru ekki með í þessum tölum.
- Heildarkostnaður við framleiðslu íslenskra kvikmynda hefur verið um 300 milljónir á ári. Þar af er erlent fjármagn yfir 160 milljónir króna á ári.

Beinn hagur samfélagsins af styrkjum til kvikmyndagerðar

- Ríkissjóður fær til sín um 33% af framleiðslukostnaði kvikmynda í formi ýmissa skatta.

- Íslenskar kvikmyndir skapa ferðaiðnaði tekjur vegna landkynningaráhrifa. Um 15% ferðamanna segja að hugmynd að Íslandsferð hafi kviknað fyrir áhrif íslenskrar kvikmyndar eða þáttar um Ísland í ljósvakamiðli.
- Ferðamenn, sem segja að þættir í ljósvakamiðlum hafi áhrif á ferðalag þeirra til Íslands, eyða hér á landi um 1,2 milljörðum króna í upphald m.m. Tekjur ríkissjóðs eru áætlaðar yfir 400 milljónir króna af þessum hópi ferðamanna.
- Á undanförnum árum hafa erlend tökulið komið til Íslands í æ ríkari mæli. Varlega má áætla að tekjur af erlendum tökuliðum séu um það bil 150 milljónir árið 1997.
- Heildartekjur ríkissjóðs, sem má rekja til framleiðslu og sölu íslenskra kvikmynda, nema um 500 milljónum króna.

4. Samkeppnishæfni íslenskrar kvikmyndagerðar

Á undanförmum árum hafa komið fram nýjar kenningar og aðferðir við mat á samkeppnishæfni þjóða og atvinnugreina. Kenningar þessar má rekja til bandaríska hagfræðingsins Michaels E. Porters sem er prófessor í hagfræði við Harvardháskóla. Horfið er frá fyrri hugmyndum um mikilvægi sambærilegs kostnaðar við mat á samkeppnishæfni, þ.e. þátta eins og launakostnaðar, vaxta, almenns verðlags, aðgangs að hráefnum og fleira. Þess í stað er bent á að atvinnugreinar, sem náð hafa alþjóðlegri samkeppnishæfni, hafi náð því marki með því að sigrast á óhagræði heimahaganna. Hugmyndir þessar eru kynntar hér þar sem þær kunna að koma að gagni við mat á alþjóðlegri samkeppnishæfni íslenskrar kvikmyndagerðar og við gerð tillagna um bætt eða breytt starfsumhverfi atvinnugreinarinnar.

4.1 SAMKEPPNISSTEFNA FYRIRTÆKJA

Fyrirtæki, sem marka sér samkeppnisstefnu, hafa um tvær meginleiðir að velja, annaðhvort að ná árangri með lágum tilkostnaði eða með því að geta mismunað eða aðgreint sig á markaðinum. Lágur tilkostnaður þýðir að fyrirtæki geta hannað, framleitt og markaðssett vöru eða þjónustu á hagkvæmari hátt en keppinautarnir. Aðgreining þýðir að fyrirtæki geta boðið kaupendum sínum einstaka og sérstaklega verðmæta vöru eða þjónustu sem byggir á gæðum og sérstökum eiginleikum. Úr daglegu umhverfi almennings má sjá þessa kosti í stefnumótun í framkvæmd og birtast þeir þá sem „bónusverslanir“ með lágt vöruverð og lágan tilkostnað eða „sérverslanir“ með hærri vöruverð og hærri tilkostnað.

Fyrirtækin geta einnig valið sér samkeppnisvið og er þá um að ræða vítt eða þröngt svið. Með víðu samkeppnisviði velja fyrirtæki að selja margs konar tegundir vöru eða þjónustu en með þröngu samkeppnisviði er fyrirtækið að einskorða sig við færri og sérhæfðari tegundir vöru og þjónustu. Eftirfarandi mynd sýnir hvernig fyrirtæki geta valið sér samkeppnisvið.

Mynd 7: Samkeppnisvið fyrirtækja. Helstu samkeppnisvið.

	Lágur kostnaður	Sérhæfing
Breiður markaður	<i>Dæmi: Hagkaup</i>	<i>Dæmi: Kaupmaðurinn á horninu</i>
Þröngur markaður	<i>Dæmi: 10-11</i>	<i>Dæmi: Ostabúðin</i>

Hægt er að heimfæra framangreinda möguleika á kvikmyndagerð eins og kemur fram á eftirfarandi mynd.

Mynd 8: Samkeppnisvið. Dæmi úr kvikmyndagerð.

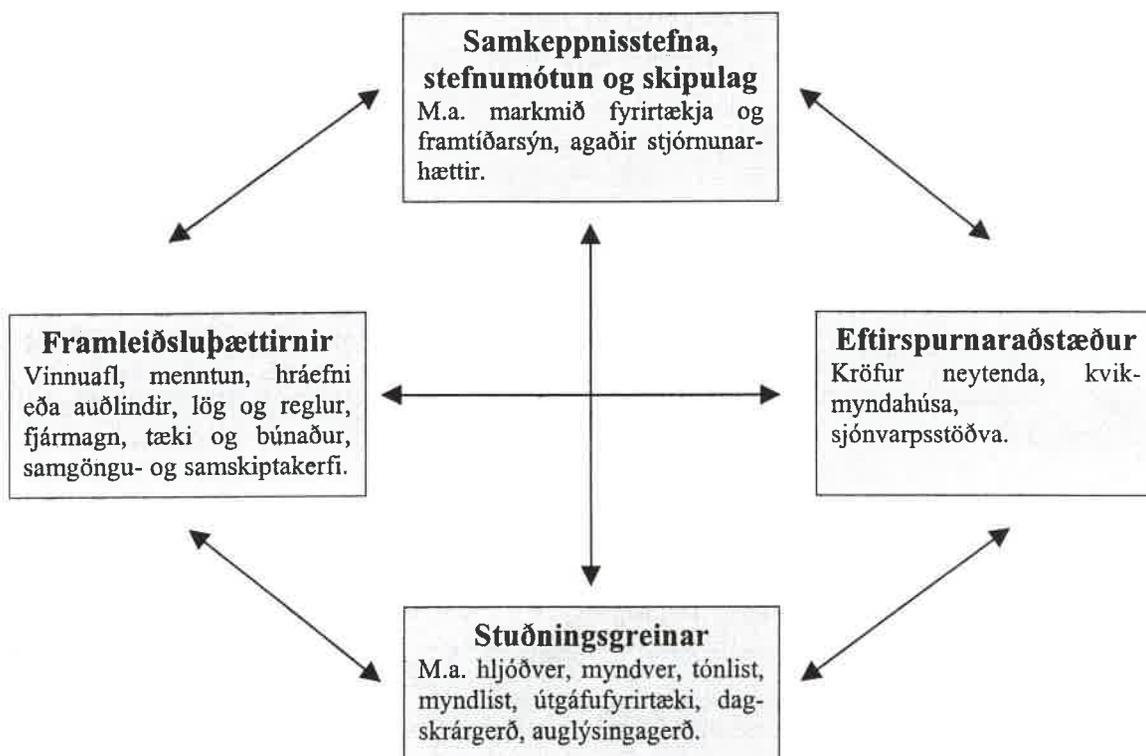
	Lágur kostnaður	Sérhæfing
Breiður markaður	<i>Dæmi: Rambo</i>	<i>Dæmi: Titanic</i>
Þröngur markaður	<i>Dæmi: Djöflaeyjan, Gestaboð Babettu</i>	<i>Dæmi: Piano</i>

Fyrirtæki verða jafnframt að líta á allt ferli verðmætasköpunarinnar, eða frá vinnslu hráefnis – í þessu tilviki handrits – til þess er neytandinn eða áhorfandinn nýtur vörunnar eða þjónustunnar. Fyrirtækin verða að skapa sér samkeppnishæfni og sjá fyrir breytingar á atvinnugrein sinni til að ná sem bestum árangri. Loks er ekki síður mikilvægt að viðhalda samkeppnishæfninni en það fer eftir því hver grunnur hennar er hvaða þróunarferli er valið. Ætli fyrirtæki að hasla sér völl á alþjóðlegum markaði þarf að taka ákvörðun um starfsmynstrið sem segir hvar og í hversu mörgum löndum hver þáttur starfseminnar fer fram. Loks þarf að ákveða hvernig starfsemin í ýmsum löndum er samræmd.

Allir framangreindir þættir eiga við um stefnumótun íslenskra fyrirtækja í kvikmyndagerð. Þau eru öll í eðli sínu á alþjóðlegum markaði og vegna smáðar íslenska markaðsins er þeim nauðsynlegt að ná árangri á alþjóðlega vísu. Að öðrum kosti verður örðugt að ná viðunandi arðsemi af rekstri fyrirtækjanna.

4.2 LYKILÞÆTTIR Í STARFSUMHVERFI FYRIRTÆKJA

Mynd 9: Lykilþættir í starfsumhverfi kvikmyndagerðar.

Mikilvægi stefnumótunar fyrirtækja er óumdeilanlegt til að ná árangri á alþjóðamarkaði. Aðstæður á heimamarkaði ráða jafnframt miklu um það hvernig til tekst við að þróa fyrirtækið og þroska svo það standi sig í alþjóðlegri samkeppni. Fjórir meginþættir í starfsumhverfinu eru taldir þurfa að vinna vel saman til þess að árangur náist.

Framleiðsluþættir

Fyrsti þátturinn varðar framleiðsluþættina eða hvernig atvinnugreinin er sett varðandi hæft vinnuafli, menntun, hráefni eða auðlindir, lagaramma fyrir starfsemina, fjármagn og fastafjármuni, samgöngu- og samskiptakerfi.

Eftirspurnaraðstæður

Annar þátturinn eru eftirspurnaraðstæður eða hvert eðli eftirspurnar á heimamarkaði er fyrir þá atvinnugrein sem um ræðir.

Stuðningsgreinar

Þriðji þátturinn, sem hefur áhrif á samkeppnishæfni atvinnugreinar, eru tengdar atvinnugreinar, stuðningsgreinar eða stoðgreinar. Af þessu ræðst hvort atvinnugrein í alþjóðlegri samkeppni hefur stuðning og nauðsynleg aðföng frá öðrum innlendum atvinnugreinum.

Samkeppnisstefna, stefnumótun og skipulag

Fjórði þátturinn er svo samkeppnisstefna fyrirtækjanna, skipulag þeirra og samkeppni við önnur fyrirtæki í sömu grein. Frá þessum þætti var greint í upphafi þessa kafla, þ.e. mikilvægi stefnumótunar einstakra fyrirtækja og markaðsstaðsetningar þeirra.

4.3 GREINING Á STARFSUMHVERFI ÍSLENSKRAR KVIKMYNDAGERÐAR

Hér á eftir verður fjallað um fjóra framangreinda þætti með tilliti til samkeppnishæfni kvikmyndagerðar.

4.3.1 Framleiðsluþættir

Athugað verður hvaða framboðsaðstæður og þjóðarauð íslensk kvikmyndagerðarfyrirtæki geta nýtt sér. Litið verður á mannauðinn eða vinnuaflað og menntun kvikmyndagerðarmanna, hráefni eða auðlindir, lagaramma fyrir starfsemina, fjármagn, samgöngu- og samskiptakerfi.

Mannauður

Mannafli og menntun hans er lykilatriði í öllum atvinnugreinum. Til að geta keppt á alþjóðamarkaði er hæft starfsfólk frumskilyrði fyrir árangri. Talið er að nokkur skortur sé á mjög sérhæfðu starfsfólki til kvikmyndagerðar, einkum á það við um hljóðvinnslu, kvikmyndatöku og aðstoðarleikstjórn. Fjöldi Íslendinga er við nám í kvikmyndagerð en jafnframt er greinin alþjóðleg og því algengt að starfsmenn flytjist á milli landi til að sækja sér verkefni við hæfi. Almennt verður ályktað að vel menntaðir starfsmenn séu fyrir hendi, einkum ef viðeigandi verkefni og kjör standa til boða. Bætt aðstaða og kjör yta einnig undir heimkomu þeirra sem kosið hafa sér starfsvettvang erlendis.

Sagt hefur verið að ákveðinn sterkur kjarni starfsmanna sé við kvikmyndagerð að staðaldri en við bætist hópur lausamanna, m.a. úr auglýsingageiranum. Margir þessara lausamanna eru mjög vel menntaðir og biða eftir tækifærum til að starfa við kvikmyndagerð að staðaldri.

Samfella í verkefnum

Viðgangur greinarinnar getur haft áhrif á hæfni starfsmanna og skortur á samfelli í framleiðslu getur leitt til þess að starfsmenn hörfi í aðrar atvinnugreinar og hæfileikar nýtist ekki. Smæð fyrirtækja í greininni og langur tími á milli verka leiðir til þess að sérþekking og þjálfun starfsmanna verður minni. Þetta er vandamál í mörgum atvinnugreinum á Íslandi og veldur lægri framleiðni en ella. Með tíðum tæknibreytingum í atvinnugrein eins og kvikmyndagerð verður þetta vandamál. Hærra tæknistig krefst meiri þjálfunar starfsmanna og viðhald á kunnáttu tekur æ meiri tíma. Starfsmenn hafa oft ekki tíma til að einbeita sér að því sem þeir gera best. Sú þróun á sér stað í langflestum atvinnugreinum að aukin sérhæfing og verkaskipting á sér stað. Það gerist hins vegar ekki nema að ákveðin skilyrði séu uppfyllt, svo sem um samfellda framleiðslu.

200 manns menntaðir í kvikmyndagerð

Tafla 11: Upplýsingar frá Lánasjóði íslenskra námsmanna.

Tegund náms	Fjöldi
Kvikmyndagerð	140
Kvikmyndafræði	25
Klipping	3
Kvikmyndataka	1
Kvikmyndastjórn	9
Kvikmyndalist	2
Audio visual art	8
Myndbandagerð	3
Samtals	191

Í þessum tölum frá Lánasjóði íslenskra námsmanna eru eingöngu þeir nemendur sem tekið hafa lán hjá sjóðnum. Því má bæta við þessa tölu nokkrum tugum manna sem lokið hafa námi án námslána.

Samkvæmt tölum frá Lánasjóði íslenskra námsmanna hafa um 200 manns stundað nám í kvikmyndagerð og kvikmyndafræðum. Ef litið er nánar á þessa skiptingu kemur í ljós að 140 hafa stundað nám í kvikmyndagerð. Ekki er hægt að lesa út úr þessum tölum hvernig nemendur í kvikmyndagerð skiptast í ýmsar sérgreinar.

Alls hafa 25 einstaklingar lært svokallaða kvikmyndafræði. Það nám er mun akademiskara en nám í kvikmyndagerð og er ekki ósvipað námi í bókmenntafræði. Saga kvikmyndanna er skoðuð og mikilvægar myndir og atburðir, sem marka tímamót á þessu sviði, eru greind.

Erfitt er að gera sér grein fyrir sérhæfingu þeirra sem eru skráðir í nám í kvikmyndagerð. Helstu svið innan skólanna eru leikstjórn, kvikmyndataka, hljóðvinnsla og lýsing. Nám í kvikmyndagerð fer eingöngu fram í skólum erlendis. Námið er frekar dýrt og skólagiöldin eru yfirleitt í hærri kantinum og oft bætist við efniskostnaður. Kvikmyndaskólar í Evrópu eru ódýrari en annars staðar en á móti kemur að aðgangur er takmarkaður, einkum ef útlendingar eiga í hlut. Talið er að ekki snúi nema hluti þessa fólks aftur til Íslands. Kaup og starfsskilyrði eru betri víðast hvar annars staðar. Þessi fjöldi menntaðra kvikmyndagerðarmanna er mikilvæg auðlind og kæmi hluti hópsins væntanlega til starfa hér á landi ef starfsskilyrði böttnuðu.

Með aukinni samvinnu í Evrópu, svo sem á vegum MEDIA-áætlunarinnar, hafa aukist möguleikar starfandi kvikmyndagerðarmanna til að sækja sér aukna þekkingu og stunda símenntun. Slíkt er mjög mikilvægt í ljósi þess að ný tækni er stöðugt að koma fram en einnig vegna þess að störf kvikmyndagerðarmanna eru oft á tíðum stopul og verkefnið ekki næg til að halda við þeirri þekkingu sem menn hafa aflað sér. Einnig er slíkur samstarfsvettvangur mikilvægur til að viðhalda og efla sambönd við samstarfsmenn og kaupendur.

Íslenskir kvikmyndagerðarmenn hafa sótt menntun sína víða um heim og búa því yfir fjölbættri reynslu. Þessi staðreynd eykur fjölbreytni og breidd í verkefnavali. Þess vegna er ekki talin þörf á menntun á sviði kvikmyndagerðar við íslenska háskóla né álitnið að slík

námsbraut myndi styrkja greinina. Aðrar úrbætur í starfsumhverfi greinarinnar eru mikilvægari.

Hráefni

Með tungutaki iðnframleiðslu má kalla handritið hráefni kvikmyndagerðarmannsins. Kvikmyndagerðarmenn, sem átt hafa samskipti og samstarf við íslenska starfsbræður sína, hafa sagt sagnahefð þjóðarinnar einn helsta styrk íslenskrar kvikmyndagerðar. Íslendingar séu sögumenn sem segi öðruvísi sögur. Markaðinn þyrsti í óvenjulegar sögur, óvenjulegt sögusvið, óvenjulega birtu eða framandi landslag. Af þessum sökum búi íslensk kvikmyndagerð ríkulegu af „hráefni“ til framleiðslunnar.

Það hefur verið nefnt menningarlegt lögmál að engin list geti orðið alþjóðleg nema hún sé í fyrsta lagi þjóðleg.

„Allar hermur og eftirstælingar í listum fæðast andvana, fyrst og fremst af því að slík list er ekki borin uppi af þjóðlegu meginafli; af því að hún túlkar ekki hjarta né háttu ákveðins mannlegs samfélags sem lifir og berst fyrir lífi sínu undir sérstökum skilyrðum, í sérstöku landi; með sérstaka sögu að baki sér; við sérstakar náttúruraddir og hrynjandi; sérstakt landslag. Stælingar á list sem aðrar þjóðir hafa skapað sem rökrétta afleiðingu af sínum lífsskilyrðum, það er hið andstæða við list, svik undan merkjum, tilraun til að komast undan því að tala máli þeirrar stríðandi lífsheildar sem íslenskt þjóðerni táknar, í gleði og harmi.“

Framangreind lýsing er úr ritgerð Halldórs Laxness sem nefnist „Um þjóðlega tónlist“⁶ og lýsir vel þeim þáttum sem geta gert íslenska kvikmyndagerð gjaldgenga á alþjóðlegum markaði og skapað henni sérstöðu.

Á svipuðum nótum talar breski framleiðandinn Andy Paterson hjá Oxford Film Company. Andy Paterson telur hið þjóðlega í íslenskri kvikmyndagerð sérstöðu hennar og styrk. Íslenskar kvikmyndir, sem ná langt á alþjóðlegum markaði, gera það vegna þess að þær eru óvenjulegar og segja óvenjulega sögu.

Reynslan sýnir, segir Andy Paterson, að kvikmyndir, sem hafa náð útbreiðslu á erlendum mörkuðum, hafa haft þjóðlega sérstöðu. Á sama hátt sýnir reynslan að kvikmyndir, sem hafa byggst á eftirlíkingu á bandarískri eða breski kvikmyndahefð, hafa fallið á markaði.

Þá telur Andy Paterson að kvikmyndagerðarmenn hræðist um of erlendan markað og þá einkum strangar kröfur erlendra kaupenda og meðframleiðenda. Verði kvikmyndagerðin einkum miðuð við heimamarkað og styrkt til að slík markaðssetning nægi til að ná endum saman mun það leiða af sér óvandaðri framleiðslu og hálfkláruð verk eða verk sem standast ekki alþjóðlegan samanburð. Krafa um að vera gjaldgengur á alþjóðlegum markaði leiðir til þess að framleiðendur vinna lengur að undirbúningi vinnslu og fjármögnunar sem að lokum skilar sér í vandaðri vinnu og betri verkum.

---

⁶ Halldór Laxness: „Um þjóðlega tónlist“. *Dagleið á fjöllum*, bls. 139. Reykjavík. Helgafell 1962.

Lagarammi

Í gildi eru lög nr. 94/1984 um kvikmyndamál. Í smíðum er mun ítarlegri löggjöf um Kvikmyndamiðstöð Íslands. Einnig tengjast útvarpslög, lög um Menningarsjóð útvarpsstöðva og lög um listamannalaun málum kvikmyndagerðar. Núverandi lög eru orðin 14 ára gömul og óvíst að þau séu nógu góð miðað við breyttar aðstæður í þessari atvinnugrein. Í framhaldi af því eru eftirfarandi athugasemdir settar fram:

- Tekjustofn Kvikmyndasjóðs er háður fjárveitingu ríkisstjórnar á hverjum tíma. Slíkt eykur óvissu og getur raskað áætlunum sjóðsins og framleiðenda.
- Kvikmyndagerðarmönnum er ekki veittur sami stuðningur og öðrum listamönnum með aðgangi að listamannalaunum. Þeir eru útilokaðir frá launasjóði tónskálda, launasjóði rithöfunda og launasjóði myndlistarmanna. Þeir geta aðeins sótt um í listasjóði en þar er þriðjungur ráðstöfunarfjár ætlaður leiklist sérstaklega þrátt fyrir meiri stuðning til leiklistar á öðrum vettvangi.
- Aðeins má veita styrki þar sem íslenskir aðilar hafa forræðið og myndin verður að vera á íslensku. Myndin skal einnig kynnt sem íslensk mynd erlendis. Krafan um íslenskt tal dregur augljóslega úr möguleikum á dreifingu á alþjóðlegum vettvangi og þar með framgangi atvinnugreinarinnar. Æskilegt er að fella þetta skilyrði niður. Sem dæmi má benda á að íslenskar bókmenntir eru áfram íslenskar þó þær hafi verið þýddar á erlendar tungur. Allir telja Björk Guðmundsdóttur íslenska þó hún flytji lög sín á ensku. Kvikmyndagerð Billy Augusts er talin norræn þó myndir hans séu á ensku eða þýsku.
- Kynningarhlutverk Kvikmyndasjóðs er orðið umfangsmeira og dýrara en var áður. Minna hlutfall fer þess vegna til beinna framleiðslustyrkja. Samkvæmt lögum er hlutverk sjóðsins að kynna íslenskar kvikmyndir erlendis í samvinnu við framleiðendur á háttíðum og öðrum vettvangi. Skynsamlegt er að efla þennan þátt, t.d. í samvinnu við samtök útflutningsfyrirtækja. Kynningarstarfið má þó ekki vera á kostnað styrkja til framleiðslu.
- Úthlutunarreglur Kvikmyndasjóðs eru ekki nógu skýrar. Hvað er íslenskt forræði, hvað felst í því og skiptir það einhverju máli? Þetta þætti ekki skynsamlegt skilyrði fyrir fjárveitingu eða styrk til hefðbundnari atvinnugreina sem hvattar eru til að sækja fram á erlendum mörkuðum.
- Kvikmyndasjóður úthlutar styrkjum einu sinni á ári. Æskilegt væri að úthlutanir færu fram oftar á ári og áhersla lögð á fagleg vinnubrögð í umsóknum, þ.e. sjóðnum yrði gert kleift að veita umsækjendum faglega ráðgjöf eða stuðning til að sækja sér ráðgjöf.
- Skilgreina þarf betur fjármagn til hinna ýmsu geira kvikmyndaiðnaðarins, þ.e. að heimildarmyndir fái ákveðinn hundraðshluta og kvikmyndir ákveðinn hundraðshluta þannig að gætt sé jafnræðis. Þessu má ná fram með auknum framlögum og deildaskiptingu sjóðsins.

- Menningarleg sjónarmið virðast ráða ferðinni í úthlutunum. Lítil hvati er fyrir framleiðendur að framleiða efni sem markaðsvöru því þá fá þeir engan styrk. Leita verður úrræða til að sameina þetta tvennt og efla þannig afkomumöguleika einstakra verkefna.
- Mikilvægt er að löggjafinn ákveði hvernig Ríkisútvarpið-sjónvarp á að standa að framleiðslu á innlendu dagskrárefni og útboðsgerð í því sambandi. Eðlilegt væri að hagkvæmasti kosturinn yrði valinn hverju sinni. Til að svo megi verða þarf bókshaldslegt uppgjör á starfsemi stofnunarinnar, sem er í samkeppni við einkafyrirtæki og einstaklinga, að vera ljóst og skýrt.

Fjármagn

Yfirleitt er skortur á áhættufé í ný fyrirtæki. Hlutfall sparnaðar og fjárfestinga er lágt hér á landi og fjármagnsmarkaður í þróun. Mörg lítil fyrirtæki í hátækniöðnaði og hugbúnaðargerð skortir fjármagn. Kvikmyndagerð, sem byggir í senn á hugviti og hátækni, skortir fjármagn. Fjármagnsskortur hamlar samkeppnishæfni fyrirtækja.

Skortur á fjármagni hefur haft hamlandi áhrif á starfsemi fyrirtækja í kvikmyndagerð. Í þessu sambandi er þó rétt að gera greinarmun á fjármagni, sem veitt er á arðsemisgrunni, svo sem hlutafé eða lánsfé, og fjármagni sem veitt er til fyrirtækjanna með styrkjum. Skortur á fjármögnun, hvort sem er frá opinbera geiranum eða innlendum lánastofnunum, getur leitt til þess að verkefnið komist ekki í framleiðslu.

Leiðir til að fjármagna kvikmyndir í gegnum sjóði eru einkum þrjár: styrkur frá Kvikmyndasjóði Íslands, Norræna kvikmyndasjóðnum og Evrópska kvikmyndasjóðnum, Eurimages. Sjóðirnir setja skilyrði fyrir framlagi sínu og vilja í því sambandi sjá vilyrði frá öðrum sjóðum um lánveitingu. Umsækjandi þarf, fyrir utan vilyrði um fjármagn, að hafa meðframleiðendur. Sjóðirnir setja takmark á styrkuppþæðina. Kvikmyndasjóður Íslands lánar að hámarki 25% af framleiðslukostnaði, Norræni kvikmyndasjóðurinn 15-20% og Eurimages 10%. Styrkir Kvikmyndasjóðs og Norræna kvikmyndasjóðsins hafa verið óafturkræfir en Eurimages veitir víkjandi lán sem ekki þarf að greiða til baka fyrr en verkefnið hefur skilað hagnaði.

Það fjármagn, sem upp á vantar, þurfa kvikmyndagerðarmenn að útvega eftir öðrum leiðum. Í því sambandi koma nokkrar leiðir til greina. Í fyrsta lagi að fá styrk í formi tækjaláns eða tækjaaðstoðar, í öðru lagi með því að fá starfsmenn til að vinna og veita gjaldfrest á launagreiðslum og í þriðja lagi að taka bankalán með tryggingu í fasteignum eða fastafjármunum. Þá er einnig mögulegt að afla fjármagns í gegnum kostunaraðila og meðframleiðendur.

Kvikmyndagerð er skilgreind sem list og iðnaður. Erfitt er að draga mörkin á milli listar og iðnaðar og hefur það torvelað skilning á eðli greinarinnar. Ef greinin væri skilgreind sem hrein listgrein hefði opinber stuðningur án efa verið meiri fram til þessa.

Takmarkaður aðgangur að fjármagni eflir og örvar að sumu leyti greinina. Slíkt leiðir menn til umhugsunar um hvernig mögulegt er að ná fram hagræðingu og leita nýrra leiða. Nýsköpun, sem sprettur úr slíkum kringumstæðum, kemur iðnaðinum mjög til góða. Hins vegar getur skortur á fjármagni valdið því að ekki sé möguleiki á framleiðslu verkefna sem annars væru fýsileg frá listrænum, fjárhagslegum og menningarlegum sjónarhóli. Íslensk kvikmyndagerð hefur slitið barnsskónum og aðilar takast á við verkefni sem eru metnaðarfullri en áður. Nauðsynlegt er að til komi aukin fjármagnsmyndun í þeim framleiðslufyrirtækjum sem eru starfandi. Ætla má að eiginfjárstaða þessara fyrirtækja sé í flestum tilfellum lág. Erfitt er að segja hvernig hægt er að ýta undir myndun fjármagns í greininni. Aukið framboð áhættufjármagns í formi hlutafjár og markaðsvæðing greinarinnar væru spor í rétta átt.

Í nokkrum öðrum löndum eru styrkir til kvikmyndagerðar háðir því að þeir séu notaðir til uppbyggingar á áframhaldandi verkefnum. Yfirleitt eru þessir styrkir tengdir aðsókn og hækkar styrkurinn við aukna aðsókn. Slíkt kerfi hentar framleiðslufyrirtækjunum vel. Þeir peningar, sem þannig fást, eru skilyrtir þannig að þeir fara aftur í framleiðslu.

Fastafjármunir, tæki, búnaður og aðstaða

Aðstaða og tækjabúnaður kvikmyndagerðarmanna hefur eflst á síðustu árum. Eftirvinnsla hefur í auknum mæli færst til landsins. Bætt nýting hefur leitt af sér að slíkar fjárfestingar eru hagkvæmar. Tölvubúnaður og hugbúnaður hefur orðið ódýrari og leyst af hólmi dýrar tækjasamstæður. Bætt myndver og hljóðver hafa einnig komið til. Slík aðstaða er nauðsynleg til að gera myndir sem standast eiga ýtrustu gæðakröfur. Tæknileg gæði íslenskra mynda hafa aukist á síðustu árum enda krefjast neytendur og kaupendur mikilla gæða.

Með auknum flutningi eftirvinnslu til landsins hefur atvinnutækifærum fyrir íslenska tæknimenn fjölgað. Slíkt treystir starfsgrundvöll greinarinnar og atvinnuöryggi tæknifólks. Hægt er að vinna myndir að mestu leyti hérlendis nema það sem lýtur að framköllun.

Vöntun er talin á fullkomnu og varanlegu myndveri en myndver hafa oftar en ekki verið sett upp til bráðabirgða og þá tengd einstökum verkefnum. Mikil fjárfesting liggur í slíku húsnæði og þarf því góða nýtingu til að fjárfesting í myndveri verði arðbær.

Framleiðslufyrirtækin eru ekki í stakk búin til að leggja út í fjárfestingu í myndveri til kvikmyndagerðar. Hugmyndir um opinberan stuðning við fjárfestingu í myndveri samræmast illa samkeppnislögum og því sjónarmiði í atvinnuvegapólitík að stuðningur skuli vera sýnilegur en ekki falinn. Fyrir eru framleiðslufyrirtæki með myndver sem yrðu þá í samkeppni við niðurgreitt myndver á vegum opinberra aðila ef sveitarfélög eða ríki tækju að sér að reisa myndver.

Þar sem það er svo brýnt fyrir atvinnugreinina að hér risi gott myndver til kvikmyndagerðar er vert að kvikmyndagerðarmenn athugi möguleika á stofnun hlutafélags um slíka framkvæmd og þá ef til vill með beinni hlutafjárþátttöku hins

opinbera eða í gegnum áhættusjóði eða atvinnuþróunarfélög. Auk þess að efla greinina yrði þjónusta við erlend tökulið mun viðtækari en nú er með tilkomu myndvers.

Fjármagnsmarkaður og kvikmyndaframleiðendur

Bent hefur verið á að eftir því sem kvikmyndaiðnaður hafi vaxið hafi möguleikar til að fjármagna verkefni ekki aukist að sama skapi. Íslenskar kvikmyndir eru í mörgum tilvikum eftirsótt sölubætur í mörgum löndum. Hvers vegna skyldu fjármálafyrirtæki ekki sýna því áhuga að leggja fram fé til kvikmyndagerðar?

Nokkrar skýringar eru hugsanlegar á þessu. Í fyrsta lagi er mikil áhætta fólgin í hverri kvikmynd. Oftast er leitað að fjármögnun á verkefnagrunni en í því felst meiri áhætta. Hægt væri að reyna að komast hjá þessu með því að byggja upp sterkari framleiðslufyrirtæki sem hefðu umtalsvert eigið fé og framleiddu nokkrar myndir á ári. Með því að framleiða nokkrar myndir næst fram viss áhættudreifing. Reikna má með að íslensk meðalkvikmynd kosti að lágmarki 70-100 milljónir. Mjög mikil fjárbinding er því í hverri einstakri mynd. Ekkert má út af bregða og ef nokkrar myndir falla í röð er erfitt fyrir framleiðslufyrirtækin að ná sér aftur upp.

Engendingar hafa á síðustu árum endurskipulagt stefnu sína gagnvart kvikmyndaiðnaðinum. Eitt af atriðunum, sem komið hefur fram, er að ekkert enskt framleiðslufyrirtæki er á opnum markaði. Fyrir utanaðkomandi fjárfesta er fjárfesting í einstöku verkefni/kvikmynd ekki álitlegur kostur vegna þess hve áhætta er mikil miðað við mögulega hagnaðarvon. Mun álitlegra er frá sjónarhóli fjárfesta að taka þátt í fjármögnun á stærri framleiðslufyrirtækjum sem ná innbyrðis áhættudreifingu með verkefnum sínum.

Fjárfestar hafa hingað til ekki gefið því mikinn gaum að fjárfesta í kvikmyndaframleiðslufyrirtækjum. Þetta virðist þó vera að breytast einkum vegna þess hve iðnaðurinn er orðinn stór og eftirspurnin eftir efni mikil. Stórir samningar um dreifingarrétt áskriftarstöðva hafa vakið athygli á stærð iðnaðarins og þeim möguleikum sem fyrir hendi eru. Aukið fé er greitt fyrir réttinn til sýninga enda er markaðurinn að breytast, sérstaklega í Evrópu, og virðist vöxturinn einna helst vera í áskriftarsjónvarpi.

Einnig mætti athuga nánar þann möguleika að leiða saman verðbréfasjóði og kvikmyndagerðarmenn. Verðbréfasjóðir hafa það að markmiði að vega saman arðsemi verkefna og áhættu. Með fjárfestingu í fjölda ólíkra verkefna eða fyrirtækja er áhættunni dreift fyrir fjárfesta sem þátt taka í sjóðnum. Einnig er að finna sérhæfða fjárfestingarsjóði sem fjárfesta í ákveðnum atvinnugreinum, svo sem sjóði sem sérhæfa sig í íslenskum sjávarútvegi. Athuga mætti nánar kosti og galla þess að koma á fót verðbréfasjóði sem m.a. sérhæfði sig í fjárfestingum í kvikmyndagerð. Því er haldið fram að fjármálafyrirtækin haldi sig frá atvinnugreininni vegna mikillar áhættu og því mætti byrja á málinu í smáum stíl þannig að öguð vinnubrögð og arðsemiskrafa fjármálafyrirtækja hefðu góð og uppbyggileg áhrif á framleiðslufyrirtæki kvikmynda. Einnig mundi góð hagnaðarvon verða til þess að auka fjölbreytni fjárfestingarvalkosta almennings sem leggur sparifé sitt í verðbréfasjóði.

Samgöngur og samskiptakerfi

Í samanburði við aðrar þjóðir er grunngerðin (infrastruktur) nútímaleg og vel þróuð hér á landi. Háþróað fjarskiptakerfi eykur möguleika atvinnugreina í alþjóðlegri samkeppni, eyðir landamærum og stytir vegalengdir á milli samstarfsaðila. Góðar samgöngur og gott samskiptakerfi auðveldar kvikmyndagerðarmönnum alþjóðlega samkeppni, hvort sem átt er við framleiðslu eða markaðssetningu. Þessi þáttur er mjög mikilvægur þegar haft er í huga að dæmi eru um að helstu kvikmyndaframleiðendur þjóðarinnar hafi eytt að jafnaði 200-300 dögum á ári í útlöndum við kynningu og markaðssetningu verka sinna og öflun nýrra verkefna. Samt sem áður fá kvikmyndagerðarmenn færri opinbera ferðastyrki en aðrir listamenn.

4.3.2 Eftirspurnaraðstæður

Með eftirspurnaraðstæðum er einkum átt við eðli eftirspurnar á heimamarkaði fyrir þá atvinnugrein sem um ræðir. Áhrif eftirspurnaraðstæðna á samkeppnishæfni fara eftir eðli og samsetningu á þörfum neytenda eða áhorfenda á heimamarkaði. Ef heimamarkaðurinn er mjög kröfuharður og á undan öðrum mörkuðum að skilgreina nýja eftirspurn eykur það samkeppnishæfni fyrirtækjanna sem þar starfa. Hið sama á sér stað ef heimamarkaðurinn þrýstir fyrir og fastar á nýjungar en alþjóðlegi markaðurinn. Heimamarkaðurinn þarf því að krefjast mikilla gæða en ekki endilega mikils magns til að örva fyrirtækin til dáða í samkeppninni. Kröfuharðir neytendur eða kaupendur myndefnis þurfa því helst að finna upp þarfir á undan öðrum mörkuðum sem heimafyrirtækin hafa forgang á að uppfylla.

Skipta má markaðinum í nokkra geira: innlenda bíógesti, fyrirtæki og stofnanir, innlendar sjónvarpsstöðvar og erlenda kaupendur. Líta mætti á auglýsingagerð sem sérstakan markað en í þessu samhengi er litið á auglýsingagerðina sem aukabúgrein kvikmyndagerðarmanna sem hér verður ekki fjallað sérstaklega um.

Almennir bíógestir

Sagt hefur verið að íslenskir kvikmyndahúsgestir séu vandir á auðvelt og aðgengilegt efni sem framleitt er fyrir fjöldann en minna sé um að uppfylla sérþarfir þrengri hópa kvikmyndaáhugamanna. Þessu hefur verið líkt við að matreiðslustaðir byðu einkum upp á hamborgara en enginn þeirra sinnti frönsku eða austurlensku eldhúsi. Aðgreining sem þessi segir auðvitað ekkert um gæði þess efnis sem í boði er. Myndir, sem framleiddar eru fyrir fjöldann, eru sem slíkar ekki verri að gæðum en myndir sem framleiddar eru fyrir þröngan hóp. Framansagt er fremur vísbending um skort á fjölbreytileika í kvikmyndaflórana sem stendur áhorfendum til boða. Þetta sést m.a. þegar könnuð er skipting sýndra kvikmynda eftir framleiðslulöndum.

Með þetta í huga er ekki hægt að segja að heimamarkaðurinn sé kröfuharðari en alþjóðlegi markaðurinn og geti með kröfum sínum leitt íslenska kvikmyndagerð til nýjunga eða fundið upp þarfir á undan öðrum mörkuðum.

Þessu má hins vegar breyta með auknu framboði krefjandi kvikmynda. Vísir að slíkri starfsemi eru kvikmyndahátíðir og kvikmyndavíkur bíóhúsanna þar sem boðið er upp á sérstæðar og sérvitringslegar myndir sem ekki ná til fjöldans. Með sama hætti hefði það örvandi áhrif á uppeldi og kröfur áhorfenda að taka kvikmyndir og kvikmyndafræði til kennslu í skólakerfinu með sama hætti og bókmenntir og bókmenntavitund eru ræktuð í skólakerfinu.

Styrkur heimamarkaðsins er rík bíóhefð. Gestir í kvikmyndahúsum landsins voru 1.445 þúsund árið 1996. Þetta jafngildir því að hver landsmaður hafi farið 5,4 sinnum í kvikmyndahús á árinu. Markaðshlutdeild íslenskra kvikmynda var þetta ár um 8% miðað við virði seldra aðgöngumiða en 6% miðað við aðsókn. Hluttur bandarískra kvikmynda er stærstur, eða rúmlega 85%. Sýningargestir á íslenskum kvikmyndum voru um 87 þúsund árið 1996. Til samanburðar sóttu 88 þúsund gestir Þjóðleikhúsið leikhúsið 1996-1997, 57 þúsund tónleika Sinfónihljómsveitar Íslands. Leikárið 1995-1996 sóttu 48 þúsund gestir sýningar Leikfélags Reykjavíkur í Borgarleikhúsinu. Þess ber þó að geta að alls sóttu tæplega 89.000 gestir Borgarleikhúsið ef með eru taldir gestir á aðra viðburði í húsinu en leiksýningar Leikfélags Reykjavíkur.

Árið 1996 var starfandi á öllu landinu 31 kvikmyndahús með 51 sal til sýninga og um 11 þúsund sæti. Sýningar voru að meðaltali 615 á viku. Frumsýndar voru 198 myndar í fullri lengd. Meðfylgjandi tafla sýnir fjölda bíómynda og framleiðslulönd þeirra á árunum 1990-1996.

Tafla 12: Frumsýndar myndir eftir löndum 1990-1996.

	Samtals	Hlutfall af heild
Íslenskar	21	1,5%
Norrænar	43	3,2%
Franskar	62	4,5%
Breskar	56	4,1%
Ítalskar	16	1,2%
Bandarískar	1083	79,4%
Önnur lönd	83	6,1%
Alls	1364	100,0%

Heimild: Gögn frá Hagstofu Íslands.

Þá voru á árinu 1996 sýndar 78 kvikmyndir á kvikmyndahátíðum og sérsýningum og voru þær sóttar af rúmlega tíu þúsund gestum.

Eftirspurn almennings hefur breyst á síðustu árum. Áður þótti sjálfsagt að sjá allar nýjar innlendar kvikmyndir. Á síðari árum er meira um að fólk velji á milli með tilliti til efnis, gagnrýni og fleiri ástæðna. Þannig er markaðurinn orðinn þróaðri og ef til vill mettaðri. Af þessum sökum verða innlendir framleiðendur að taka tillit til markaðsaðstæðna og eðlis innlendirar eftirspurnar ef ætlunin er að láta framleiðsluna borga sig á innanlandsmarkaði.

Íslensk kvikmynd, sem nær meðalaðsókn, borgar sig ekki upp á innanlandsmarkaði þó að 20-30 þúsund manns sjái hana. Handritið verður því oftast að taka tillit til erlendra

kaupenda og krafna þeirra. Vandí íslenskrar kvikmyndagerðar liggur meðal annars í þessu atriði.

Fyrirtækja- og stofnanamarkaður

Í þennan flokk falla myndir til kynningar og fræðslu. Einnig er hér um að ræða hreinar heimildarmyndir, svo sem *Verstöðina Ísland*, sem Landssamband íslenskra útvegsmanna kostaði, og fjallaði um sjósókn við Íslandsstrendur. Oft virðist skorta skilning á möguleikum miðilsins hjá fyrirtækjum og félagasamtökum. Myndmiðill hentar oft betur til miðlunar upplýsinga og kynningar en prentað mál. Ætla má að þessi markaðspáttur geti því aukist ef kvikmyndagerðarmenn ná að rækta hann áfram.

Innlendar sjónvarpsstöðvar

Sjálfstæðir kvikmyndagerðarmenn hafa gagnrýnt Ríkisútvarpið-sjónvarp fyrir að nýta sér ekki betur starfskrafta þeirra til framleiðslu sjónvarpsefnis. Þá er vísað til þess að sjónvarpið hafi sérstökum skyldum að gegna í því tilliti. Tölur yfir síðustu þrjú ár staðfesta að hlutur vandaðs heimildarmyndaefnis í dagskrá sjónvarpsins er heldur rýr. Samtals er útsendingartími á þessum þremur árum um 37 klukkustundir af efni sem flokkast undir heimildarmyndir. Ekki liggur fyrir samanburður á því hve mikill hluti slíks efnis er á ríkisreknum stöðvum í öðrum löndum. Efni sem þetta er dýrt miðað við framleiðslu á öðru efni. Sennilega er það aðalástæðan fyrir því að hlutur þess er ekki meiri.

Tafla 13: Útsent efni frá Ríkisútvarpinu-sjónvarpi.

Tegund efnis	Hlutfall samframleiðslu	Hlutfall meðframleiðslu	Hlutfall sjálfstæðs framleidds efnis	Samtals klst. 1994-1996
Heimildarmyndir /náttúrulífsm myndir	9/63	1/63	53/63	37:07:26
Kvikmyndir			14/14	13:43:21
Leikið efni	9/22	2/22	11/22	18:44:26

Kvikmyndir eru tæpar 14 klukkustundir. Þar eru meðal annarra mynda *Börn náttúrunnar*, *Tár úr steini*, *Ingaló*, *Veggfóður* og *Karllakórinn Hekla*. Einnig eru nokkrar stuttmyndir styttri en 30 mínútur að lengd.

Annað leikið efni er um 18 klukkustundir. Þar er sjónvarpið sjálft oft framleiðandi, eða í 11 skipti af 22. Þar eru myndir eins og *Þið munið hann Jörund*, *Sigla himinfley*, þrjú áramótaskaup og fleiri þættir.

Eins og sést í töflu 14 er svipuð flokkun á Stöð 2 um 19 klst. á einu ári. Flokkunin er sú sama og í sjónvarpinu, eða heimildar-/náttúrulífsm myndir, kvikmyndir og annað leikið efni. Í flokki heimildarmynda eru þættir eins og *Frambjóðandinn*, *Íslands þúsund ár* og fleiri.

Tafla 14: Útsent efni frá Stöð 2 1997.

Tegund efnis	Tími
Heimildar-/náttúrufræðimyndir	4 klst.
Kvikmyndir	6 klst.
Annað leikið efni	9 klst.
Samtals	19 klst.

Flokkun Stöðvar 2 yfir íslenskt efni var ekki sambærileg við þá flokkun sem var á lista Ríkisútvarpsins-sjónvarps. Þess vegna var reynt í töflum 13 og 14 að samræma flokkun stöðvanna.

Athygli vekur hve margar íslenskar kvikmyndir voru sýndar á Stöð 2. Þær voru fjórar, *Kristnihald undir Jökli*, *Skýjahöllin*, *Benjamín dúfa* og *Stuttur frakki*. Annað leikið efni var *Fornbókabúðin* og *Fóstbræður* og svo nokkrir aðrir þættir.

Mjög mikilvægt er að sjónvarpsstöðvarnar veiti það markaðslega bakland sem iðnaðurinn þarfnast. Sjónvarpsstöðvar í Bretlandi, á Norðurlöndunum og meginlandi Evrópu sinna þessu hlutverki og stuðningur þeirra eflir svo um munar heimildar- og fræðslumyndagerð, svo dæmi sé tekið.

Ákveðin verkaskipting ríkir í þeim löndum sem við berum okkur saman við. Þar er kvikmyndasjóðum ætlað að styrkja myndir til sýninga í kvikmyndahúsum. Hins vegar er það verkefni sjónvarpsstöðva og annarra sjóða að sjá til þess að heimildar- og fræðslumyndagerð sé sinnt. Slík lausn gæti komið til greina hér á landi til að efla þennan mikilvæga þátt kvikmyndagerðar.

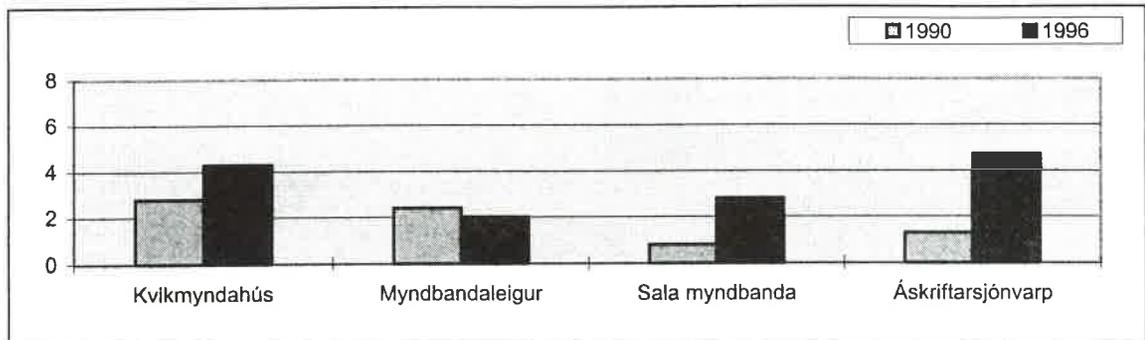
Menningarsjóður útvarpsstöðva hefur að vísu styrkt gerð heimildar- og fræðslumynda. Flestir eru sammála um það að úthlutunarstefna sjóðsins þurfi að vera markvissari. Sem stendur fær Sinfóníuhljómsveitin um helming af heildarúthlutun sjóðsins. Sjóðurinn styrkir einnig útvarpsþætti og handritagerð. Þó að sjóðurinn hafi verið gagnrýndur á síðustu árum má ekki vanmeta það fjárframlag sem hann hefur skilað til heimildar- og fræðslumyndagerðar.

Erlendir kaupendur

Þegar á heildina er litið er aukin eftirspurn eftir myndefni í heiminum. Nokkrir þættir ráða þar mestu. Aukinn frítími almennings hefur til dæmis mikil áhrif á eftirspurn eftir leiknum kvikmyndum og fræðsluefni.

Tæknibreytingar í fjarskiptum gera það að verkum að sjónvarpsrásur fjölga. Stafræn tækni er að ryðja sér rúms og með henni er hægt að fjölga rásur umtalsvert frá því sem nú er. Fjölgun rása mun að öllum líkindum leiða af sér enn meiri sérhæfingu í efnisvali einstakra rása. Þessi þróun hefur þegar átt sér stað í Bandaríkjunum þar sem stóru stöðvarnar þrjár, ABC, NBC og CBS, hafa verið að missa markaðshlutdeild og stöðvar, sem eru sérhæfðari, hafa verið að auka sinn hlut, t.d. Disney Channel, CNN, Discovery og fleiri stöðvar sem sækja inn á sérhæfðari markhópa.

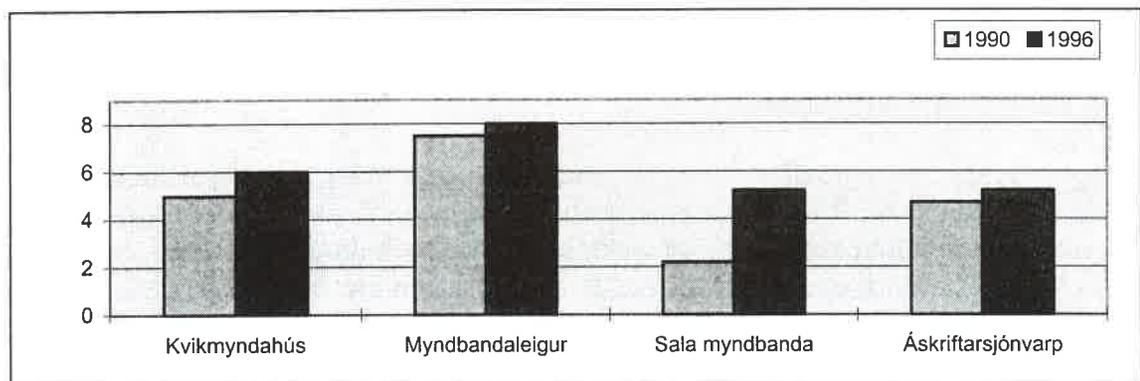
Mynd 10: Tekjur kvikmyndaframleiðenda í Evrópu.

Heimild: Financial Times. Tölur eru í milljórdum bandarískra dollara.

Markaðspróuinin í Evrópu er nokkuð á eftir Bandaríkjunum. Hægt er að sjá það meðal annars á þeim tekjum sem framleiðendurnir hafa en þær eru lægri í Evrópu þó að þar sé mun stærri markaður. Einnig er hægt að sjá það á því hve hraður vöxturinn er í Evrópu, sérstaklega hvað varðar áskriftarsjónvarp og sölu á myndböndum en frekar hefur hægt á þessum vexti í Bandaríkjunum.

Mynd 11: Tekjur kvikmyndaframleiðenda í Bandaríkjunum.

Heimild: Financial Times. Tölur eru í milljórdum bandarískra dollara.

Kvikmyndaframleiðendur binda vonir við þáttasölusjónvarp (pay per view) sem þekkt er í íþróttahæminum. Þáttur þess mun stórukast á næstu árum. Þannig getur fólk valið sér ákveðna bíómynd og greitt sérstaklega fyrir hana.

Tilraunir með svokallað pöntunarsjónvarp (video on demand) eru hafnar í Bandaríkjunum og víðar, þar á meðal á Íslandi. Þá velur fólk mynd úr myndasafni og getur horft á hana þegar því sýnist svo. Margir telja að í framtíðinni muni þessi aðferð verða ríkjandi. Þá eru ótalin áhrif Internetsins á dreifingu myndefnis. Í öllum þessum tilvikum er rétturinn á efninu mikilvæg tekjulind og þeir, sem eiga réttinn að besta og víðtækasta safninu, munu vera í sterkri markaðsstöðu.

Þróun á heimsmarkaði

Vaxandi eftirspurn er eftir kvikmyndum, heimildarmyndum og margs kyns sérhæfðu myndefni. Mikil og almenn aukning er á eftirspurn eftir myndefni og mun sú aukning verða enn meiri á næstu árum með auknum fjölda sjónvarpsstöðva. Einnig kemur til aukning með útbreiðslu og þróun Internetsins. Þó að íslenskir framleiðendur muni ekki koma til með að geta keppt við stóra framleiðendur er hægt að leggja áherslu á þá sérstöðu sem við höfum. Mikill áhugi er á norrænni menningu á meginlandi Evrópu sem löngum hefur verið okkar sterkasti markaður.

Markaðssetning kvikmynda- og heimildarmynda gæti tengst landkynningu og ferðaþjónustu í ríkari mæli en nú. Lítil menningarsamfélög innan Evrópusambandsins fá yfirleitt mikinn stuðing. Víðar er áhugi á smáum og sérstökum samfélögum. Fólki finnst spennandi að heyra um eitthvað nýtt og framandi.

Hægt er að efla markaðssetningu á landinu sem tókustað. Leggja má áherslu á birtuna, veðrið og sérkennilegt og margbreytileg landslag. Aukin samvinna evrópskra kvikmyndagerðarmanna, til dæmis á vegum MEDIA-áætlunarinnar og European Documentary Network, hefur aukið möguleika kvikmyndagerðarmanna til að mynda sambönd og koma vöru sinni á framfæri. Ráðstefnur og kaupstefnur á vegum þessara aðila auka möguleika til sölu og fjármögnunar verkefna. Einnig hafa íslenskir heimildarmyndagerðarmenn haldið kaup-/fjármögnunarstefnur hérlandis. Sú fyrsta var haldin árið 1997 og önnur í byrjun árs 1998. Mál manna er að þær hafi skilað góðum árangri í sölu og fjármögnun verkefna.

Víða hefur verið farin sú leið að setja á fót „Film Commission“, eða eins konar þjónustumiðstöð fyrir kvikmyndatökulið. Slíkur aðili tekur að sér að greiða götu erlendra tókuliða og koma þeim í tengsl við innlend þjónustufyrirtæki og framleiðendur og að markaðssetja viðkomandi borg eða sveitarfélag sem tókustað. Þjónustumiðstöð kvikmyndagerðar hér á landi gæti verið í samstarfi við framleiðslufyrirtækin eða stofnanir á borð við Kvikmyndasjóð þar sem fyrirspurnir af þessu tagi koma.

Styrkur á markaði

Markaðsþróun er mjög mikilvægur þáttur við mat á stöðu atvinnugreinar. Að sama skapi verður að taka tillit til hver styrkur aðila markaðsins er, þ.e. kaupenda, seljenda, samkeppnisfyrirtækja og samkeppnisvöru. Þrátt fyrir þá staðreynd að íslenskar kvikmyndir hafi hlotið góðar viðtökur í mörgum löndum eru íslenskir framleiðendur í þröngri markaðsstöðu þar sem heimamarkaðurinn er lítill, myndir á íslensku fá ekki mikla alþjóðlega dreifingu og framboð á dægrastyttingu og öðru afþreyingarefni eykst. Samningsstyrkur kaupenda, sjónvarpsstöðva og bíóhúsa á innanlandsmarkaði er mikill þar sem kaupendur eru fáir og stórir. Sjónvarpsstöðvar þurfa því ekki að borga hátt verð fyrir sýningarrétt á íslenskri kvikmynd.

4.3.3 Stuðningsgreinar

Öflugar stuðningsgreinar hafa jákvæð áhrif á samkeppnishæfni atvinnugreinar. Með stuðningsgreinum er átt við tengdar atvinnugreinar eða stoðgreinar. Stuðningsgreinarnar skapa skjótan og hagkvæman aðgang að öllu því sem til framleiðslunnar þarf. Þessar greinar er sérstaklega mikilvægar þegar þróa á vöruna og þjónustuna. Úr stoðgreinum koma ýmsar hugmyndir um ódýrari og betri aðföng. Mikilvægt er fyrir samkeppnishæfni kvikmyndagerðar að stoðgreinar séu mjög virkar og sveigjanlegar.

Helstu stoðgreinar kvikmyndagerðar eru auglýsingagerð, innlend dagskrárgerð sjónvarps, bókaútgáfa, leiklist og rekstur leikhúsa, tónlistarflutningur og hljómplötuútgáfa, starfsemi rithöfunda, tónskálda, myndlistarmanna og fleiri listiðkenda. Síðast en ekki síst ber að nefna kvikmyndahúsin og rekstur þeirra. Starfsemi innan þessara geira atvinnu- og menningarlífsins styrkir undirstöður kvikmyndagerðar. Með sama hætti má segja að kvikmyndagerð styrki þessar greinar á móti. Um er að ræða samspil sem – þegar vel tekst – eflir og þróa heildina. Í þessu sambandi er stundum talað um ákjósanlega þyrpingu fyrirtækja í tengdum atvinnugreinum.

Auglýsingagerð

Auglýsingagerð er mikilvæg stuðningsgrein við kvikmyndagerð. Hún stendur oft undir föstum tekjum sem hjálpa framleiðendum að fjármagna önnur verkefni. Einnig brúar hún bilið á milli stærri verkefna og viðheldur þannig þekkingu og færni starfsmanna. Tekjur af auglýsingagerð eru oft nokkuð stór hluti af heildartekjum framleiðslufyrirtækjanna. Erlendar auglýsingar, sem teknar eru upp hér á landi, fara oft í gegnum framleiðslufyrirtækin og hafa nokkur fyrirtæki markaðssett sig með þessa vinnslu í huga. Má þar nefna Saga film, Pegasus og fleiri fyrirtæki.

Innlend dagskrárgerð sjónvarps

Önnur og ekki síður mikilvæg stuðningsgrein er dagskrárgerð sjónvarpsstöðvanna tveggja. Hlutverk þeirra í stuðningi við kvikmyndagerðina er margþætt. Kunnátta og færni starfsmanna sjónvarpsstöðvanna skilar sér til kvikmyndagerðar og oft á tíðum fá starfsmenn þar sín fyrstu kynni af kvikmyndagerð.

Þáttagerð er því mikilvæg stoðgrein fyrir kvikmyndaiðnað í landinu. Hér hafa sjónvarpsstöðvar miklu hlutverki að gegna við miðlun slíkra verkefna til starfandi fyrirtækja. Ef dagskrárgerðin er boðin út verður að standa faglega að kröfum um gæði verkefna. Skýrar vinnureglur verða að vera til staðar til þess að jafnræðis sé gætt. Þáttagerð fyrir sjónvarp er nokkuð annars eðlis heldur en hefðbundin verktaka vegna þess að hvert verkefni hefur sín séreinkenni. Hugsanlegt er að taka upp stöðlun eða gæðakerfi í þessari grein. Kerfisbundið mat á kostnaði og gæðum mundi gera útboð verkefna skýrari en nú er. Gæði verkefnisins tengjast mörgum atriðum, svo sem fjármagni sem lagt er í verkefnið, þekkingu og reynslu þeirra sem taka það að sér, efnistöfum og fleiru. Ekki er auðvelt að meta gæði heimildarmyndar sem gerð er fyrir sjónvarp, svo dæmi sé tekið. Því er erfitt að verðleggja slíkt verkefni. Kostnaðurinn má ekki vera of mikill en verkið verður samt að uppfylla ákveðnar kröfur um gæði og efnistöf. Knöpp fjárveiting

kann að ýta undir slægleg vinnubrögð. Reyndir kvikmyndagerðarmenn eru tregir til að taka að sér slík verkefni enda annt um orðspor sitt.

Leikhús

Kvikmyndalistin sækir oft efnivið sinn til leiklistarinnar. Tengsl þessara tveggja greina eru mikil, bæði á listrænu og tæknilegu sviði greinanna. Leikarar, hljóðmenn, leikmyndasmiðir, leikstjórar, búningahönnuðir og ýmsir aðrir hópar eru mikilvægir í kvikmyndagerð og leiklist. Á sumrin, þegar flestar kvikmyndir eru teknar, er leikhúsárinu lokið og sérþekking þessa fólks nýtist oft vel við kvikmyndagerð. Tæki og búnaður, sem leikhúsin búa yfir, geta einnig verið mikilvæg auðlind fyrir kvikmyndagerðina.

Kvikmyndahús

Hér á landi eru 31 kvikmyndahús með 51 sal til sýninga og sæti fyrir um 11 þúsund gesti eins og áður hefur komið fram. Mörg þeirra eru búin fullkomnum bíósal, hágæða hljóðkerfi og annarri nútímataækni til sýninga. Starfsemi þessi eflir íslenska kvikmyndagerð og menningu. Vænlegt væri að kvikmyndahús nýttu sér fullkomna aðstöðu til metnaðarfullri stefnu í að auka fjölbreytni mynda en legðu ekki ofuráherslu á bandarískar myndir.

4.3.4 Samkeppnisstefna, stefnumótun og skipulag

Markmið, samkeppnisstefna og uppbygging fyrirtækja er mjög mismunandi eftir atvinnugreinum og þjóðlöndum. Samkeppnishæfni fyrirtækja fer eftir því hvernig þessum þáttum er hagað miðað við þá þætti starfsumhverfisins sem hafa verið til umfjöllunar hér fyrir framan í þessum kafla.

Barátta milli fyrirtækja er stundum talin skaða þau. Barátta á milli fyrirtækja er líka undirstaða undir ný vinnubrögð, uppfinningar og árangur í alþjóðlegri samkeppni. Þjóðir, sem hafa náð alþjóðlegum frama í ákveðnum atvinnugreinum, státa oftast af nokkrum sterkum keppinautum á heimamarkaði. Mjög sjaldan hefur fyrirtæki með yfirburðastöðu á heimamarkaði náð árangri í alþjóðlegri samkeppni. Keppinautar á heimamarkaði hvetja hver annan til dáða og nýsköpunar og gera hver annan mun varari um sig. Verðsamkeppni er þá ekki endilega lausnarorðið heldur alveg eins samkeppni í vörum og vöruþróun. Keppinautar á heimamarkaði hafa líka auga hver með öðrum í sambandi við styrkveitingar og koma í veg fyrir að langtímaárangur sé dreginn niður með verndarstefnu fyrir eitt fyrirtæki. Sama má segja um mismunun við opinberar fjárveitingar. Einnig er rétt að geta mikilvægis þess að aðgangi nýrra fyrirtækja að atvinnugreininni sé við haldið.

Rekstrarvandi kvikmyndagerðarfyrirtækja felst einkum í fjármögnun fyrirtækjanna, ekki síst vegna þess hve áhætta í rekstrinum er mikil. Með stærri fyrirtækjum og auknum fjölda verkefna má dreifa áhættunni og gera fjárfestingu í fyrirtækjunum vænlegri.

Oft eru stofnuð sérstök félög um einstakar myndir til að takmarka áhættuna við hlutaféð. Þetta hindrar samskipti við lánastofnanir og utanaðkomandi fjárfesta sem vilja fá ársreikninga aftur í tímann og áætlanir um sölu og dreifingu til að geta metið lánshæfi viðkomandi framleiðenda. Til að tryggja að framleiðsla geti hafist er leitað að meðframleiðendum til að leggja fram fé. Á móti fær meðframleiðandinn rétt til sölu myndarinnar í sínu heimalandi eða á öðrum tilgreindum markaðssvæðum. Meðframleiðandinn fær með þessu móti ákveðna tryggingu fyrir endurgreiðslu á framlagi sínu. Fyrirkomulagið skerðir að sama skapi möguleika innlenda framleiðandans til fjármagnsmyndunar. Einnig verður þetta til þess að hagnaðarvon innlenda framleiðandans er minni þar sem þegar er búið að ráðstafa dreifingarrétti á erlendum mörkuðum.

Styrkur stóru framleiðendanna liggur í því að hafa yfirráð yfir öllu ferlinu. Þeir eru með framleiðsluna, sölu og dreifingu og í nokkrum tilfellum einnig sýningarhúsin. Þessi sterka staða dreifingar og sölu er þeirra helsta auðlind. Þannig nást hámarkstekjur af hverri mynd en áhættan er að sama skapi aukin með samtvinnun þessara þátta í rekstrinum.

Möguleg samkeppnisstefna íslenskrar kvikmyndagerðar

Fyrirtækjum í samkeppni á alþjóðlegum markaði er nauðsynlegt að skapa sér sérstöðu til að aðgreina sig frá keppinautunum og ná árangri í rekstri. Íslensk kvikmyndagerð þarf við stefnumótun sína og staðsetningu á markaði að taka mið af styrk og veikleika greinarinnar.

Í umfjöllun hér fyrir framan um starfsumhverfi kvikmyndagerðar kemur fram að styrkur greinarinnar felst einkum í góðri og fjölbreyttri menntun og reynslu íslenskra kvikmyndagerðarmanna. Kvikmyndagerðarmenn hafa sótt menntun sína víða um heim og endurspeglar því fjölþætta strauma og stefnur í kvikmyndagerð.

Þess var áður getið að áhorfendur og þar með markaðinn þyrstir í óvenjulegar sögur, óvenjulegt sögusvið, óvenjulega birtu og framandi umhverfi. Rík sagnahefð, frumlegir höfundar og sérstætt umhverfi eru því styrkur fyrir íslenska kvikmyndagerð sem skapar henni tækifæri til að aðgreina sig á alþjóðlegum markaði.

Fyrirtæki í íslenskri kvikmyndagerð eru lítil og er það veikleiki í alþjóðlegum samanburði. Smæðin gefur þó tækifæri til sveigjanleika sem getur nýst sem styrkur í þjónustu við erlend tökulið þar sem hraði, skilvirkni og ódýr lausn óvenjulegra verkefna skipta máli.

Sveigjanleiki fyrirtækjanna og atorka kvikmyndagerðarmanna hafa gert þeim fært að framleiða góðar myndir við hlutfallslega lágan framleiðslukostnað.

Helstu veikleikar greinarinnar eru fjárhagsskortur og smæð fyrirtækjanna. Þessir þættir valda því jafnframt að verkefnið eru stopul og fá. Nýting á mannskap og búnaði verður

Því að sama skapi slök. Stöpul verkefni verða til þess að reksturinn festist ekki í sessi og formlegur stjórnunaragi nær ekki fótfestu innan fyrirtækjanna. Reksturinn verður því að öðru jöfnu losaralegur og háður skyndiákvörðunum til að bjarga stöðunni þá stundina.

Við slíkar aðstæður er erfitt að byggja upp fyrirtæki til framtíðar. Meðal annars af þessum sökum hafa fyrirtæki ekki komið sér upp varanlegu myndveri til kvikmyndagerðar heldur leyst húsnæðismálin með skammtímalausnum.

Lítill heimamarkaður og lítið menningarsvæði íslenskrar tungu veldur því að verkefni, sem fyrst og fremst eru ætluð heimamarkaði og talsett á íslensku, ná ekki að borga sig upp né skila arði af framlögðu fjármagni. Greininni er því nauðsynlegt að horfið verði frá þröngum menningarsjónarmiðum við styrkveitingu, þar með talinni kröfunni um að mynd skuli vera á íslensku til að teljast íslensk. Eigi kvikmyndagerð að dafna sem dugandi útflutningsgrein er nauðsynlegt að skapa henni tækifæri til landvinninga á alþjóðamarkaði.

Af framansögðu telst eðlilegt og rökrétt að miða markaðslega staðsetningu íslenskrar kvikmyndagerðar við sérhæfingu sem fram kemur í neðangreindri mynd, þ.e. að nýta lágan framleiðslukostnað, vönduð vinnubrögð og sérstöðu íslenskrar sagnahefðar til að framleiða myndir fyrir þröngan en kröfuharðan, alþjóðlegan markað.

Mynd 12: Samkeppnisstefna íslenskrar kvikmyndagerðar.

	Lágur kostnaður	Sérhæfing
Breiður markaður	Breiður markaður Lágur kostnaður <i>Dæmi: Rambo</i>	Breiður markaður Hár kostnaður <i>Dæmi: Titanic</i>
Þröngur markaður	Þröngur markaður Lágur kostnaður <i>Íslensk kvikmyndagerð</i>	Þröngur markaður Hár kostnaður <i>Dæmi: Piano</i>

4.4 HELSTU NIÐURSTÖÐUR

Framleiðsluþættir

Mannauður

- Skortur er á sérhæfðu starfsfólki við hljóðvinnslu, kvikmyndatöku og aðstoðarleikstjórn.
- Fjöldi Íslendinga er við nám í kvikmyndagerð. Gera má ráð fyrir að vel menntaðir starfsmenn séu fyrir hendi.
- Auglýsingageirinn sér kvikmyndagerð fyrir mörgum hæfum og vel menntuðum starfsmönnum.
- Skortur á samfellu í framleiðslu getur leitt til þess að starfsmenn hörfi í aðrar atvinnugreinar og hæfileikar glatist.
- Smá fyrirtæki í greininni og langur tími á milli verka leiðir til þess að sérþekking og þjálfun starfsmanna verður minni.
- Fleiri en 200 Íslendingar eru menntaðir í kvikmyndagerð.

Hráefnið

- Íslenskir kvikmyndagerðarmenn hafa sótt menntun sína víða um heim.
- Markaðinn þyrstir í óvenjulegar sögur, óvenjulegt sögusvið, óvenjulega birtu eða framandi landslag. Af þessu sökum býr íslensk kvikmyndagerð ríkulega af „hráefni“ til framleiðslunnar.
- Íslenskar kvikmyndir, sem ná langt á alþjóðlegum markaði, gera það vegna þess að þær eru óvenjulegar og segja óvenjulega sögu. Reynslan sýnir að kvikmyndir, sem hafa náð útbreiðslu á erlendum mörkuðum, hafa haft þjóðlega sérstöðu. Íslenskar kvikmyndir, sem hafa byggt á eftirlíkingu á bandarískri eða breskri kvikmyndahefð, hafa fallið á markaði.
- Kvikmyndagerðarmenn hræðast um of erlendan markað og þá einkum strangar kröfur erlendra kaupenda og meðframleiðenda.
- Krafa um að vera gjaldgengur á alþjóðlegum markaði leiðir til þess að framleiðendur vinna lengur að undirbúningi vinnslu og fjármögnunar og það skilar sér í vandaðri vinnu og betri verkum.

Lagaramminn

- Í smíðum er ítarleg löggjöf um Kvikmyndamiðstöð.
- Tekjustofn Kvikmyndasjóðs er háður fjárveitingu ríkisstjórnar á hverjum tíma. Slíkt eykur óvissu og getur raskað áætlunum sjóðsins og framleiðenda.
- Kvikmyndagerðarmönnum er ekki veittur sami stuðningur og öðrum listamönnum.
- Aðeins má veita styrki þegar íslenskir aðilar hafa forræðið og myndin er á íslensku.
- Kynningarhlutverk Kvikmyndasjóðs krefst aukinna fjárveitinga til sjóðsins.
- Úthlutunarreglur Kvikmyndasjóðs eru ekki nógu skýrar. Ráðgjöf er engin og of langur tími líður milli úthlutana frá sjóðnum. Menningarleg sjónarmið virðast ráða ferðinni í úthlutunum.

- Lítil hvati er fyrir framleiðendur að framleiða efni sem markaðsvöru.

Fjármagn

- Þegar á heildina er lítið er skortur á áhættufé í greininni. Fjármagnsskortur hamlar samkeppnishæfni fyrirtækja og hefur haft hamlandi áhrif á starfsemi fyrirtækja í kvikmyndagerð.
- Leiðir til að fjármagna gerð kvikmynda eru einkum þrjár: styrkur frá Kvikmyndasjóði Íslands, Norræna kvikmyndasjóðnum og Evrópska kvikmyndasjóðnum, Eurimages. Styrkir Kvikmyndasjóðs og Norræna kvikmyndasjóðsins hafa verið óafturkræfir en Eurimages veitir víkjandi lán. Styrkur frá Kvikmyndasjóði er skilyrði fyrir fjármagni frá hinum. Það fjármagn, sem upp á vantar, þurfa kvikmyndagerðarmenn að útvega eftir öðrum leiðum, t.d. í formi tækjaláns eða tækjaaðstoðar, gjaldfrests á launagreiðslum eða bankaláns.
- Aðstaða og tækjabúnaður kvikmyndagerðarmanna hefur eflst á síðustu árum. Eftirvinnsla hefur í auknum mæli færst til landsins. Með auknum flutningi eftirvinnslu til landsins hefur atvinnutækifærum fyrir íslenska tæknimenn fjölgað.
- Tölvubúnaður og hugbúnaður hefur orðið ódýrari og leyst af hólmi dýrar tækjasamstæður.
- Bætt myndver og hljóðver hafa einnig komið til en vöntun er á fullkomnu og varanlegu myndveri. Til álita kemur að mynda hlutafélag um rekstur myndvers í samstarfi við hagsmunaaðila.
- Tæknileg gæði íslenskra mynda hafa aukist á síðustu árum.
- Fyrirtæki, sem ná að framleiða nokkrar myndir á ári, ná fram vissri áhættudreifingu.
- Reikna má með að íslensk meðalkvikmynd kosti að minnsta kosti um 70-100 milljónir.
- Mun álitlegra er frá sjónarhóli fjárfesta að taka þátt í fjármögnun á stærri framleiðslufyrirtækjum sem ná innbyrðis áhættudreifingu með verkefnum sínum.
- Leiða þarf saman verðbréfasjóði og kvikmyndagerðarmenn.
- Því er haldið fram að fjármálafyrirtækin haldi sig frá atvinnugreininni vegna mikillar áhættu.

Samgöngur og samkiptakerfi

- Góðar samgöngur og gott samkiptakerfi auðvelda kvikmyndagerðarmönnum alþjóðlega samkeppni.

Eftirspurnaraðstæður

Almennir bíogestir

- Heimamarkaðurinn er ekki kröfuharðari en alþjóðlegi markaðurinn. Styrkur heimamarkaðsins er rík bíóhefð.
- Gestir í kvikmyndahúsum landsins voru 1.445 þúsund árið 1996. Það jafngildir því að hver landsmaður hafi farið 5,4 sinnum í kvikmyndahús á því ári.
- Markaðshlutdeild íslenskra kvikmynda var þetta sama ár um 8% í tekjum en um 6% í aðsókn. Sýningargestir á íslenskum kvikmyndum voru um 87 þúsund árið 1996.

- Árið 1996 var starfandi á öllu landinu 31 kvikmyndahús með 51 sal til sýninga.
- Íslensk kvikmynd, sem nær meðalaðsókn, borgar sig ekki upp á innanlandsmarkaði þó að 20-30 þúsund manns sjái hana. Handritið verður því oftast að taka tillit til erlendra kaupenda og krafna þeirra.
- Meðalaðsókn að erlendri mynd er 7.000 manns og því mun lægri en að innlendri mynd.

Fyrirtækja- og stofnanamarkaður

- Ætla má að þessi markaðspáttur geti aukist ef kvikmyndagerðarmenn ná að rækta hann áfram og ef skilningur fyrirtækja og stofnana eykst.

Innlendar sjónvarpsstöðvar

- Sjálfstætt starfandi kvikmyndagerðarmenn gagnrýna Ríkisútvarpið-sjónvarp fyrir að nýta sér ekki betur starfskrafta þeirra til framleiðslu sjónvarpsefnis.
- Tölur yfir síðustu þrjú ár staðfesta að hlutur vandaðs heimildarmyndaefnis í dagskrá sjónvarps er heldur rýr. Samtals útsendingartími sjónvarpsins á síðustu þremur árum er um 37 klukkustundir af efni sem flokkast undir heimildarmyndir. Kvikmyndir eru um 14 klukkustundir.
- Mjög mikilvægt er að sjónvarpsstöðvarnar veiti kvikmyndagerð markaðslegt bakland.

Erlendir kaupendur

- Almennt séð er aukin eftirspurn eftir myndefni í heiminum.
- Kvikmyndaframleiðendur binda vonir við þáttasölusjónvarp (pay per view).
- Búið er við jákvæðum áhrifum Internetsins á dreifingu myndefnis
- Markaðssetning kvikmynda- og heimildarmynda gæti tengst landkynningu og ferðapjónustu í ríkari mæli en nú.
- Arðbært er að efla markaðssetningu á landinu sem tókustað. Liður í slíkri markaðssetningu er stofnun þjónustumiðstöðvar, eða „Film Commission“ að hætti stórborga og sveitarfélaga í nágrannalöndunum.

Stuðningsgreinar

- Öflugar stuðningsgreinar hafa jákvæð áhrif á samkeppnishæfni atvinnugreinar. Mikilvægt er fyrir samkeppnishæfni kvikmyndagerðar að stoðgreinar séu mjög virkar og sveigjanlegar.
- Auglýsingagerð er mikilvæg stuðningsgrein við kvikmyndagerð. Auglýsingagerð stendur oft undir föstum tekjum framleiðenda. Erlendar auglýsingar, sem teknar eru upp hér á landi, fara oft í gegnum framleiðslufyrirtækin.
- Þáttagerð er mikilvæg stoðgrein fyrir kvikmyndaiðnað í landinu.
- Kvikmyndalistin sækir oft aðföng til annarra listgreina. Leikarar, hljóðmenn, leikmyndasmiðir, leikstjórar, búningahönnuðir og ýmsir aðrir hópar innan leikhússins eru mikilvægir fyrir kvikmyndagerð.
- Starfsemi kvikmyndahúsanna eflir íslenska kvikmyndagerð og menningu.

Áhrifabættir í samkeppnisstefnu íslenskrar kvikmyndagerðar

- Styrkur greinarinnar felst í góðri og fjölbreyttri menntun og reynslu íslenskra kvikmyndagerðarmanna.
- Rík sagnahefð, frumlegir höfundar og sérstætt umhverfi eru styrkur fyrir íslenska kvikmyndagerð.
- Styrkur greinarinnar skapar tækifæri til aðgreiningar á alþjóðlegum markaði.
- Fyrirtæki í íslenskri kvikmyndagerð eru lítil og er það veikleiki í alþjóðlegum samanburði. Smæðin gefur tækifæri til sveigjanleika þar sem hraði, skilvirkni og ódýrar lausnir óvenjulegra verkefna skipta máli.
- Alvarlegasti veikleiki greinarinnar eru fjárhagslegur veikleiki einstakra fyrirtækja og smæð þeirra. Reksturinn verður oft losaralegur og háður skyndiákvörðunum til að bjarga stöðunni þá stundina.
- Greininni er því nauðsynlegt að horfið verði frá þröngum menningarsjónarmiðum við styrkveitingu, þar með talinni kröfunni um að mynd skuli vera á íslensku til að teljast íslensk.
- Eigi kvikmyndagerð að dafna sem dugandi útflutningsgrein er nauðsynlegt að skapa henni tækifæri til landvinninga á alþjóðamarkaði.
- Tækifæri íslenskra kvikmyndaframleiðenda felast einkum í því að nýta lágan framleiðslukostnað, vönduð vinnubrögð og sérstöðu íslenskrar sagnahefðar til að framleiða myndir fyrir þröngan en kröfuharðan, alþjóðlegan markað.

5. Stuðningur við menningu og tengda málaflokka

Í þessum kafla verða framlög ríkisins og Reykjavíkurborgar til menningarmála skoðuð og reynt að bera saman stuðning við mismunandi listgreinar.

5.1 STYRKIR RÍKISSJÓÐS TIL MENNINGARMÁLA

Tafla 15: Yfirlit yfir framlög ríkisins til menningarmála.

Stofnanir	Ríkisreikningur 1996	Fjárlög 1997	Frumvarp 1998	Breyting frá fjárlögum %	Breyting frá reikningi %
Blindrabókasafn Íslands	32,5	34,9	36,6	5	13
Húsfriðunarsjóður	0,5	15,5	15,5	-	-
Íslenski dansflokkurinn	41,5	44,0	46,9	7	13
Kvikmyndasjóður	139,0	127,0	128,1	1	-8
Landsbókasafn – Háskólabókasafn	241,1	246,0	276,6	12	15
Listasafn Einars Jónssonar	7,3	5,9	6,4	8	-12
Listasafn Íslands	67,0	54,7	63,5	16	-5
Listasjóðir	111,9	143,9	159,7	11	43
Listir, framlög	212,0	217,0	263,7	22	24
Listskreytingasjóður	7,9	8,0	8,0	-	1
Meningarsjóður	18,5	13,0	13,0	-	-30
Meningarsjóður útvarpsstöðva	-	-	110,0	-	-
Meningarstofnanir, viðhald og stofnkostnaður	179,5	335,0	365,0	9	103
Ríkisútvarpið, afnotagjöld	1.529,4	1.559,0	1.530,0	-2	-
Sinfóníuhjómsveit Íslands	126,7	123,0	133,0	8	5
Söfn, ýmis framlög	12,5	14,3	18,3	28	46
Þjóðleikhúsið	295,1	318,0	342,0	8	16
Þjóðminjasafn	99,9	100,3	104,2	4	4
Þjóðskjalasafn	55,5	60,0	68,8	15	24
Samtals	3.177,8	3.419,5	3.689,3	8	16

Heimild: Frumvarp til fjárlaga 1998, yfirlit, bls. 335. Allar tölur eru í milljónum króna.

Í töflunni koma fram öll framlög sem flokkast undir menningarmál samkvæmt flokkun ríkisins. Þessi upptalning sýnir hversu víðtæk þessi skilgreining er. Hér á eftir fylgir frekari sundurgreining á stuðningi við menningarmál. Er þar reynt að greina framlög niður í skylda málaflokka.

Eftirfarandi sjö flokkar eru bornir saman:

Leiklist

Undir þennan flokk falla framlög bæði til áhugaleikhópa og til stofnanaleikhúsa. Framlög til stofnanaleikhúsa eru meginhluti af heildarstuðningi ríkisins. Samkvæmt samningum við Íslensku Óperuna og Íslenska dansflokkinn er ríkið skuldbundið til að leggja fram jafnháan hluta og aflað er hjá styrktaraðilum samningsaðila. Framlög til leiklistar eru um 40% af heildarútgjöldum ríkisins til menningarmála og um 20% af heildarútgjöldum Reykjavíkurborgar til menningarmála.

Myndlist

Hér eru flokkuð saman listasöfn eins og Listasafn Íslands og Kjarvalsstaðir ásamt mörgum fleiri smærri söfnum, svo sem Listasafni Einars Jónssonar, Ásmundarsafni og fleiri. Hlutfall framlaga til þessa flokks er tæplega 10% af menningarframlögum ríkisins en um 16% hjá Reykjavíkurborg.

Kvikmyndagerð

Stuðningur ríkisins við kvikmyndagerð fer í gegnum Kvikmyndasjóð. Stuðningur Reykjavíkurborgar hefur runnið til kvikmyndahátíðar og í verðlaun í tengslum við stuttmyndadaga. Framlög til kvikmyndagerðar hafa verið um 10% af menningarframlögum ríkisins en stuðningurinn hefur verið óverulegur hjá Reykjavíkurborg, eða sem nemur 350 þúsund krónum 1996 og 1.800 þúsund krónum 1997.

Tónlist

Hæsta framlagið í þessum flokki er til Sinfóníuhljómsveitar Íslands. Margir lægri styrkir eru veittir til minni hópa og oft vegna ákveðinna verkefna. Hjá ríkinu hefur stuðningur við tónlist numið um 10% af heildarframlögum til menningarmála og rennur að langmestu leyti til Sinfóníuhljómsveitarinnar. Stuðningur Reykjavíkurborgar til tónlistar hefur verið um 6% af heildarframlögum til menningarmála.

Bókmenntir

Stuðningur við bókmenntir er að stærstum hluta í gegnum Rithöfundasjóð og Þýðingasjóð. Rithöfundar eru einnig stór hluti þeirra sem hljóta listamannalaun, bæði frá ríki og borg.

Ýmislegt

Hér eru talin upp þau framlög sem erfitt er að flokka nákvæmlega í hina flokkana. Hlutdeild þessa flokks er um 20% hjá ríkinu en um 5% hjá borginni. Stærstu liðirnir eru listasjóðir, sem listamannalaun eru greidd úr, og framlög til listastarfsemi sem ekki er sundurgreind nánar. Hjá borginni eru stærstu liðirnir einnig listamannalaun, listahátíð og verkefnið „Reykjavík menningarborg Evrópu árið 2000“.

Skólar

Hér er stuðningur við skóla tekinn inn sem stuðningur við viðkomandi listgrein. Hlutfall framlaga til þessa málaflokks er rúmlega 10% hjá ríkinu og eru þar stærstu liðirnir

Myndlista- og handíðaskólinn og Leiklistarskólinn. Hlutfall þessa liðar hjá Reykjavíkurborg er hins vegar rúmlega 50% og eru tónlistarskólar þar í miklum meirihluta. Samkvæmt lögum nr. 75/1985 er sveitarfélögum skylt að taka þátt í rekstri tónlistarskóla ef skólinn uppfyllir ákveðin skilyrði. Hér er kosið að flokka þennan stuðning sem stuðning við menningarmál almennt en ekki sem stuðning við ákveðna listgrein.

Sá samanburður á framlögum ríkisins til menningarmála, sem hér fer á eftir, er byggður á ríkisreikningi 1996. Ríkisreikningur er endanlegt uppgjör ársins á framlögum ríkisins. Ríkisreikningi svipar til ársreiknings fyrirtækis á meðan fjárlögin eru eins konar áætlun fyrir næsta ár. Rétt er að árétta mismun milli þessara tveggja uppgjöra.

Samkvæmt nýjum lögum um fjárreiður ríkisins eru fjárlög nú færð á rekstrargrunni í stað greiðslugrunns áður. Slíkt gefur skýrari mynd en áður, ekki síst vegna þess að ýmsar skuldbindingar, sem stofnað er til á árinu, koma ekki til greiðslu fyrr en síðar. Í gamla forminu, þar sem ekki var tekið tillit til þessa, var því hætt við að ekki næðist rétt mynd af raunverulegum gjöldum stofnana. Þess vegna endurspeglar þessi nýja framsetning mun betur raunkostnað við opinberar stofnanir.

Í þessum samanburði eru ekki tekin saman stofnframlög, fjárfestingar og viðhald á eignum stofnanana. Það mundi vera mun erfiðara og ekki eins skýrt og að taka eingöngu framlög til rekstrar. Slíkt mundi væntanlega leiða í ljós að það halli enn frekar á þær listgreinar sem ekki hafa aðsetur í húsnæði sem er fjármagnað af ríki eða borg.

Umræða upp á síðkastið hefur varpað ljósi á þessa mismunun. Rithöfundasambandið hefur fengið til afnota hús Gunnars Gunnarssonar við Dyngjuveg og endurbyggt Iðnó verður til afnota fyrir leiklist. Endurbætur á Hafnarhúsinu eru fyrirhugaðar og þar á að vera listasafn. Í menningarstarfi skiptir aðstaða mjög miklu máli. Þörf ólíkra listgreina fyrir varanlegt aðsetur er mismunandi. Byggingar og aðstaða kalla á aukin rekstrarframlög til að geta staðið straum af rekstri húsnæðis og búnaðar. Mismunandi aðstaða hefur áhrif á samkeppnisstöðu listgreina sem og hópa innan sömu greinar. Af þessu geta orðið árekstrar þegar í hlut eiga einkafyrirtæki og opinber fyrirtæki á samkeppnismarkaði.

Ríkisreikningur 1996

Tafla 16: Framlög til menningarmála samkvæmt ríkisreikningi 1996.⁷

Rekstrarframlög (ekki stofnframlög og fjárfestingar)	Einstök framlög	Hlufall af heildar- framlögum
1. Leiklist, samtals	449.176	38,2%
2. Myndlist, samtals	74.608	6,3%
3. Kvikmyndagerð, samtals	139.021	11,8%
4. Tónlist, samtals	136.398	11,6%
5. Bókmenntir, samtals	34.417	3%
6. Ýmislegt, samtals	213.385	18,2%
7. Skólar, samtals	128.412	10,9%
Samtals framlög til menningarmála	1.175.417	100,0%

Ath.: Stofnframlög og viðhald eru ekki inni í þessum tölum, u.þ.b. 200 milljónir skv. Ríkisreikningi 1996.
Allar tölur eru í þúsundum króna.

5.1.1 Fjárlög 1997-1998

Tafla 17: Framlög til menningarmála skv. fjárlögum 1997 og 1998.⁸

Rekstrarframlög (ekki stofnframlög og fjárfestingar)	1997		1998		Hlutfallsleg breyting á milli ára
	Einstök framlög	Hlufall af heildar- framlögum	Einstök framlög	Hlufall af heildar- framlögum	
1. Leiklist, samtals	464.800	38,7%	482.200	38,3%	103,7%
2. Myndlist, samtals	84.900	7,0%	96.200	7,6%	113,3%
3. Kvikmyndir og þáttagerð, samtals	128.500	10,7%	129.600	10,3%	100,9%
4. Tónlist, samtals	138.200	11,5%	126.500	10,0%	91,5%
5. Bókmenntir, samtals	19.900	1,7%	24.900	2,0%	125,1%
6. Ýmislegt, samtals	233.500	19,4%	246.700	19,6%	105,7%
7. Skólar, samtals	132.700	11%	153.300	12,2%	115,5%
Samtals framlög til mennm	1.202.500	100,0%	1.259.400	100,0%	104,7%

Allar tölur eru í þúsundum króna.

⁷ Í viðauka er ítarlegri útfærsla á töflunni.

⁸ Í viðauka er ítarlegri útfærsla á töflunni.

5.2 STYRKIR REYKJAVÍKURBORGAR

Tafla 18: Styrkir Reykjavíkurborgar skv. borgarreikningi 1996.⁹

Rekstrarframlög (ekki stofnframlög og fjárfestingar)	Framlög	Hlutfall
1. Leiklist, samtals	140.000	19,9%
2. Myndlist, samtals	114.540	16,2%
3. Kvikmyndir og þáttagerð, samtals	350	0,05%
4. Tónlist, samtals	37.615	5,33%
5. Bókmenntir, samtals	2.991	0,42%
6. Ýmislegt, samtals	34.146	4,8%
7. Skólar, samtals	375.962	53,3%
Heildarframlög samtals	705.604	100,0%

Allar tölur eru í þúsundum króna.

5.2.1 Fjárhagsáætlun 1997

Tafla 19: Framlög Reykjavíkurborgar skv. fjárhagsáætlun 1997.¹⁰

Rekstrarframlög (ekki stofnframlög og fjárfestingar)	Framlög	Hlutfall
1. Leiklist, samtals	142.750	21,0%
2. Myndlist, samtals	104.223	15,4%
3. Kvikmyndagerð, samtals	1.800	0,3%
4. Tónlist, samtals	43.580	6,4%
5. Bókmenntir, samtals	1.060	0,2%
6. Ýmislegt, samtals	30.820	4,5%
7. Skólar, samtals	354.129	52,2%
Samtals framlög til menningarmála	678.362	100,0%

Allar tölur eru í þúsundum króna.

⁹ Í viðauka er ítarlegri útfærsla á töflunni.

¹⁰ Í viðauka er ítarlegri útfærsla á töflunni.

5.3 REKSTRARKOSTNAÐUR MENNINGARFYRIRTÆKJA OG OPINBERIR STYRKIR

Fróðlegt er að kanna hvernig nokkrar merkar og þekktar menningarstofnanir eru fjármagnaðar í samanburði við íslenskar kvikmyndir. Þjóðleikhúsið, Sinfóníuhljómsveit Íslands og Borgarleikhúsið eru tekin sem dæmi. Gerður er samanburður á hlutdeild styrkja af rekstrarkostnaði þessara stofnana og borið saman við hlutdeild styrkja af framleiðslukostnaði íslenskrar meðalmyndar og íslenskrar stórmyndar.

Tafla 20: Framleiðslukostnaður og styrkhlutfall 1996.

	Þjóðleikhúsið	Sinfóníuhljómsveit*	Meðal-kvikmynd**	Borgarleikhús***	Djöflaeyjan
Framleiðslu-/rekstrarkostnaður	423.108.000	318.189.000	85.274.000	216.200.000	166.000.000
Opinber framlög	308.000.000	237.804.000	18.930.000	140.084.000	24.300.000
Áhorfendafjöldi	88.330	57.585	16.258	48.012	80.000
Framleiðslukostnaður pr. gest	4.790	5.526	5.245	4.503	2.075
Opinbert framlag pr. gest	3.487	4.130	1.164	2.918	304
Styrkir sem hlutfall af framleiðslukostnaði	72,8%	74,7%	22,2%	64,8%	14,6%

*Styrkur til Sinfóníuhljómsveitar Íslands 1996 samanstendur af framlagi ríkissjóðs (136.398), framlögum sveitarfélaga (43.138) og framlagi Menningarsjóðs útvarpsstöðva (58.268).

**Meðalaðsókn er hér reiknuð út frá heildaráhorfendatölum 1985-1996.

***Tölur fyrir Borgarleikhúsið (Leikfélag Reykjavíkur) eru fyrir leikárið 1995-1996.

Fram kemur að styrkir til Þjóðleikhússins nema 73% af rekstrarkostnaði, styrkir til Sinfóníuhljómsveitarinnar nema 75% af rekstrarkostnaði og styrkir til Borgarleikhússins 65% af rekstrarkostnaði. Til samanburðar nema styrkir Kvikmyndasjóðs að meðaltali 22% af framleiðslukostnaði íslenskra kvikmynda. Ef tekið er dæmi um dýrari íslenska mynd eins og *Djöflaeyjuna* nemur opinber styrkur til framleiðslunnar tæpum 15%.

Samanburður þessi leiðir glögglega í ljós hversu framlög til kvikmynda eru langt undir framlögum til annarrar sambærilegrar starfsemi. Samanburðurinn verður kvikmyndum enn óhagstæðari ef styrkurinn er settur í hlutfall við fjölda áhorfenda sem njóta viðkomandi uppfærslu eða starfsemi. Árið 1996 sóttu 88 þúsund gestir Þjóðleikhúsið, 57 þúsund gestir Sinfóníuhljómsveitina og 88 þúsund gestir íslenskar kvikmyndir. Að meðaltali 16 þúsund áhorfendur sjá íslenskar kvikmyndir en um 80 þúsund manns sáu *Djöflaeyjuna*.

Með þessar aðsóknartölur í huga kemur eftirfarandi fram:

Opinberir styrkir nema um 3.500 krónum á hvern gest Þjóðleikhússins, 4.100 krónum á hvern gest Sinfóníuhljómsveitarinnar og 2.900 krónum á hvern gest Borgarleikhússins. Hins vegar nema opinberir styrkir um 1.100 krónum á hvern áhorfanda íslenskrar kvikmyndar sem hlýtur meðalaðsókn.

Eins og samanburðinn hér á undan leiddi í ljós er fjármunum til menningarmála misskipt á milli einstakra listgreina.

Margar þjóðir hafa áttað sig á möguleikum listgreina í verðmætasköpun og útflutningi. Blómlegt menningar- og listalíf er því nátengt hagsæld þjóða. Heildarendurskoðun á styrkjakerfi ríkisins hlýtur að þurfa að fara fram undir þeim formerkjum að minnka aðstöðumun milli listgreina og einstakra rekstraraðila innan greinanna.

Hluta skýringarinnar á því, hvers vegna kvikmyndagerðin býr við minni stuðning, er að finna í skipulagi á hagsmunafélögum greinarinnar. Félag íslenskra kvikmyndaleikstjóra, Framleiðendafélagið, Félag kvikmyndaframleiðenda og Félag kvikmyndagerðarmanna eru félög sem virðast í fljótu bragði hafa sömu hagsmuna að gæta, að efla kvikmyndaiðnað á Íslandi. Smæð iðnaðarins og návígið valda því oft að mál verða persónuleg og skoðanamunur sprettur upp. Fljótlegast er þá að stofna nýtt félag. Þetta er óheppilegt ef hugsað er út frá heildinni. Mikilvægt er að hagsmunaaðilar komi fram sem heild og reyni að vinna samstöðu allra í greininni. Hægt væri að stofna deildir innan félagsins sem væru fyrir einstök svið greinarinnar. Með því að hafa stærri hagsmunafélög fæst auk þess virkari starfsemi en í minni félögum.

Skortur á sýnileika greinarinnar í samfélaginu hefur einnig valdið því að kvikmyndagerðin fær ekki þá athygli sem til dæmis leikhúsin fá. Framleiðsla mynda fer fram í smáum fyrirtækjum sem eru dreifð um höfuðborgarsvæðið. Listasafn Íslands, Þjóðleikhúsið og Borgarleikhúsið, svo stærstu dæmin séu tekin, hafa aðsetur í stórum og völdugum byggingum og standa á áberandi stöðum. Almennigur og stjórnámálamenn sjá ekki framleiðslu á kvikmyndum og þar með verður skilningur á gildi greinarinnar, bæði efnahagslegu og menningarlegu, minni en ella.

5.4 HELSTU NIÐURSTÖÐUR

- Framlög til leiklistar eru um 40% af heildarútgjöldum ríkisins til menningarmála og um 20% af heildarútgjöldum Reykjavíkurborgar til menningarmála.
- Framlög til myndlistar eru tæplega 10% af menningarframlögum ríkisins en um 16% hjá Reykjavíkurborg.
- Framlög til kvikmyndagerðar hafa verið um 10% af menningarframlögum ríkisins en stuðningurinn hefur verið óverulegur hjá Reykjavíkurborg, eða sem nemur 350 þúsund krónum 1996 og 1.800 þúsund krónum 1997.
- Framlög ríkissjóðs til tónlistar hafa numið um 10% af framlögum til menningarmála.
- Framlög Reykjavíkurborgar til tónlistar hafa verið um 6% af framlögum til menningarmála.
- Opinberir styrkir til Þjóðleikhússins nema 73% af kostnaði við reksturinn.
- Opinberir styrkir til Sinfóníuhljómsveitarinnar nema 75% af rekstrarkostnaði hennar.
- Opinberir styrkir sem hlutfall af framleiðslukostnaði íslenskrar kvikmyndar nema 22%.
- Árið 1996 sóttu 88 þúsund gestir Þjóðleikhúsið, 57 þúsund gestir Sinfóníuhljómsveitina og 88 þúsund gestir íslenskar kvikmyndir.
- Opinberir styrkir nema um 3.500 krónum á hvern gest Þjóðleikhússins.
- Opinberir styrkir nema um 4.100 krónum á hvern gest Sinfóníuhljómsveitarinnar.
- Opinberir styrkir nema um 2.900 krónum á hvern gest Leikfélags Reykjavíkur í Borgarleikhúsinu.
- Opinberir styrkir nema um 1.100 krónum á hvern áhorfanda íslenskrar kvikmyndar sem hlýtur meðalaðsókn.
- Opinberir styrkir nema um 304 krónum á hvern áhorfanda *Djöflaeyjunnar*.

6. Alþjóðlegur samanburður, stuðningur og styrkir

Í þessum kafla verður athyglinni beint að hagnýtingu og starfsumhverfi kvikmyndagerðar í nokkrum löndum. Fjallað verður um fjölda kvikmynda og hve miklar fjárfestingar eru í kvikmyndum í þessum löndum. Fyrirkomulag fjárhagslegs opinbers stuðnings verður skoðað. Með fjárhagslegum stuðningi er átt við beina ríkisstyrki. Aðferðir við skattaávilnanir eru því næst skoðaðar og nokkur dæmi tekin um hvernig þjóðir hafa beitt skattaávilnunum með góðum árangri. Að síðustu verður greint frá því hvað Englendingar eru að gera til að byggja upp kvikmyndaiðnaðinn þar í landi. Þeir leggja minni áherslu á beinan fjárhagslegan stuðning og skattaávilnanir.

6.1 UMFANG KVIKMYNDAGERÐAR

Samkvæmt upplýsingum Eurostat, hagstofu Evrópusambandsins, hefur verið almennur vöxtur í kvikmyndagerð undanfarin ár. Þessi vöxtur hefur einnig komið fram í aukinni aðsókn að kvikmyndahúsum. Árið 1996 voru framleiddar 669 kvikmyndar í fullri lengd í löndum Evrópusambandsins og eru það um helmingi fleiri myndir en Bandaríkjamenn framleiddu það ár.

Tafla 21: Fjöldi kvikmynda í fullri lengd og samframleiðsla 1992-1996.

Lönd	Fjöldi framleiddra mynda	Þar af samframleiðsla	Hlutfall samframleiðslu af heildarframleiðslu (%)
Ísland	19	18	95
Danmörk	38	23	60
Noregur	58	16	27
Svíþjóð	122	54	44
Finland	53	20	37
Ítalía	502	94	18
Þýskaland	320	90	28
Allur heimurinn	13.455	1.586	12

Upplýsingar úr Screen digest, maí 1997. Vegna samframleiðslu er hetta á að tvítalning eigi sér stað, mynd, sem er íslensk og samframleidd með Þjóðverjum, kemur fram bæði á Íslandi og í Þýskalandi.

Samframleiðsla hæst á Íslandi

Í framangreindum löndum, sem valin eru af handahófi, er hlutfall samframleiðslu hæst hér á landi. Sennilega stafar það af því að möguleikar til að fjármagna myndir að fullu hér innanlands eru takmarkaðir. Í stærri löndum með stærri heimamarkaði er framboð af fjármagni meira og þess vegna er hlutfall samframleiðslu þar lægra en hér. Á stærri mörkuðum er einnig líklegt að myndir borgi sig að fullu á heimamarkaði og þess vegna er ekki nauðsynlegt að fá erlenda meðframleiðendur eða fjárfesta til samstarfs. Til að fá fjármagn úr þeim sjóðum, sem íslenskir kvikmyndagerðarmenn hafa mest sótt í, er skilyrði að aðilar frá öðru landi en heimalandi umsækjenda komi að verkefninu.

Tafla 22: Meðalfjárfesting í kvikmynd í fullri lengd 1994-1996.

Lönd	1993	1994	1995	1996
Ísland	77,76	121,68	88,56	116,64
Danmörk	121,68	105,12	123,84	134,64
Írland	308,16	421,92	404,64	335,52
Svíþjóð	133,92	177,12	192,24	164,88
Finnland	20,16	25,92	43,92	29,52
Ítalía	154,8	198,72	144,72	180,00
Þýskaland	185,04	277,92	324,72	295,92
Meðaltal ESB-landa	177,12	239,76	270,72	259,92

Heimild: Screen digest, maí 1997. Tölur eru í milljónum króna.

Framleiðslukostnaður undir meðaltali ESB

Þessi tafla sýnir meðalframleiðslukostnað á hverja kvikmynd í viðkomandi landi. Fram kemur að framleiðslukostnaður við hverja mynd á Íslandi er lægri en í hinum samanburðarlöndunum, að Finnlandi undanskildu. Framleiðslukostnaður á hverja mynd er hár á Írlandi og Þýskalandi en lægri á Norðurlöndunum. Framleiðslukostnaður á Íslandi er um helmingi lægri en meðaltal ESB-ríkja. Framleiðslukostnaður kvikmynda ræðst meðal annars af stærð þeirra markaða sem ætlunin er að selja myndina á. Því stærri sem markaðirnir eru þeim mun dýrari getur myndin orðið að öðru óbreyttu. – Framleiðendur sníða sér stakk eftir vexti í þessu tilliti.

6.2 AÐFERÐIR VIÐ FJÁRHAGSLEGAN STUÐNING HINS OPINBERA

Mjög mismunandi er hvernig stuðningi við kvikmyndagerð er háttáð í einstökum löndum. Hér eru tekin dæmi um það hvernig þessu er háttáð í nokkrum löndum í Evrópu. Einnig er ljóst að þó að Evrópa sé óðum að verða einn markaður er mikill munur á því hvernig stuðningi er háttáð í einstökum löndum svæðisins. Þar sem kvikmyndagerð fellur undir listir og menningu er sérhverju ríki í sjálfsvald sett hvernig það hagar stuðningi við kvikmyndagerð. Af þessu er ljóst að aðstöðumunur kvikmyndagerðarmanna er mikill og starfsskilyrði í einstökum löndum ólík. Mismunandi markaðsaðstæður í hverju landi og ólík markmið, sem stjórnvöld hafa með stuðningi við kvikmyndagerð, gera það að verkum að ekki er líklegt að samræming verði á stuðningi og styrkjum innan ríkja Evrópu í nánustu framtíð.

Tafla 23: Form og leiðir stuðnings 1994.

Lönd	Úthlutunarnefndir (%)	Sjálfvirkur stuðningur (%)	Svæðisbundinn stuðningur (%)
Danmörk	79,3	20,7	0
Finnland	100,0	0	0
Frakkland	39,9	54,1	6
Írland*	100,0	0	0
Ísland	100,0	0	0
Ítalía	58,33	41,67	0
Svíþjóð	66,0	34,0	0
Þýskaland	39,27	20,39	40,34
Meðaltal ESB-landa	53,96	30,24	15,8

Heimild: Film funds 1994.

*Hlutfallsleg stærð írsku kvikmyndasjóðsins er mjög lítil miðað við önnur lönd í þessari töflu.

Víðast hvar fer meginstuðningurinn fram í gegnum úthlutunarnefndir kvikmyndasjóða. Valið er á milli verkefna og er það starf nefndarinnar. Nefndin úthlutar síðan fé til þeirra verkefna sem hún telur að séu „best“ til þess fallin að fá styrk samkvæmt reglum sjóðsins. Þetta ætti að vera faglega gott fyrir kvikmyndagerð, að uppfylltum nokkrum skilyrðum. Helsta hættan við þetta fyrirkomulag er að úthlutunarnefndin endurspegli ekki nógu vel markaðinn, eða með öðrum orðum þá eftirspurn sem er meðal áhorfenda. Oft virðist sem verkefnin þurfi að uppfylla einhvers konar menningar- og listasjónarmið fremur en viðskiptaleg markaðssjónarmið. Þannig getur skapast misræmi á milli þess, sem markaðurinn vill, og þess sem úthlutunarnefndin er hrifnust af. Bestu verkefnin ættu að jafnaði að komast í framleiðslu að því gefnu að sjóðurinn sé nógu stór til að geta sinnt öllum verkefnum sem teljast hæf.

Sjálfvirkur stuðningur er hátt hlutfall af heildarstuðningi í sumum löndum, til dæmis í Frakklandi og á Ítalíu. Sjálfvirkur stuðningur er ekki háður utanaðkomandi mati á verkefninu eða efnistöfum þess. Hann er einungis háður því hvort verkefnið telst vera unnið af innlendum aðilum, þjóðtunga landsins notuð og önnur þess háttar skilyrði séu uppfyllt. Með þessari aðferð er verkefnum ekki mismunað heldur sitja allir við sama borð. Venjulega er þessi sjálfvirki styrkur tengdur áhorfi á einhvern hátt. Eftir því sem aðsókn að myndinni er meiri þeim mun hærri verður styrkurinn. Hvatinn til að gera myndir, sem ganga vel og eru vinsælar, er því meiri í þessu styrkjakerfi. Mismunandi er eftir löndum hvort styrkir skuli endurgreiðast. Sú endurgreiðsla er þá háð því að framleiðandi hafi náð inn kostnaði að fullu.

Í Danmörku er svokallað 60/40 kerfi og talið er að það hafi gefist vel. Takist framleiðanda að afla 60% fjárþarfar verkefnis fær hann 40% styrk á móti. Kerfi þetta eflir markaðsleg sjónarmið í verkefnavali og er óháð smekk úthlutunarnefnda á hverjum tíma þar sem opinberi styrkurinn er eingöngu háður því að aðrir fjárfestar, sem leggja fram 60% af fjármagninu, hafi trú á verkefninu.

Svæðisbundnir styrkir eru þekktastir frá Þýskalandi, Austurríki og Noregi. Í Þýskalandi eru einstök héruð mjög sjálfstæð og líklega er það ástæðan fyrir því að þetta form er ríkjandi í landinu. Slíkir sjóðir byggja yfirleitt á sama kerfi og úthlutunarnefndirnar. Nefndirnar velja verkefni til að styrkja. Styrkur úr slíkum sjóði er oftast háður þeim

skilyrðum að einhver hluti vinnunnar við myndina fari fram á heimasvæði sjóðsins. Þannig getur það haft áhrif á efnistöð verkefnisins að fá slíkan styrk. Meginmarkmiðið með svæðisbundnum styrkjum er að stuðla að atvinnu og uppbyggingu á því svæði sem veitir styrkinn.

Reynslan frá Þýskalandi sýnir að krafan um að hluti vinnslunnar fari fram á viðkomandi landsvæði hefur orðið til að hækka verð á aðkeyptri þjónustu stuðningsgreina kvikmyndagerðar. Einnig hafa kaupendur á svæðinu náð að lækka kaupverð á myndum. Talið er að vitneskjan um svæðisbundna styrkveitingu valdi þessu. Líklega væri framleiðandinn því betur settur ef viðskipti hans væru ekki bundin við fyrirtæki á svæðinu.

Mjög mismunandi er eftir löndum hvort framlög frá ríkinu eru fjármögnuð með beinu framlagi frá hinu opinbera eða hvort tenging er til staðar við fasta tekjustofna. Í Frakklandi er stuðningur eingöngu miðaður við slíka tengingu. Þar eru markaðir tekjustofnar frá sjónvarpi, kvikmyndahúsum og myndböndum. Hér á landi var slík tenging í lögum um Kvikmyndasjóð. Tekjur sjóðsins áttu samkvæmt þeim að vera tengdar við virðisaukaskatt af seldum aðgöngumiðum í kvikmyndahúsum. Þessu ákvæði var sjaldnast framfylgt og felld út við upphaf kjörtímabils núverandi ríkisstjórnar.

Sums staðar eru framlög frá sjónvarpsstöðvum umtalsverður hluti af heildarframlögum til kvikmyndagerðar, í Frakklandi 48% og Hollandi 44%, svo dæmi séu tekin.

Tafla 24: Hvaðan kemur fjármagn til kvikmyndagerðar?

Lönd	Hlutfall framlaga frá ríkissjóði	Skattur á kvik-myndasýningar	Skattur á myndbönd	Framlög frá sjónvarpsstöðvum	Héraðs-styrkir	Samtals
Danmörk	100,0	0	0	0	0	100,0
Finnland	89,1	10,90	0	0	0	100,0
Frakkland	0	42,42	5,45	48,8	1,82	98,49
Írland	100,0	0	0	0	0	100,0
Ísland	100,0	0	0	0	0	100,0
Ítalía	100,0	0	0	0	0	100,0
Svíþjóð	40,29	28,22	8,03	7,05	0	83,59
Þýskaland	12,61	11,21	0,11	4,71	63,03	91,67
Meðaltal ESB-landa	36,37	18,96	2,35	19,82	17,97	95,47

Heimild: Film funds 1994. Skýrsla Alþjóðasamtaka kvikmyndaframleiðanda. Allar tölur eru prósentutölur.

Ath.: Sums staðar nær samanlögð heildartala ekki 100%, það er vegna þess að í sumum löndum eru fleiri þættir sem koma inn í styrki en þessi flokkun nær yfir.

Misjafnt er hvernig skipting er á milli styrkja til dreifingar, sýninga og framleiðslu. Í nokkrum löndum eru styrkir til dreifingar og sýninga umtalsverður hluti af heildarstyrkveitingum. Hérlandis eru styrkir nær einungis tengdir framleiðslu eða gerð handrits. Ekki er um að ræða styrki til dreifingar og sýninga. Með aðild að MEDIA-áætlun ESB er hægt að sækja um styrki til dreifingar og sýninga. Á síðasta ári voru um 36 milljónir veittar til íslenskra mynda í gegnum þá áætlun.

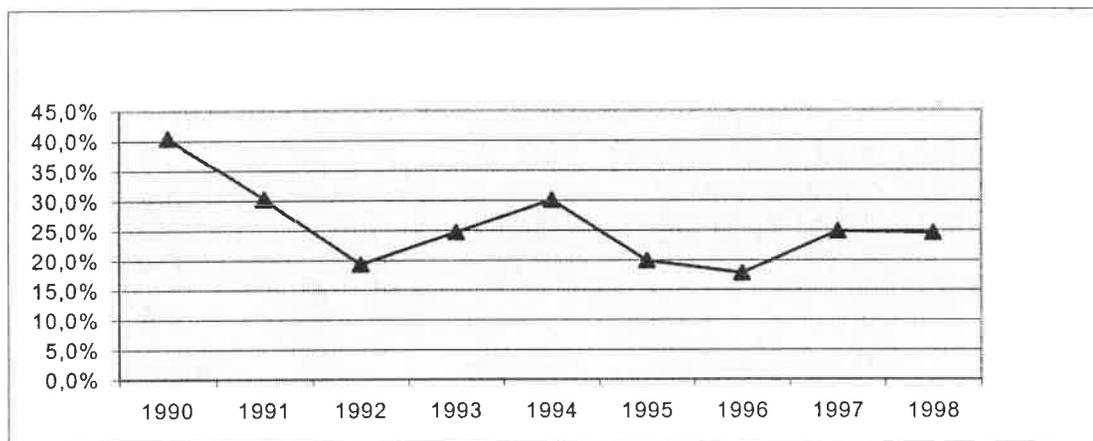
Styrkir til dreifingar felast oft í framlagi til að framleiða fleiri eintök af kvikmyndinni svo hún geti náð meiri útbreiðslu en ella. Dreifingarstyrkir hjálpa fyrst og fremst myndum sem hafa menningarlega skírskotun fremur en markaðslega. Sums staðar eru þessir

styrkir einungis til innlendra mynda en í öðrum löndum geta erlendar myndir fengið dreifingarstyrki. Ýmiss konar skilyrði eru fyrir slíkum styrkjum og eru þau mismunandi eftir löndum. Dreifingarstyrkir eru til dæmis veittir til að kynna myndina betur, búa til kynningar- og auglýsingarefni og einnig til að texta myndir fyrir erlenda markaði.

Styrkir til sýninga eru aðallega í formi greiðslna til kvikmyndahúsa. Þessi styrkir eru til dæmis til að kvikmyndahús geti staðið undir fjárfestingum í nýjum tækjabúnaði. Styrkir til sýninga miða einnig að því að kvikmyndahús í dreifðari byggðum geti staðið undir sér. Þetta fyrirkomulag ætti ef til vill erindi hér á landi.

Hlutfall styrks af heildarkostnaði í gerð kvikmyndar er einnig mjög mismunandi eftir löndum. Þegar á heildina er litið virðast stærri löndin vera með lægra styrkhlutfall en þau minni. Þetta er rökrétt þar sem minni menningarsvæði þurfa hærra hlutfall styrkja til að vega upp á móti því óhagræði sem hlýst af smáum heimamarkaði og skorti á fjármögnunarleiðum. Aðrir þættir hafa hér einnig áhrif, svo sem möguleikar til að selja myndina erlendis.

Mynd 13: Hlutfall Kvikmyndasjóðs í heildarframleiðslukostnaði 1991-1998.

Tölur fyrir 1998 byggja á vilyrðum Kvikmyndasjóðs, ekki endanlegri úthlutun.

Þau lönd, sem hafa yfir mestum fjármunum að ráða til kvikmyndagerðar, eru ekki endilega þau sem styrkja einstakar myndir mest. Þetta sést best á landi eins og Frakklandi sem er með um 15% meðaltalsstuðning af heildarframleiðslukostnaði eins og fram kemur í töflu 25. Á móti kemur mjög öflug fjárhagsleg þátttaka sjónvarpsstöðva í kvikmyndagerð þar í landi. Danmörk er aftur á móti með mjög hátt styrkhlutfall af heildarframleiðslukostnaði hvernar myndar. Bæði þessi lönd eru með mikið fjármagn til ráðstöfunar sem annars vegar deilist á margar myndir, eins og í Frakklandi, og hins vegar á tiltölulega fáar myndir, eins og í Danmörku. Í Finnlandi endurspeglar þetta einnig mismunandi áherslur í stefnumörkun. Líklegt er að þessi munur stafi að einhverju leyti af því að sjálfvirkur stuðningur er meiri í Frakklandi en í Danmörku og Finnlandi. Einnig er þetta vegna þess að Danmörk og Finnland eru minni lönd þar sem heimamarkaðurinn er minni og þess vegna er þörf á að styrkja framleiðslu í þessum löndum um hærra hlutfall en í stærri löndum með stærri heimamarkað.

Tafla 25: Hlutfall styrkja af heildarframleiðslukostnaði.

Lönd	Heildarfjárhæð til ráðstöfunar	Fjöldi styrktra mynda	Meðaltalsstyrkur á hverja mynd	Hlutfall styrks af heildarframleiðslukostnaði myndar (%)
Danmörk	769.080	13	59.160	74.38
Finnland	412.542	13	31.734	81.86
Frakkland	3.944.616	115	34.301	14.91
Írland	130.494	10	13.049	2.41
Ísland	283.960	15	18.931	22.2
Ítalía	2.443.740	50	48.875	20.07
Svíþjóð	1.204.554	39	30.886	44.22
Þýskaland	4.623.216	79	58.522	32.59
ESB-lönd (samtals)	18.361.668	475	38.656	23.85

Heimild: Film funds 1994. Skýrsla Alþjóðasamtaka kvikmyndaframleiðenda. Fjárhæðir eru í þúsundum króna.

Á næstu árum mun koma í ljós hvort kvikmyndaiðnaðurinn í þessum löndum leggur áherslu á dreifingu á heimamarkaði eða gerist alþjóðlegri. Ef lögð er áhersla á heimamarkað verður iðnaðurinn með minni alþjóðlegri skírskotun og hlutfall styrkja af heildarframleiðslukostnaði hátt vegna þess hve heimamarkaðurinn er lítill. Í slíku tilviki er framleiðslukostnaður oft að fullu greiddur af stuðnings- og styrktaraðilum.

Ef kvikmyndagerðin verður alþjóðlegri er gerð meiri krafa um að efni og efnistöki taki mið af markaðsaðstæðum. Hlutfall styrkja verður þá lægra en sjálfvirkur stuðningur meiri til að ýta undir að myndin höfði til almennings. Íslenski markaðurinn er svo lítill og hlutfall styrkja svo lágt að framleiðendur verða að taka tillit til sölu- og fjármögnunarmöguleika mynda sinna erlendis. Eins og kom fram í kafla 3.4 eru erlendir meðframleiðendur með stærstan hluta af fjármögnun íslenskra kvikmynda. Myndirnar verða því að höfða til erlendra markaða ef takast á að fjármagna þær. Því má ætla að íslenskir kvikmyndagerðarmenn muni í auknum mæli miða verk sín við kröfur erlendra markaða.

6.3 AÐFERÐIR VIÐ SKATTALEGAR AÐGERÐIR

Í nokkrum löndum hefur átt sér stað markviss og athyglisverð vinna við að ýta undir kvikmyndagerð og örva hana með skattalegum aðgerðum. Í stað þess að veita meira fé með beinum hætti til iðnaðarins er frekar farin sú leið að nota skattalög viðkomandi lands til að örva framleiðslu og fjárfestingu í iðnaðinum.

Á undanförunum árum hefur erfitt atvinnuástand orðið til þess að þjóðir bjóða fyrirtækjum bætt skattalegt umhverfi til að örva atvinnusköpun. Kvikmyndaiðnaður er mjög hreyfanleg atvinnugrein. Á sjötta áratugnum framleiddu stóru myndverin í Hollywood mikið í Bretlandi. Vegna hagstæðs gengis var ódýrara vinnuafli þar og framleiðslukostnaður því lægri en í Kaliforníu. Heildarfjármagn við framleiðslu kvikmynda er einnig mikið og getur leitt af sér miklar tekjur í formi óbeinna neysluskatta, svo sem virðisaukaskatts. Þar sem atvinnuleysi er mikið minnka bótageiðslur og launþegar borga skatta. Oft er sett sem skilyrði fyrir skattaávilnunum að framleiðslan fari

fram á jaðarsvæði þar sem atvinnuástand er slæmt. Með þessu næst að minnka atvinnuleysi, að minnsta kosti í skamman tíma og til lengri tíma ef vel tekst til.

Í langflestum tilfellum felast skattaívilnanir í því að fjárfesti, sem leggur fjármagn til kvikmyndagerðar, er heimilt að draga þá upphæð frá skattskyldum tekjum og lækka þannig skatta sína. Lítið dæmi útskýrir þetta vel:

Tafla 26: Áhrif skattaívilnunar.

Tekjur ársins	10.000.000	10.000.000
Gjöld ársins	9.000.000	9.000.000
Fé lagt í kvikmynd	250.000	0
Hagnaður	750.000	1.000.000
Af því skattur 33%	247.500	330.000
Hagnaður eftir skatt	502.500	670.000

Með þessu nær fjárfestirinn að lækka tekjuskatta um 82.500 krónur fyrir hverjar 250.000 krónur sem fjárfestar eru í kvikmyndagerð. Það er ekki slæmt ef tekið er tillit til þess að tekjur gætu verið umtalsverðar af fjárfestingunni. Þessi útreikningur miðast við að fjárfestingin sé frádráttarbær að fullu. Þessi framgangsmáti er leyfður í Ástralíu og á Nýja-Sjálandi. Á Írlandi er þetta hlutfall 80% en hefur verið lækkað úr 100% og í Lúxemborg er hlutfallið 30%. Eftir því sem hlutfallið lækkar verður skattaábatinn, sem sýndur er í töflunni, minni. Við 30% frádrátt lækkar greiddur skattur ekki nema um 24.750 krónur, eða úr 82.500 krónum í 57.750 krónur. Hvatinn er því mun minni við lægra frádráttarhlutfall.

6.3.1 Skattaívilnanir í nokkrum löndum¹¹

Í nokkrum löndum hefur á síðustu árum náðst góður árangur í að auka fjárfestingu og fjármagn í kvikmyndagerð. Helst er þar að nefna Írland, Ástralíu og Nýja-Sjáland. Talið er að fjármögnun með tilstuðlan skattaívilnana verði að vera að minnsta kosti tíu prósent af heildarframleiðslukostnaði til að hafa áhrif á val framleiðenda á framleiðslulandi. Það er því eðlilegt að framleiðsla leiti þangað þar sem hagstæðustu skilyrðin eru fyrir hendi. Samfara skattaívilnun er mikilvægt að byggja upp hæft vinnuafli á svæðinu. Ef það tekst ekki er viss hættu á að sú kvikmyndastarfsemi, sem byggst hefur upp, flytjist einfaldlega í burtu þegar hagstæðari skilyrði bjóðast í öðru landi. Kvikmyndagerð bandarískra framleiðenda fluttist frá Bretlandi þegar ekki var lengur hagstætt að framleiða þar. Í þessu sambandi eru það heildarskilyrðin sem boðið er upp á sem skipta máli við val á framleiðslulandi.

¹¹ Þessi kafli byggir á *Film financing and taxation*.

Írland

Á undanförunum árum hefur Írum tekist að auka fjárfestingu í kvikmyndaiðnaði mjög mikið. Meðaltalstölur fyrir árin 1987-1992 gáfu til kynna að fjárfesting í kvikmyndum væri um þrjár milljónir punda á ári. Frá árinu 1993, þegar nýjar skattareglur¹² voru gefnar út, hefur þessi fjárfesting aukist, eða í um 180 milljónir punda á árinu 1995. Fjárfesting í kvikmyndum hækkar úr um 300 milljónum í að vera um 18 milljarðar íslenskra króna. Hlutfall skattafrádráttar hefur nú verið lækkað úr 100% í 80%. Ekki er komin teljandi reynsla á hvað sú breyting hefur í för með sér. Fjármagn til kvikmyndagerðar, sem fæst vegna skattaáþata fjárfesta, er talið nema um 12% af heildarframleiðslukostnaði en eftir breytingarnar er búist við að það verði um 10%. Að öðru jöfnu mun fjárfesting í kvikmyndagerð minnka.

Þar sem fjárfesting var áður lítil í kvikmyndaiðnaði á Írlandi hefur þessi þróun haft mjög jákvæð áhrif. Aðgerðin hefur aukið skatttekjur ríkisins, minnkað atvinnuleysi og bótageiðslur til atvinnulausra.

Samkvæmt írskum skattalögum er framleiðendum heimilt að fjármagna framleiðslukostnað myndar um 50-60% með frádráttarbærum framlögum frá fyrirtækjum og einstaklingum. Endanlegt hlutfall veltur á stærð verkefnisins. Hámarksfjárhæð, sem einstakir fjárfestar geta dregið frá skatti vegna fjárfestingar í kvikmynd, er um 7,5 milljónir írskra punda.

Ástralía

Fjárfesting í kvikmynd er að fullu frádráttarbær, 100%, í Ástralíu. Myndin verður þó að uppfylla ákveðin skilyrði til að frádrátturinn sé leyfilegur. Heimild til frádráttar fæst frá menningarmálaráðaneyti. Um tvenns konar leyfi er að ræða og ræðst það af eðli myndarinnar. Ef um auglýsinga- eða kynningarmyndir er að ræða fæst 100% frádráttur sem skipt er jafnt á tvö framtalsár. Ef um ástralska kvikmynd er að ræða fæst 100% frádráttur á því tekjuári sem um ræðir.

Nýja-Sjáland

Svipað kerfi er á Nýja-Sjálandi og í Ástralíu. Verkefnin verða að fá vottorð til að framleiðendur geti nýtt sér skattafrádrátt og mögulegar fjármögnunarleiðir innan kerfisins. Á Nýja-Sjálandi er eingöngu fjárfest í kvikmyndum á viðskiptalegum grundvelli. Bæði er um hlutafé og lán að ræða. Þar eru ekki veittir styrkir. Fjárfestingarnar eru metnar bæði á menningarlegum og viðskiptalegum grundvelli. Til ráðstöfunar fjárhagsárið 1995-1996 voru um 830 milljónir íslenskra króna hjá kvikmyndasjóðunum. Um 73% komu frá ríkishappdrætti Nýja-Sjálands, um 7% komu frá stjórnvöldum beint og afgangurinn, 20%, frá arði af fyrri fjárfestingum sjóðsins. Markmið sjóðsins er að fjárfesta/lána til að minnsta kosti fjögurra mynda í fullri lengd og um átta stuttmynda á hverju ári.

---

¹² Þessi kafli írsku skattalaganna heitir *Section 35 relief*.

Ákvæði nýsjálensku tekjuskattslaganna kveða á um að heimilt sé að draga að fullu frá tekjum kostnað vegna fjárfestingar í kvikmyndagerð sem samþykkt er af yfirvöldum sem nýsjálensk kvikmynd.

Myndin þarf að vera samþykkt af nýsjálensku kvikmyndastofnuninni sem gefur út vottorð þar sem staðfest er að viðkomandi framleiðsla sé nýsjálensk í skilningi laganna.

Þetta er framkvæmt í tveimur stigum. Kvikmyndastofnunin gefur út bráðabirgðavottorð eftir kynningu á efni og áætlun um heildarkostnað. Þetta bráðabirgðavottorð er til að sannfæra væntanlega fjárfesta um að þeir muni geta nýtt sér fjárfestingu í myndinni til frádráttar á tekjum og notið þannig skattahagræðis vegna fjárfestingarinnar. Lokavottorð er gefið út þegar kvikmyndagerð er lokið og framleiðandi hefur sýnt fram á að öllum skilyrðum laganna hafi verið fullnægt.

Kostnað við kvikmyndagerð, sem ekki er nýsjálensk í skilningi laganna, er heimilt að draga frá tekjum. Helmingur fjárfestingarinnar er frádráttarbær á því ári sem kvikmyndinni er lokið og helmingur ári síðar.

Frakkland

Í Frakklandi er kerfi sem kallast SOFICA. Það gerir einstaklingum og fyrirtækjum kleift að draga frá tekjum þau framlög sem þeir leggja til þeirra kvikmyndaframleiðenda sem hafa verið samþykktir af ríkisstjórninni. Einstaklingar geta dregið frá upphæðir sem nema allt að 25% af skattskyldum tekjum þeirra. Samsvarandi hlutfall fyrir fyrirtæki er um 50%.

Framleiðslufyrirtæki, sem eiga réttinn að kvikmynd, geta afskrifað 70% af framleiðslukostnaði á fyrsta ári og afganginn, 30%, á einu og hálfu ári. Öll myndin er því afskrifuð á tveimur og hálfu ári.

Kanada

Í Kanada byggjast styrkir til kvikmyndagerðar á því að framleiðandinn fær frádrátt frá tekjuskattsstofni. Þar sem frádrátturinn er hærri en gjaldskyldur skattur myndast inneign. Hámarksfrádráttur er um 12% af heildarkostnaði myndarinnar, að frádragnum stuðningi annars staðar frá. Frádrátturinn er reiknaður sem ákveðið hlutfall af viðurkenndum launakostnaði – nú 25% – hjá viðurkenndu félagi sem framleiðir myndefni sem er vottað af yfirvöldum.

Öll framangreind lönd eru með ákveðin skilyrði sem þarf að uppfylla ef skattaívilnun á að fást. Þessi skilyrði eru sett til að tryggja að kvikmyndaiðnaðurinn fái skerf af ábatanum og tryggja að viðkomandi mynd sé framleidd í viðkomandi landi. Formlega er gengið frá slíku með því að verkefnið fær skírteini eða vottorð sem segir að myndin uppfylli sett skilyrði og að hún teljist framleidd í viðkomandi landi. Þessi skilyrði eru mismunandi ströng. Í Ástralíu þarf til dæmis að vera góð og gild ástæða fyrir því ef hluti framleiðslunnar fer ekki fram í Ástralíu. Oftast á allt framleiðsluferlið að fara fram í

landinu annars telst myndin ekki áströlsk og getur ekki notað þær skattaívilnanir sem í boði eru.

6.4 HUGMYNDIR ENGLENDINGA UM EFLINGU KVIKMYNDAIÐNAÐAR

Á síðustu árum hafa Englendingar verið að endurskipuleggja stuðning sinn við kvikmyndaiðnaðinn. Þeir hafa verið nokkuð sér á báti miðað við meginland Evrópu og Norðurlöndin sem styrkja með beinum hætti framleiðslu myndefnis. Rétt er að gera nokkra grein fyrir þessum hugmyndum enda eru þær nokkuð nýstárlegar miðað við kerfið í þeim löndum sem hér hefur verið fjallað um.

Hugmyndin er að styrkja rekstrargrunninn í iðnaðinum og að byggja upp ákjósanlegt starfsumhverfi svo utanaðkomandi aðilar, eins og bankar, stofnanafjórðingar og aðrir, sjái sér fært að taka þátt í atvinnugreininni á grundvelli ákjósanlegrar arðsemi.

Ætlunin er að nota hluta af þeim fjármunum, sem nást inn í þjóðarlottóinu, til að styrkja ákveðin fyrirtæki í kvikmyndagerð. Val þessara fyrirtækja grundvallast á því að þau leggi fram áætlanir um væntanleg verkefni og hvernig þau telja að best sé að standa að framleiðslu þeirra. Í áætluninni frá umsækjendum þurfa að koma fram atriði eins og reynsla og hæfni starfsmanna, tækjakostur, áætlanir um fjármögnun, dreifingu, saga fyrirtækisins og yfirleitt allt sem skiptir máli við framgang og framkvæmd verkefnisins. Á grundvelli þessa eru svo valin þrjú fyrirtæki sem fá umtalsverða fjármuni frá lottóinu en nefndar hafa verið allt að 156 milljónir punda sem gangi til myndveranna¹³. Þeir fjármunir eru hugsaðir til að veita þessum fyrirtækjum styrkan grunn til að byggja á.

Þetta fyrirkomulag gerir það að verkum að mun vænlegra er fyrir utanaðkomandi fjárfesta að leggja fé til slíks reksturs vegna áhættudreifingar sem myndast innan fyrirtækisins. Þessi leið er hugsuð út frá arðsemissjónarmiði og kemur til með að bera keim af fyrirkomulagi við rekstur myndveranna í Bandaríkjunum. Skipulag myndveranna verður með þeim hætti að verkefni eru tekin inn og metin af starfsmönnum viðkomandi myndvers. Þannig getur hver sem er komið og lagt fram handrit sitt og hugmyndir og síðan eru það yfirmenn myndversins sem ákveða hvort verkefnið fer í vinnslu. Reynt er að tryggja þannig aðgengi annarra inn í myndverið.

Upphaflega var hugmyndin að skjóta rótum undir eitt fyrirtæki eingöngu og skapa þannig eitt stórt myndver. Sú hugmynd er víst enn á borðinu en þá þannig að þau fyrirtæki, sem nú fá stuðning, sameinist í eitt stórt. Þessi hugmynd byggðist ekki síst á því að þannig næðist fram meiri áhættudreifing og frekari hagkvæmni stærðarinnar. Einnig skiptir máli að með þessum hætti næst að sameina kraftana í dreifingu og markaðssetningu myndanna.

¹³ *Screen International*, 23. maí 1997.

Þetta er mikilvægt enda voru breskar myndir um 10% af heildarfjölda mynda sem sýndar voru 1995 og tóku aðeins inn um 2,5% af heildartekjunum. Mikilvægi áskriftarsjónvarps og breytingar á mörkuðum gera það að verkum að myndasafn framleiðenda og sýningarréttur þeirra verður verðmætari. Mikilvægt er þá að allir mögulegir kraftar séu nýttir í markaðssetningu og dreifingu. Stóru bandarísku framleiðendurnir gera sér vel grein fyrir þessu og standa fyrir öflugum kynningum. Vel heppnuð dreifing í kvikmyndahús er mjög mikilvæg vegna þess að hún leggur grunninn að þeim tekjum sem hægt er að afla með dreifingu á myndböndum og sjónvarpi.

Lottóféð mun með þessum hætti nýtast í uppbyggingu ensks kvikmyndaiðnaðar. Samkvæmt reglum lottósins á það rétt á endurgreiðslu ef til þess kemur að sala á hlut þess í kvikmyndaverinu fer fram. Lottóið verður því hluthafi í myndverinu ásamt fjárfestum og núverandi eigendum. Ef til þess kemur að sala á sýningarrétti myndversins fer fram kemur hlutur lottósins til greiðslu í réttu hlutfalli við eign þess. Ef hagnaðurinn er notaður til að endurfjárfesta í fyrirtækinu er ekki gerð krafa um að slík endurgreiðsla fari fram.

Á síðasta ári fóru tekjur gervihnattafyrirtækisins BskyB í fyrsta skipti fram úr brúttó aðgöngumiðasölu í kvikmyndahúsum í Englandi sem þó hefur vaxið umtalsvert. Þessi gríðarlegi vöxtur og hin harða samkeppni, sem er um réttinn til að sýna vinsælar myndir, er hvatning fyrir fjárfesta. Nýir markaðir, eins og þáttasölu sjónvarp, auka stærð markaðarins. Eftirspurn almennings eftir góðri sögu eru engin takmörk sett.

6.5 HELSTU NIÐURSTÖÐUR

Framleiðslukostnaður, samframleiðsla og fjármögnun

- Hlutfall samframleiðslu er hæst hér á Íslandi í samanburði við önnur Evrópulönd.
- Möguleikar til að fjármagna myndir að fullu hér innanlands eru takmarkaðir.
- Til að fá fjármagn úr þeim sjóðum, sem íslenskir kvikmyndagerðarmenn hafa mest sótt í, er skilyrði að aðilar frá öðru landi en heimalandi umsækjenda komi að verkefninu.
- Framleiðslukostnaður á Íslandi er um helmingi lægri en meðaltalskostnaður í ESB-ríkjum. Framleiðslukostnaður kvikmynda ræðst meðal annars af stærð þeirra markaða sem ætlunin er að selja myndina á.
- Viðast hvar fer stuðningur til kvikmyndagerðar fram í gegnum úthlutunarnefndir kvikmyndasjóða. Hættan við þetta fyrirkomulag er að úthlutunarnefndin endurspegli ekki nógu vel markaðinn, eða með öðrum orðum þá eftirspurn sem er meðal áhorfenda. Oft virðist sem verkefnin þurfi að uppfylla einhvers konar menningar- og listasjónarmið fremur en viðskiptaleg markaðssjónarmið. Misræmi getur skapast á milli þess, sem markaðurinn vill, og þess sem úthlutunarnefndin velur.
- Sjálfvirkur stuðningur er stuðningur með skattalegum ívilnunum. Sjálfvirkur stuðningur er ekki háður utanaðkomandi mati á verkefninu eða efnistöðum þess.
- Svæðisbundnir styrkir eru þekktastir frá Þýskalandi, Austurríki og Noregi.
- Reynslan frá Þýskalandi sýnir að krafan um að hluti vinnslunnar fari fram á viðkomandi landssvæði hefur orðið til að hækka verð á aðkeyptri þjónustu stuðningsgreina kvikmyndagerðar. Einnig hafa kaupendur á svæðinu náð að lækka kaupverð á myndum. Talið er að vitneskjan um svæðisbundna styrkveitingu valdi þessu. Líklega væri framleiðandinn því betur settur ef viðskipti hans væru ekki bundin við fyrirtæki á svæðinu.
- Sums staðar eru framlög frá sjónvarpsstöðvum umtalsverður hluti af heildarframlögum til kvikmyndagerðar. Í Frakklandi og Hollandi er slíkur stuðningur um helmingur af heildarframlagi.
- Með aðild að MEDIA-áætlun ESB er hægt að sækja um styrki til dreifingar og sýninga. Árið 1997 voru um 36 milljónir veittar til íslenskra fyrirtækja og einstaklinga í gegnum MEDIA-áætlun ESB.
- Hlutfall styrks af heildarkostnaði er mjög mismunandi eftir löndum. Stærri löndin virðast vera með lægra styrkhlutfall en þau minni. Lítil menningarsvæði þurfa herra hlutfall styrkja til að vega upp á móti því óhagræði sem hlýst af smáum heimamarkaði og skorti á fjármögnunarleiðum.
- Um leið og kvikmyndagerðin verður alþjóðlegri er gerð meiri krafa um að efni og efnistöki taki mið af markaðsaðstæðum.
- Íslenski markaðurinn er svo lítill og hlutfall styrkja svo lágt að framleiðendur verða að taka tillit til sölumöguleika mynda sinna erlendis.

Aðferðir við skattalegar aðgerðir

- Í nokkrum löndum hefur átt sér stað markviss og athyglisverð vinna við að ýta undir kvikmyndagerð og örva hana með skattalegum aðgerðum. Í stað þess að veita meira fé með beinum hætti til iðnaðarins er frekar farin sú leið að nota skattalög viðkomandi lands til að örva framleiðslu og fjárfestingu í iðnaðinum.
- Á undanförunum árum hefur erfitt atvinnuástand orðið til þess að þjóðir bjóða fyrirtækjum bætt skattalegt umhverfi til að örva atvinnusköpun. Kvikmyndaiðnaður er mjög hreyfanleg atvinnugrein og leitar því að vinnslulandi með hagstæðustu starfsskilyrðin.
- Skattaívilnanir felast í því að fjárfesti, sem leggur fjármagn til kvikmyndagerðar, er heimilt að draga þá upphæð frá skattskyldum tekjum og lækka þannig skatta sína.
- Í nokkrum löndum hefur á síðustu árum náðst góður árangur við að auka fjárfestingu og fjármagn í kvikmyndagerð. Helst er þar að nefna Írland, Ástralíu og Nýja-Sjáland.
- Írum hefur tekist að auka fjárfestingu í kvikmyndaiðnaði mjög mikið. Árleg fjárfesting Íra í kvikmyndum hefur hækkað úr um 300 milljónum í um 18 milljarða íslenskra króna. Skattaívilnun Íra hefur aukið skatttekjur ríkisins, minnkað atvinnuleysi og bótageiðslur til atvinnulausra.
- Fjárfesting í kvikmynd er að fullu frádráttarbær í Ástralíu.
- Í Kanada byggjast styrkir til kvikmyndagerðar á því að framleiðandinn fær frádrátt frá tekjuskattsstofni. Þar sem frádrátturinn er hærri en gjaldskyldur skattur myndast inneign.

Nýjar leiðir Englendinga til að örva kvikmyndagerð

- Englendingar leggja áherslu á að styrkja rekstrargrunninn í iðnaðinum og að byggja upp ákjósanlegt starfsumhverfi svo utanaðkomandi aðilar, eins og bankar, stofnanafjárfestar og aðrir, sjái sér fært að taka þátt í atvinnugreininni á grundvelli ákjósanlegrar arðsemi.
- Ætlunin er að nota hluta af þeim fjármunum, sem nást inn í þjóðarlottóinu, til að styrkja þau fyrirtæki í kvikmyndagerð sem talið er að séu best í stakk búin til að standa að framleiðslu mynda.
- Vænlegra verður fyrir utanaðkomandi fjárfesta að leggja fé til kvikmyndagerðar vegna áhættudreifingar.
- Hugmynd Englendinga var að skjóta rótum undir eitt framleiðslufyrirtæki eingöngu og skapa þannig eitt stórt myndver. Þessi hugmynd byggðist ekki síst á því að þannig næðist fram meiri áhættudreifingu og frekari hagkvæmni stærðarinnar.
- Lottóið verður hluthafi í myndverinu ásamt fjárfestum og kvikmyndagerðarmönnum.
- Við sölu á sýningarrétti myndversins kemur hlutur lottósins til greiðslu í réttu hlutfalli við eign þess. Ef hagnaður myndversins er notaður til að endurfjárfesta í fyrirtækinu er ekki gerð krafa um að slík endurgreiðsla fari fram.

7. Bætt starfsskilyrði – nokkrar tillögur um úrbætur

Starfsskilyrði kvikmyndagerðarmanna endurspeгла starfsskilyrði íslenskra atvinnuvega almennt. Samtök iðnfyrirtækja hafa lengi barist fyrir því að jafna starfsskilyrði atvinnuveganna og afmá alla mismunun svo að fyrirtækin hafi jafna möguleika til þróunar óháð starfssviði.

Fram hefur komið að íslensk kvikmyndagerð geti ekki dafnað og vaxið ef eingöngu er framleitt fyrir innanlandsmarkað. Viðgangur greinarinnar byggist því á alþjóðlegri samkeppnishæfni fyrirtækjanna.

Hér á eftir eru settar fram hugmyndir um bætt starfsskilyrði íslenskra kvikmyndagerðarmanna. Þær taka mið af starfsskilyrðum kvikmyndagerðarmanna í þeim löndum sem hafa náð lengst á alþjóðamarkaði. Hugmyndunum er ætlað að vera innlegg í umræðu um frekari opinbera stefnumótun.

7.1 EFLING KVIKMYNDASJÓÐS

Forsenda frekari þróunar kvikmyndagerðar á Íslandi er efling Kvikmyndasjóðs. Fram hafa komið hugmyndir um aukið fjármagn sem geri sjóðnum kleift að fjármagna 4-5 myndir á ári með um 30-40% framlagi. Aukið stuðningsframlag kæmi til með að gera framleiðendur óðháðari erlendum meðframleiðendum og þar með flytja fullvinnslu kvikmynda í auknum mæli inn í landið. Þá er lagt til að með auknu fjármagni verði sjóðurinn deildaskiptur og úthlutanir verði oftari en einu sinni á ári.

Einnig hefur komið fram að auka þurfi fjármagn til kynningarstarfs sjóðsins. Þá gæti sjóðurinn veitt framlög til virkari þátttöku kvikmyndagerðarmanna í alþjóðlegum sölusýningum og fjármögnunarstefnum. Framar í þessari samantekt hefur verið sýnt fram á jákvæð áhrif kvikmynda á ferðamannaíðnað. Sambærileg áhrif eru á útflutningsiðnaðinn og því eðlilegt að auka samstarf samtaka útflutningsatvinnuveganna og kvikmyndagerðarmanna.

Loks skal þess getið að aukið fjármagn yrði til að gera sjóðnum kleift að stunda faglegri vinnubrögð og veita ráðgjöf. Fram til þessa hefur þeim þætti verið haldið í lágmarki til að skerða ekki fjármagn til úthlutunar.

7.2 SKATTFRÁDRÁTTUR VEGNA FJÁRFESTINGA Í KVIKMYNDAGERÐ

Framar í þessari samantekt var gerð grein fyrir góðri reynslu af beitingu skattfrádráttar til að efla kvikmyndagerð. Nefnd voru dæmi um framkvæmd skattfrádráttar í Frakklandi, Kanada, Írlandi, Ástralíu og Nýja-Sjálandi. Fyrirkomulagið er mismunandi í þessum löndum en felst í stórum dráttum í því að fyrirtæki og einstaklingar njóta frádráttar við fjárfestingu í kvikmyndagerð. Alls staðar hefur fyrirkomulagið orðið til að auðvelda kvikmyndagerðarmönnum fjármögnun verkefna og í heild að stórefla kvikmyndagerð.

7.3 AUKIN HLUTAFJÁRMÖGNUN

Kvikmyndagerð er mjög áhættusöm atvinnugrein og því er afar brýnt að fyrirtækin nái hæfilegri stærð til að geta dreift áhættunni á ólík og fjölbreytt verkefni. Ekkert íslensku fyrirtækjanna í kvikmyndagerð hefur náð nægjanlegri stærð til að geta stundað áhættudreifingu með góðum árangri.

Forsenda eflingar fyrirtækja í kvikmyndagerð er aukin hlutdeild áhættufjármagns eða hlutafjár í uppbyggingu þeirra. Í Englandi hafa opinberir aðilar beint fjármagni til kvikmyndagerðar í formi hlutafjár. Með þessum hætti er gerð aukin krafa til viðkomandi fyrirtækis um arðsemi rekstrar og markaðssjónarmiða í verkefnavali. Utanaðkomandi fjárfestar gera jafnframt auknar kröfur um aga, formfestu og fagleg vinnubrögð í rekstri fyrirtækjanna. Slík áhrif yrðu íslenskum fyrirtækjum í kvikmyndagerð til góðs.

Áformi stjórnvöld að auka fjárframlög til greinarinnar er vert að skoða þessa leið, t.a.m. með hlutafjárþátttöku fjárfestingasjóða í eigu ríkisins eða atvinnuþróunarfélaga í eigu sveitarfélaga.

Aukið hlutafé gerir fyrirtækjunum kleift að auka samfellu í verkefnum, bæta nýtingu tækja og starfsmanna og nýta sölustarf á fleiri en eitt verkefni. Með aukinni fjölbreytni í verkefnavali einstakra fyrirtækja kæmu fleiri tækifæri til áhættudreifingar.

7.4 STOFNUN MYNDVERS TIL KVIKMYNDAGERÐAR

Ljóst er að hér á landi vantar fullkomið og varanlegt myndver til kvikmyndagerðar. Mikil fjárfesting liggur í slíku húsnæði og það þarf að nýta vel svo að fjárfestingin verði arðbær. Athuga þarf hagkvæmni reksturs hlutafélags um slíkra aðstöðu. Gott myndver hér á landi mundi draga að erlenda kvikmyndaframleiðendur og það styrkir íslenskan kvikmyndaiðnað.

7.5 ÞJÓNUSTUMIÐSTÖÐ KVIKMYNDA – „FILM COMMISSION“

„Film Commission“ er enska heitið á eins konar þjónustumiðstöð fyrir kvikmyndatökulið. Þjónustumiðstöðin tekur að sér að greiða götu erlendra tökuliða og koma þeim í samband við innlend þjónustufyrirtæki og framleiðendur. Jafnframt vinnur miðstöðin að því að markaðssetja viðkomandi borg eða sveitarfélag sem tökustað.

Markmiðið með þjónustumiðstöð kvikmynda er að bjóða erlendum tökuliðum heildstæða lausn þegar Ísland er valið til kvikmyndatöku. Aukin erlend verkefni eru augljós akkur fyrir fyrirtæki í greininni. Nú þegar hafa tvö íslensk fyrirtæki náð góðum árangri við þjónustu erlendra tökuliða í auglýsingagerð og því má ætla að rekstur þjónustumiðstöðvar kvikmynda geti laðað erlend tökulið til landsins langt umfram það sem nú er.

Í öllum helstu borgum Evrópu og Ameríku eru slíkar þjónustumiðstöðvar. Þjónustumiðstöð kvikmyndagerðar gæti hér á landi starfað í samstarfi við framleiðslufyrirtækin, sveitarfélög eða stofnanir á borð við Kvikmyndasjóð en þangað berast fyrirspurnir um þessi atriði.

Með tilkomu þjónustumiðstöðvarinnar mundi erlendum verkefnum í kvikmyndagerð fjölga til mikilla muna hér á landi og umsvif íslenskra fyrirtækja í kvikmyndagerð mundu aukast. Það hlýtur að vera öllum til góðs.

Heimildaskrá

- Advisory Committee on Film Finance*. Report to the Secretary of State. London 1996.
- Ársreikningur Þjóðleikhússins 1996.
- Ársreikningur Reykjavíkurborgar 1996.
- Eiríkur Thorsteinsson: *Um tekjur af íslenskri kvikmyndagerð*. Skýrsla á vegum menntamálaráðuneytis um endurskoðun kvikmyndalaga. Reykjavík 24.11.1991.
- Erlendur Sveinsson: *Kvikmyndir á Íslandi í 75 ár — afmælisrit*. Reykjavík 1981.
- European Cinema Yearbook*, 5. ed. 1989-1995. MEDIA Salles. Milano 1996.
- Ferðamálaráð: Kannanir gerðar meðal ferðamanna í ágúst, september og október 1996.
- Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands: Könnun fyrir Ferðamálaráð 1993.
- Film financing and taxation*. KPMG. Amsterdam 1994.
- Film funds 1994, FIAPF (Fédération Internationale des Associations des Producteurs de Films). Paris 1996.
- Fjárhagsáætlun Reykjavíkurborgar 1997.
- Frjáls verslun*, 5. tölublað 1997.
- Frumvarp til fjárlaga 1997 og 1998.
- Hagstofa Íslands, helstu gögn:
- Starfsemi atvinnuleikhúsa og atvinnuleikhópa í Reykjavík leikárin 1991/1992 1996/1997.
  - Aðsókn og andvirði seldra aðgöngumiða að kvikmyndum sýndum í Reykjavík 1990 1996 eftir framleiðandalandi/svæðum.
  - Kvikmyndahús í Reykjavík 1990-1996.
  - Frumsýndar langar kvikmyndir í Reykjavík eftir framleiðendalöndum 1990-1996.
  - Sérýningar og kvikmyndahátíðir 1990-1996.
  - Kvikmyndaframleiðendur 1990-1996.
  - Tíu aðsóknarhæstu kvikmyndir sýndar í Reykjavík 1995.
- Halldór Laxness: „Um þjóðlega tónlist“. *Dagleið á fjöllum*, bls. 139. Reykjavík. Helgafell 1962.
- Kvikmyndasjóður Íslands, helstu gögn:
- Icelandic films 1977-1996
  - Icelandic films 1997-1998
  - Úthlutanir 1979-1998
- Lagasafn 1995, www.althingi.is.
- Land og synir*. Fréttabréf Félags kvikmyndagerðarmanna. Mars/apríl 1996, maí/júní 1996, júlí/ágúst 1996, september/október 1996, nóvember/desember 1996, maí/júní 1997, júlí/ágúst 1997 og desember 1997.
- MEDIA programme newsletter*, 15. júní 1997. European commission. Brussel.
- Menning og menntun – stefnumótunarplagg menntamálaráðaneytis. 1996.
- Minnisblöð frá starfshópi fjármálaráðuneytis sem hefur það hlutverk að athuga stöðu kvikmyndagerðar með tilliti til skatta og fjárhagslegrar fyrirgreiðslu af hálfu hins opinbera.
- Morgunblaðið*, 9. febrúar 1995, 10. október 1994 og 26. júní 1996.

Porter, Micheal E.: *Comparative advantage of nations*. New York. Free Press 1990.
Ríkisreikningur 1996. Fjármálaráðuneytið 1997.
Rósmundur Guðnason, Sveinn Kjartansson og Sveinn Rafnsson: *Íslensk kvikmyndasaga*. Sveinn Rafnsson bjó til prentunar. Reykjavík 1972.
Screen International, 23. maí 1997, og 8. ágúst 1997.
Screen digest, maí 1997.
Skýrsla starfshóps um endurskoðun á útvarpslögum. Menntamálaráðuneytið 1996.
The British film industry. Skýrsla útgefin af Department of National Heritage. London 1995.
The Economist, 11. apríl 1998.
Tíminn, 15. ágúst 1996, 30. ágúst 1995 og 22. maí 1996.
Tölfræðihandbók um menntun og menningu. Menntamálaráðuneytið 1996.
Viðskiptablaðið, 5.-11. febrúar 1997.
Vigdís W. Bóasson: „Samkeppnisstaða Íslands“. *Fjármálatíðindi*, 2. tbl. 1995. Seðlabanki Íslands.
Vilhjálmur Egilsson: „Samkeppnisstaða þjóða“. Erindi flutt fyrir Rótaryklúbb Reykjavíkur 1991.

Viðtöl við:

Andy Paterson, Oxford film Company,
Ara Kristinsson, framkvæmdastjóra íslensku Kvikmyndasamsteypunnar,
Böðvar Bjarka Pétursson, forstöðumann Kvikmyndasafns Íslands,
Dschingis Bowakow, Hamburger kino Company,
Guðmund Kristjánsson, framkvæmdastjóra Nýja Bíós,
Hákon Mát Oddsson, formann Félags kvikmyndagerðarmanna (FK),
Hrafn Gunnlaugsson, kvikmyndagerðarmann,
Jón Þór Hannesson, framkvæmdastjóra Saga Film,
Margréti Gunnlaugsdóttur, lögfræðing í fjármálaráðuneytinu,
Ólaf Rögnvaldsson, kvikmyndagerðarmann,
Pál Grímsson, kvikmyndagerðarmann,
Ragnar Karlsson, Hagstofu Íslands,
Snorra Þórisson, framkvæmdastjóra Pegasus,
Tómas Þorvaldsson, lögmann, framkvæmdastjóra SÍK,
Þorfinn Ómarsson, framkvæmdastjóra Kvikmyndasjóðs Íslands.

Viðauki

Ríkisreikningur 1996

Tafla 16: Framlög til menningarmála samkvæmt ríkisreikningi 1996.

Rekstrarframlög (ekki stofnframlög og fjárfestingar)	Einstök framlög	Samtals	Hlufall af heildar- framlögum
1. Leiklist			
Þjóðleikhúsið	313.057		
Íslenski dansflokkurinn	41.526		
Leikfélag Akureyrar	11.304		
Áhugaleikfélög	14.000		
Bandalag íslenskra leikfélaga	3.000		
Starfsemi atvinnuleikhópa	12.989		
Íslenska Óperan	53.300		
Samtals	449.176	449.176	38,2%
2. Myndlist			
Listasafn Einarssonar	7.270		
Listasafn Íslands	54.888		
Listasafn ASÍ	2.000		
Nýlistasafnið	2.000		
Listasafn Sigurjóns Ólafssonar	4.000		
Framlög til annarra safna	4.450		
Listskreytingasjóður			
Samtals	74.608	74.608	6,3%
3. Kvikmyndagerð			
Kvikmyndasjóður og Kvikmyndasafn	129.651		
Flutningur á Kvikmyndasafni Íslands	9.370		
Samtals	139.021	139.021	11,8%
4. Tónlist			
Sinfóniuhljómsveit Íslands	136.398		
Samtals	136.398	136.398	11,6%
5. Bókmenntir			
Menningarsjóður	18.549		
Rithöfundasjóður Íslands	11.600		
Þýðingasjóður	4.268		
Samtals	34.417	34.417	3%
6. Ýmislegt			
Heiðurslaun listamanna	14.400		
Menningarsjóður félagsheimila	6.115		
Listahátíð í Reykjavík	19.008		
Listir – framlög	62.011		
Listasjóður (starfslaun listamanna)	111.851		
Samtals	213.385	213.385	18,2%

Rekstrarframlög (ekki stofnframlög og fjárfestingar)	Einstök framlög	Samtals	Hlufall af heildar- framlögum
7. Skólar			
Leiklistarskóli Íslands	33.588		
Myndlista- og handíðaskóli Íslands	73.896		
Tónlistarskólinn í Reykjavík	10.860		
Listdansskólinn	10.068		
Samtals	128.412	128.412	10,9%
Samtals framlög til menningarmála		1.175.417	100,0%

Ath.: Stofnframlög og viðhald eru ekki inni í þessum tölum, u.þ.b. 200 milljónir skv. Ríkisreikningi 1996. Allar tölur eru í þúsundum króna.

Fjárlög 1997-1998

Tafla 17: Framlög til menningarmála skv. fjárlögum 1997 og 1998.

Rekstrarframlög (ekki stofnframlög og fjárfestingar)	1997			1998			Hlutfallsleg breyting á milli ára
	Einstök framlög	Samtals	Hlutfall af heildar- framlögum	Einstök framlög	Samtals	Hlutfall af heildar- framlögum	
1. Leiklist							
Atvinnuleikhópar	16.000			16.000			100,0%
Ahugaleikhópar	14.000			15.200			108,6%
Bandalag íslenskra leikfélaga	3.000			3.000			100,0%
Flugfélagið Loftur	2.000						
Íslenska brúðuleikhúsið	400						
Íslenska Óperan	55.000			59.100			107,5%
Íslenski dansflokkurinn	44.000			46.900			106,6%
Kaffileikhúsið	500						
Leikbrúðuland	500						
Leikfélag Reykjavíkur (v/afmælis)	10.000						
Möguleikhúsið	1.000						
Útileikhúsið	400						
Þjóðleikhúsið	318.000			342.000			107,5%
Samtals	464.800	464.800	38,7%	482.200	482.200	38,3%	103,7%
2. Myndlist							
Kvennasögusafn	1.000						
Listasafn ASÍ	2.000			2.000			100,0%
Listasafn Einars Jónssonar	5.900			6.400			108,5%
Listasafn Íslands	54.700			63.500			116,1%
Listasafn Sigurjóns Ólafss.	4.000			4.000			100,0%
Listskreytingasjóður	8.000			8.000			100,0%
Nýlistasafnið	2.000			2.000			100,0%
Samband íslenskra myndlistarmanna	1.000						
Söfn, ýmis framlög	6.300			10.300			163,5%
Samtals	84.900	84.900	7,0%	96.200	96.200	7,6%	113,3%
3. Kvikmyndir og þáttagerð							
Kvikmyndahátið í Reykjavík	1.500			1.500			100,0%
Kvikmyndasjóður	127.000			128.100			100,9%
Samtals	128.500	128.500	10,7%	129.600	129.600	10,3%	100,9%
4. Tónlist							
Djassklúbbur Egilsstaða	400						
Efling, tónleikahald	300						
Félag íslenskra tónlistarmanna	1.000						
Íslensk tónlistarmiðstöð	5.600						
Kammersveit Reykjavíkur	1.300						
Samband íslenskra lúðrasveita	400						
Sinfóniuhljómsveit Íslands	123.000			125.000			101,6%
Starfsemi hljómsveita	2.500						
Sumartónleikar á Norðurlandi	500						
Sumartónleikar í Skálholtskirkju	1.300						
Tónleikahald á Kirkjubæjarklaustri	400						
Tónlist fyrir alla	1.500			1.500			100,0%
Samtals	138.200	138.200	11,5%	126.500	126.500	10,0%	91,5%
5. Bókmenntir							
Rithöfundasjóður	12.300			17.300			140,7%
Þýðingasjóður	7.600			7.600			100,0%
Samtals	19.900	19.900	1,7%	24.900	24.900	2,0%	125,1%
6. Ýmislegt							
Barnamenningarsjóður	1.500			1.500			100,0%
Heiðurslaun listamanna	15.000			15.000			100,0%
Listahátið í Reykjavík	5.500			15.000			272,7%
Listasjóður (lög nr. 35/1991)	143.900			159.700			111,0%

Rekstrarframlög (ekki stofnframlög og fjárfestingar)	1997			1998			Hlutfallsleg breyting á milli ára
	Einstök framlög	Samtals	Hlufall af heildar- framlögum	Einstök framlög	Samtals	Hlufall af heildar- framlögum	
Listvinafélag Vestmannaeyja	300						0,0%
Menningarsjóður	13.000			13.000			100,0%
Menningarsjóður félagsheimila	8.700			8.700			100,0%
Menningarstarfsemi á Akureyri	31.400			33.800			107,6%
Óskipt	14.200						
Samtals	233.500	233.500	19,4%	246.700	246.700	19,6%	105,7%
7. Skólar							
Leiklistarskóli Íslands	34.900			38.000			108,9%
Listdansskólinn	15.100			21.200			140,4%
Myndlista- og handíðaskóli Íslands	71.600			81.300			113,5%
Tónlistarskólinn í Reykjavík	11.100			12.800			115,3%
Samtals	132.700	132.700	11%	153.300	153.300	12,2%	115,5%
Samtals framlög til mm		1.202.500	100,0%		1.259.400	100,0%	104,7%

Allar tölur eru í þúsundum króna.

Styrkir Reykjavíkurborgar

Tafla 18: Styrkir Reykjavíkurborgar skv. borgarreikningi 1996.

Rekstrarframlög (ekki stofnframlög og fjárfestingar)	Framlög	Samtals	Hlutfall
1. Leiklist			
Leikfélag Reykjavíkur	140.000		
Samtals	140.000	140.000	19,9%
2. Myndlist			
Kjarvalsstaðir	54.646		
Ásmundarsafn	9.202		
Sýningar erlendis	2.955		
Menningarmiðstöð Gerðubergi	43.392		
Listaverk á opnum svæðum	3.162		
Menningarmiðstöð í Hæsselby	1.183		
Samtals	114.540	114.540	16,2%
3. Kvikmyndir og þáttagerð			
Kvikmyndafélag Íslands	350		
Samtals	350	350	0,05%
4. Tónlist			
Sinfóníuhljómsveit Íslands	35.196		
Strengjakvartett	2.419		
Samtals	37.615	37.615	5,33%
5. Bókmenntir			
Saga Reykjavíkur	2.991		
Samtals	2.991	2.991	0,42%
6. Ýmislegt			
Listahátíð	19.000		
Ljósmyndasafn	9.597		
Listamannalaun	5.345		
Menningarborg Evrópu	204		
Samtals	34.146	34.146	4,8%
7. Skólar			
Skólalúðrasveit Reykjavíkur	25.973		
Nýi Tónlistarskólinn	31.080		
Tónlistarskólinn	57.033		
Tónmenntaskólinn	53.359		
Tónskóli Sigursveins D. Kristinssonar	57.717		
Söngskólinn	36.894		
Tónlistarskóli FÍH	22.317		
Tónlistarskóli Suzukisambandsins	14.453		
Tónlistarskóli Eddu Borg	11.624		

Rekstrarframlög (ekki stofnframlög og fjárfestingar)	Framlög	Samtals	Hlutfall
Tónlistarskóli Grafarvogi	14.121		
Tilraunaverkefni tónlistarskóla og grunnskóla	985		
Myndlista- og handíðaskóli Íslands	48.720		
Myndlistaskólinn í Reykjavík	1.686		
Samtals	375.962	375.962	53,3%
Heildarframlög samtals		705.604	100,0%

Allar tölur eru í þúsundum króna.

Fjárhagsáætlun 1997

Tafla19: Framlög Reykjavíkurborgar skv. fjárhagsáætlun 1997.

Rekstrarframlög (ekki stofnframlög og fjárfestingar)	Framlög	Samtals	Hlutfall
1. Leiklist			
Leikfélag Reykjavíkur	140.000		
Leyndir draumar	200		
Snúður og snælda	50		
Tjarnarbió	2.500		
Samtals	142.750	142.750	21,0%
2. Myndlist			
Ásmundarsafn	4.641		
Gerðuberg	29.515		
Hässelby	1.200		
Kjarvalsstaðir	37.867		
Listasafn Sigurjón Ólafssonar	2.000		
Listaverk á opnum svæðum	2.900		
Listaverkakaup	12.000		
Ljósmyndasafn	8.700		
Myndhöggvarafélagið	2.000		
Portmyndir	300		
Safnasafnið	200		
Sýningar erlendis	2.900		
Samtals	104.223	104.223	15,4%
3. Kvikmyndagerð			
Kvikmyndahátíð	1.500		
Stuttmyndadagar	300		
Samtals	1.800	1.800	0,3%
4. Tónlist			
Kammersveit Reykjavíkur	1.200		
Listvinafélag Hallgrímskirkju	100		
Lúðrasveit Reykjavíkur	300		
Lúðrasveit verkalýðsins	300		
Lúðrasveitin Svanur	300		
Mótettukór Hallgrímskirkju	300		
Musica Antiqua	150		
Múlinn djassklúbbur	150		
Sinfóníuhljómsveit Íslands	37.200		
Sinfóníuhljómsveit áhugamanna	300		
Strengjakvartett	1.580		
Söngsveitin Fílharmonia	300		
Tónskáldafélag Íslands	700		
Trío Reykjavíkur	150		
UNM-Ísland	400		
Zilia píanókvartettinn	150		
Samtals	43.580	43.580	6,4%

Rekstrarframlög (ekki stofnframlög og fjárfestingar)	Framlög	Samtals	Hlutfall
5. Bókmenntir			
Bókmenntaverðlaun Tómasar Guðmundssonar	580		
Ritun Sögu Reykjavíkur	480		
Samtals	1.060	1.060	0,2%
6. Ýmislegt			
Kirkjulistahátíð	300		
Landssamband Gídeon	100		
Listahátíð	5.500		
Listamannalaun	4.820		
Menningarborg Evrópu	20.000		
Viðeyingafélagið	100		
Samtals	30.820	30.820	4,5%
7. Skólar			
Myndlista- og handíðaskóli Íslands	42.500		
Tónlistarskólar	311.629		
Samtals	354.129	354.129	52,2%
Samtals framlög til menningarmála		678.362	100,0%

Allar tölur eru í þúsundum króna.

Skýrsluágrip Aflvaka hf.

KVIKMYNDAIÐNAÐURINN Á ÍSLANDI

Staða, horfur og möguleikar

Samantekt:

Viðskiptafræðistofnun
Háskóla Íslands

*Kristján
525 4500*

Í HNOTSKURN

Kvikmyndaiðnaðurinn á Íslandi hefur verið að festa sig í sessi sem atvinnugrein á undanförunum árum og áratugum. Á síðastliðnum átta árum hafa verið framleiddar íslenskar kvikmyndir fyrir rúmlega tvo milljarða króna, eða um 260 milljónir á ári. Síðustu þrjú ár hafa umsvif kvikmyndagerðarmanna verið rúmlega 300 milljónir króna á ári.

Íslenskar kvikmyndir og þættir um Ísland í sjónvarpi erlendis skiluðu ríkissjóði um hálfum milljarði kr. í skatttekjur á árinu 1997 umfram fjárframlög ríkisins til Kvikmyndasjóðs það ár. Munar þar mest um þau áhrif sem íslenskt efni, sem sýnt er erlendis, hefur á straum ferðamanna til Íslands.

Landkynningaráhrif kvikmynda og annars myndefnis sem sýnt er erlendis eru augljós samkvæmt könnun Ferðamálaráðs. Af öllum ferðamönnum, sem koma til landsins, fengu 10 til 15% hugmynd að Íslandsferð eftir þátt í útvarpi eða sjónvarpi.

Íslendingar fara oftast í kvikmyndahús en flestar aðrar þjóðir og slá reyndar heimsmet í þeim efnum. Íslendingar fara að meðaltali 5,4 sinnum á ári í kvikmyndahús, Bandaríkjamenn, sem eru í öðru sæti, fara 4,6 sinnum að meðaltali á ári í bíó. Hluttur íslenskra mynda er í kringum 4-5% af heildaradsókn hér á landi.

Meðal efnis:

Bls.

Umsvif íslenskrar
kvikmyndagerðar

2

Framlög Kvikmynda-
sjóðs skila sér fimmfalt
til baka

3

Samkeppnishæfni
íslenskrar kvikmynda-
gerðar

4

Fjármögnun íslenskra
kvikmynda

5

Tillögur um bætt
starfsskilyrði

8

Meðalaðsókn að íslenskri mynd er um 16-17 þús. manns á heimamarkaði. Innlend aðsókn gefur af sér um 13 milljóna króna brúttótekjur í aðgöngumiðasölu. Tekjur af innanlandsmarkaði eru engan veginn nægar til að standa undir kostnaði við framleiðslu meðalkvikmynda.

Íslensk kvikmyndagerð getur ekki dafnað og vaxið ef kvikmyndir eru eingöngu framleiddar fyrir innanlandsmarkað. Viðgangur greinarinnar byggist á alþjóðlegri samkeppnishæfni.

Krafa Kvikmyndasjóðs Íslands um íslenskt tal dregur augljóslega úr mögulegri alþjóðlegri dreifingu íslenskra kvikmynda. Æskilegt er að fella þetta skilyrði niður.

Framlög opinberra aðila til kvikmynda eru langt undir framlögum til annarrar sambærilegrar starfsemi. Opinberir styrkir nema til dæmis um 3.500 krónum á hvern leikhúsgest í Þjóðleikhúsinu, 4.100 krónum á hvern tónleikagest Sinfóníuhljómsveitarinnar og 2.900 á hvern gest Borgarleikhússins. Hinsvegar nema opinberir styrkir um 1.100 krónum á hvern áhorfanda íslenskrar kvikmynda sem hlýtur meðalaðsókn.

Hver eru umsvif íslenskrar kvíkmyndagerðar?

- Veltan er u.þ.b. 300 milljónir króna á ári

Íslenskur kvíkmyndaiðnaður hefur verið að festa sig í sessi sem atvinnugrein á undanförunum árum og áratugum. Á síðastliðnum átta árum hafa verið framleiddar íslenskar kvíkmyndir fyrir rúmlega 2 milljarða króna, eða um 260 milljónir á ári. Síðustu 3 árin hafa umsvif kvíkmyndagerðarmanna verið rúmlega 300 milljónir króna á ári.

Afkomutölur í greininni liggja ekki fyrir, meðal annars vegna þess hvað kvíkmyndir eru lengi í sölu. Fyrirtæki í kvíkmyndaiðnaði eru lítil og mörg og starfsfólk er yfirleitt lausráðið. Ætla má að um 90-100 manns starfi beint við kvíkmyndaiðnaðinn á ári að meðaltali, fyrir utan fólk í ýmsum öðrum greinum, til dæmis í heimildamyndagerð og þáttagerð fyrir sjónvarp. Meðallaun í greininni eru um 2.000.000 króna á ári.

Frá árinu 1980 hafa verið framleiddar hér á landi 52 kvíkmyndir í fullri lengd. Segja má að fram komi þrjú tímabil í kvíkmyndasögu Íslendinga frá þeim tíma. Á árunum 1980-1985 voru framleiddar margar myndir og aðsókn var mjög góð. Á árunum 1985-1991 dró úr framleiðslu á íslenskum kvíkmyndum og meðaláhorf var á milli 10-15 þúsund. Frá 1992 hefur fjöldi mynda aukist en áhorf hefur ekki aukist að sama

skapi, að undanskildu árinu 1996 en þá sáu 70 þúsund manns Djöflaeyjuna.

Meðalaðsókn að íslenskri mynd er um 16-17 þúsund manns á heima-markaði. Innlend aðsókn gefur af sér um 13 milljóna kr. brúttótekjur í aðgöngumiðasölu. Tekjur af innanlandsmarkaði eru því engan veginn nægar til að standa undir kostnaði við framleiðslu á meðal-kvíkmynd. Meðalaðsókn að erlendri mynda hér á landi er um 7.000 manns.

Ef miðað er við þann fjölda mynda sem eru á vinnslustigi 1997/1998 er ljóst að umfang kvíkmyndaframleiðslu hér á landi mun ekki minnka á allra næstu árum. Aukin umsvif í kvíkmyndagerð virðast því varanleg. Sá fjöldi verkefna sem nú er unnið að endurspeglar einnig mikla grósku í íslenskum kvíkmyndaíðnaði. Kvíkmyndaiðnaðurinn er mjög viðkvæmur fyrir sveiflum. Lítið eigið fé framleiðslufyrirtækja samfara mikilli áhættu við gerð verkefna getur stefnt þessari jákvæðri þróun í hættu.

Styrkur og veikleiki

- Styrkur greinarinnar felst í góðri og fjölbreyttri menntun og reynslu íslenskra kvíkmyndagerðarmanna.
- Rík sagnahefð, frumlegir höfundar og sérstætt umhverfi er styrkur fyrir íslenska kvíkmyndagerð.
- Styrkur greinarinnar skapar tækifæri til aðgreiningar á alþjóðlegum markaði.
- Slæm fjárhagsleg staða einstakra fyrirtækja og smæð þeirra er alvarlegasti veikleiki greinarinnar.
- Þröng menningarsjónarmið við styrkveitingu, þar með talið krafan um að mynd skuli vera á íslensku til að teljast íslensk.
- Takmörkuð tækifæri greinarinnar til landvinninga á alþjóðamarkaði.
- Tækifæri íslenskra kvíkmyndaframleiðenda felast einkum í því að nýta lágan framleiðslukostnað, vönduð vinnubrögð og sérstöðu íslenskrar sagnahefðar til að framleiða myndir fyrir þröngan en kröfuharðan alþjóðlegan markað.

Um skýrsluna

Íslensk kvíkmyndagerð er nú að slíta barnsskónum og hefur að undanförunu þróast hratt frá því að vera áhugamál fárra eldhuga í atvinnugrein, sem veitir fjölda manns atvinnu og lífsviðurværi. Margt bendir til þess að í núverandi reynslu og þekkingu íslensks kvíkmyndagerðarfólks felst sóknarfæri, sem leitt geta af sér umtalsverða verðmætasköpun fyrir íslenskt samfélag.

Greinin býr í dag yfir dirfsku og krafti unglingsáranna, en til að nýta þessa möguleika þarf hún að taka út meiri þroska, sem m.a. felst í því að byggja upp aukinn aga og festu. Jafnframt þarf greinin að laða til sín nauðsynlegt áhættu-fjármagn til þess að geta tekist á við ný verkefni.

Að beiðni Aflvaka hf. hefur Viðskiptafræðistofnun Háskóla Íslands tekið saman skýrslu um kvíkmyndagerð á Íslandi. Markmið samantektarinnar er að skapa heildstætt yfirlit yfir

stöðu greinarinnar, möguleika og horfur. Tilgangur með slíkri samantekt er að ná fram viðtækri umræðu um viðfangsefnið, aðgerðir og leiðir sem fara þarf til að ná sem bestum árangri héðan í frá.

Einn þeirra þátta sem ætlunin var að varpa ljósi á við gerð skýrslunnar er fjárhagsleg afkoma þeirra fyrirtækja sem starfa við kvíkmyndagerð á Íslandi. Slík vitneskja er nauðsynleg til að beina sjónum áhættufjárfesta að þeim möguleikum og fjárfestingartækifærum, sem greinin kann að jela í sér. Því miður lágu slíkar upplýsingar ekki á lausu. Þrátt fyrir þennan annmarka eru þær upplýsingar sem fram koma í skýrslunni um fjárhagsleg umsvif greinarinnar nægjanleg vísbending um gildi hennar fyrir íslenskt samfélag.

Panta má skýrsluna á skrifstofu Aflvaka í síma 551 6600 og verður hún þá póstsend gegn 1.000 króna gjaldi til að mæta kostnaði.

Framlög Kvikmyndasjóðs skila sér fimmfalt til baka

- Ríkissjóður hagnaðist um hálfan milljarð á árinu 1997 vegna íslenskrar kvikmyndagerðar

Íslenskar kvikmyndir og þættir um Ísland í sjónvarpi erlendis, skiluðu ríkissjóði um hálfum milljarði króna í skatttekjur á árinu 1997 umfram fjárfrahlög ríkisins til Kvikmyndasjóðs það ár. Munar þar mest um þau áhrif sem íslenskt efni, sem sýnt er erlendis, hefur á straum ferðamanna til Íslands. Athuganir sýna ótvírætt að mikill þjóðhagslegur ávinningur er af framlögum ríkisins til Kvikmynda-sjóðs.

Umsvif íslenskra kvikmynda-gerðarmanna hér á landi skiluðu ein og sér 87 milljónum króna beint í ríkissjóð í skatttekjur á síðasta ári. Styrkir Kvikmyndasjóðs til þeirra á sama tíma voru aðeins lægri upphæð, eða 85 milljónir króna. Þannig fær ríkið allan styrkinn til baka af þessum þætti, en til viðbótar koma skatttekjur af erlendum ferðamönnum og erlendum tökuliðum, sem eru að miklu leyti til komnar vegna íslenskrar kvikmyndagerðar.

Landkynningaráhrif kvikmynda og annars myndefnis sem sýnt er erlendis eru augljós samkvæmt könnun Ferðamálaráðs. Af öllum ferðamönnum sem komu til landsins fengu 10 til 15% hugmynd að Íslandsferð eftir þátt í útvarpi eða sjónvarpi, en íslenskar kvikmyndir eru stór hluti þess efnis sem þeir horfa á um Ísland. Einkum er þetta áberandi í Sviss, Þýskalandi og Ítalíu. Um 20% þjóðverja fá hugmynd að Íslandsferð eftir að hafa horft á íslenskt efni og um 40% Sviss-
lendinga.

Ef litið er á þann hóp ferðamanna sem segir ákveðið að þættir í ljós-vakamiðlum hafi áhrif á ferðalag þeirra til Íslands, kemur í ljós að sú upphæð sem þeir eyða hér á landi er um 1,2 milljarðar króna. Beinir skatttekjur ríkisins af þessum hópi ferðamanna nema um 400 til 450 milljónum króna.

Tekjur og gjöld ríkissjóðs af kvikmyndagerð 1997	Millj. kr.
- Beinir skatttekjur	87
- Tekjur af erlendum ferðamönnum	446
- Tekjur af erlendum tökuliðum	50
- Samtals tekjur	583
- Styrkir Kvikmyndasjóðs	(85)
- Samtals hreinar tekjur ríkissjóðs	498

Hér er ekki tekinn með annar ávinningur í efnahags- og atvinnulífi þjóðarinnar, svo sem auknar tekjur í verslun og þjónustu af erlendum ferðamönnum. Hver ferðamaður eyðir að meðaltali 45 þúsund krónum hér á landi fyrir utan fargjöld og kostnað við pakkaferðir. Eitt prósent aukning ferðamanna til landsins hefur því í för með sér um eitt hundrað milljóna króna tekjuaukningu í ferðamannaverslun og ferðaþjónustu.

Tekjur af erlendri auglýsinga-, þátta- og kvikmyndagerð

Á undanförunum árum hafa erlend tökulið komið til Íslands í æ ríkari mæli. Varlega má áætla að tekjur af erlendri auglýsinga-, þátta- og kvikmyndagerð hér á landi hafi verið um það bil 150 milljónir króna á árinu 1997. Við þetta bætist það fé sem tökuliðin eyða hérlendis sem ferðamenn.

Þessar tekjur byggjast bæði á sérkennum íslenskrar náttúru og þekkingu og reynslu Íslendinga í að veita kröfuhörðum viðskiptavinum sérhæfða þjónustu.

Nonni og Manni í markaðssetningu

Glöggt dæmi um kynningaráhrif kvikmynda kom fram þegar þættirnir um *Nonna og Manna* voru sýndir í Þýskalandi, Sviss, Austurríki og Ítalíu á júlum árið 1988.

Áhrifanna gætti í auknum fjölda ferðamanna nokkur ár á eftir frá þessum löndum. Sömu sögu er að segja af áhrifum myndanna *Börn náttúrunnar* og *Cold Fever*.

Kvikmyndagerð í viðtækum skilningi þess orðs er mikilvægur en vanmetinn stuðningur við íslenska ferðaþjónustu.

Erlendir styrkir - íslenskar gjaldeyristekjur

Erlendir styrkir til íslenskrar kvikmyndagerðar skapa umtalsverðar gjaldeyristekjur á Íslandi.

Þær sjö kvikmyndir, sem eru í framleiðslu á Íslandi á árunum 1997 og 1998, hljóta samtals 328 milljónir króna í erlenda styrki af 645 milljóna króna heildarframleiðslukostnaði.

Samkeppnishæfni íslenskrar kvikmyndagerðar

Íslenskur kvikmyndaiðnaður hefur margt að bjóða í samkeppni við erlenda kvikmyndagerð. Hér er hæft starfsfólk með mikla reynslu og við höfum áhugaverðan efnivið. Það sem á vantar er fjármagn, einkum áhættufjármagn, og stefnumótun er veik og óljós. Hér er ekkert framleiðslufyrirtæki sem gefur fjárfestum möguleika á áhættudreifingu og vöntun er á fullkomnu varanlegu myndveri.

Hæft starfsfólk

Hæft starfsfólk er frumskilyrði fyrir góðum árangri íslenskra kvikmynda á alþjóðamarkaði.

Á Íslandi er kjarni starfsmanna í kvikmyndagerð fyrir hendi og við bætist hópur lausamanna, m.a. úr auglýsingaheiminum. Margir þessara lausamanna eru mjög hæfir og vel menntaðir. Talið er að nokkur skortur sé á mjög sérhæfðu starfsfólki við hljóðvinnslu, kvikmyndatöku og aðstoðarleikstjórn.

Skortur á samfelli í framleiðslu getur leitt til þess að starfsmenn leiti í aðrar atvinnugreinar og hæfileikar þeirra nýtast ekki við kvikmyndagerð.

Samkvæmt upplýsingum frá Lánasjóði íslenskra námsmanna hafa um 200 Íslendingar stundað nám í kvikmyndagerð og kvikmyndafræðum. Ætlað er að ekki snúi nema hluti þessa fólks aftur til Íslands, en það kemur væntanlega til með að breytast ef starfsskilyrði batna.

Áhugaverður efniviður

Þótt alþjóðlegur markaður sé forsenda fyrir blómlegri íslenskri

kvikmyndagerð er ekki þar með sagt að stefna beri að eftiröpun í framleiðslu.

Sagnahefð þjóðarinnar er og hefur reynst íslenskum kvikmyndagerðarmönnum mikill styrkur. Mikill áhugi er fyrir óvenjulegum sögum, óvenjulegu söguviði, óvenjulegri birtu eða framandi landslagi. Af þessum sökum búa Íslendingar yfir ríkulegu hráefni til að vinna úr.

Reynslan sýnir að þær íslensku kvikmyndir, sem hafa náð útbreiðslu á erlendum mörkuðum, hafa haft þjóðlega sérstöðu. Því er stundum haldið fram að engin list geti orðið alþjóðleg nema hún sé í fyrsta lagi þjóðleg.

Fjárfestar halda sig frá greininni

Reikna má með því að íslensk meðalkvikmynd kosti að minnsta kosti um 70 til 100 milljónir króna.

Almennt er skortur á áhættufé fyrir ný fyrirtæki eða ný verkefni hér á landi. Skortur á fjármagn hefur haft hamlandi áhrif á starfsemi fyrirtækja í kvikmyndagerð.

Það hefur háð kvikmyndiðnaðinum að fjármögnum byggist á einstökum verkefnum. Mun álitlegra er frá sjónarhóli fjárfesta að taka þátt í að fjármagna framleiðslufyrirtæki, sem ná innbyrðis áhættudreifingu með fjölda verkefna, fremur en að fjármagna einstök verkefni. Íslensk fjármálafyrirtæki og fjárfestar halda sig því frá kvikmyndagerð vegna mikillar áhættu.

Tækin eru til en myndver vantar

Aðstaða og tækjabúnaður kvikmyndagerðarmanna hefur eflist á síðustu árum. Eftirvinnsla hefur í auknu mæli færst til landsins. Tölvubúnaður og hugbúnaður hefur orðið ódýrari. Með auknum flutningi eftirvinnslu til landsins hefur atvinnutækifærum fyrir íslenska tæknimenn farið fjölgandi. Hægt er að vinna myndir að mestu leyti hérlendis nema framköllun. Vöntun er talin á fullkomnu varanlegu myndveri, en myndver hafa oftast ekki verið sett upp til bráðabirgða og þá tengd einstökum verkefnum. Mikil fjárfesting liggur í slíku húsnæði og þarf það góða nýtingu til að verða arðbært.

Innlendar sjónvarpsstöðvar

Víða um heim eru sjónvarpsstöðvar traustur bakhjarl fyrir innlenda kvikmyndagerð og þátta- og heimildamyndagerð. Þessu er ekki til að dreifa hér á landi. Á þriggja ára tímabili, 1994-1996, sýndi Ríkissjónvarpið íslenskar kvikmyndir í tæpar 14 klukkustundir, eða 4,7 klst. á ári að meðaltali. Á árinu 1997 sýndi Stöð 2 íslenskar kvikmyndir í 6 klst.

Íslenskt tal veldur vanda

Krafa Kvikmyndasjóðs um íslenskt tal dregur augljóslega úr mögulegri alþjóðlegri dreifingu íslenskra kvikmynda. Æskilegt er að fella þetta skilyrði niður. Benda má á að íslenskar bókmenntir eru áfram íslenskar þó að þær hafi verið þýddar á erlendar tungur. Allir telja Björk íslenska þótt hún flytji lög sín á ensku. Kvikmyndagerð Billy August er talin norræn þó að myndir hans séu á ensku eða þýsku.

Aukin eftirspurn eftir kvikmyndum

Aukin eftirspurn er eftir kvikmyndum, heimildamyndum og sjónvarpsþáttum í heiminum, og gefur það innlendum jafnt sem erlendum kvikmyndaframleiðendum tækifæri til þess að færa út kvíarnar.

Heimamarkaðurinn er ekki kröfuharður

Aðstæður á markaðinum hafa veruleg áhrif, jafnt á val verkefna og gæði þeirra kvikmynda sem framleiddar eru. Heimamarkaðurinn gegnir miklu hlutverki í þessu tilliti. Ef fyrirtæki venjast að framleiða fyrir heimamarkað sem gerir miklar kröfur eykst samkeppnishæfni þeirra á erlendum mörkuðum.

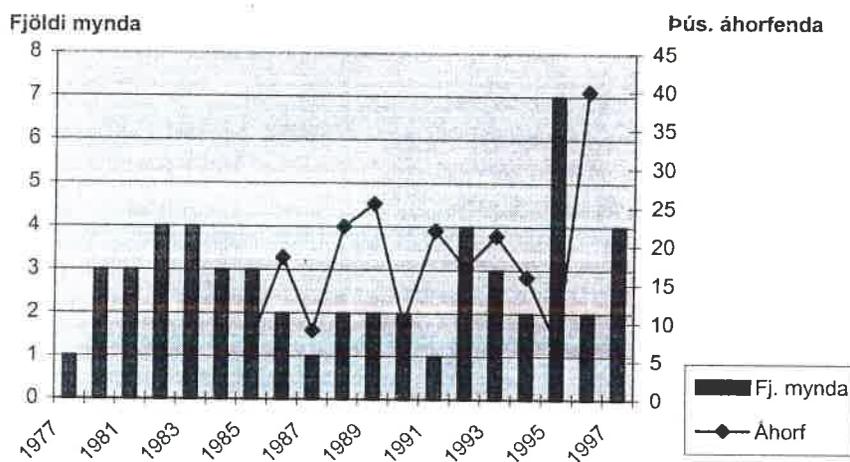
Íslenskir kvikmyndahúsagestir hafa vanist auðveldu og aðgengilegu efni sem framleitt er fyrir fjöldann. Hluttur bandarískra kvikmynda er stærstur í því efni sem sýnt er, eða rúmlega 85%. Með þetta í huga er ekki hægt að segja að heimamarkaðurinn sé kröfuharðari en alþjóðlegi markaðurinn. Styrkur heimamarkaðarins er hinsvegar rík bióhefð.

Breytt tækni eykur eftirspurn

Vaxandi eftirspurn er eftir kvikmyndum, heimildarmyndum og margs kyns sérhæfðu myndefni. Mikil og vaxandi eftirspurn er eftir myndefni, og mun hún vaxa enn meir á næstu árum með auknum fjölda sjónvarpsstöðva. Útbreiðsla og þróun Internetsins kemur til með að auka eftirspurn eftir kvikmyndum.

Fjölgun sjónvarpsrása mun að öllum líkindum leiða af sér meiri sérhæfingu í efnisvali. Kvikmyndaframleiðendur binda vonir við að þáttasölusjónvarp (pay per view) auki áhorf á kvikmyndir. Fólk getur þar valið sér ákveðna bíómynd og greitt sérstaklega fyrir hana. Tilraunir með pöntunarsjónvarp (video on demand) eru einnig hafnar í Bandaríkjunum og Evrópu.

Fjöldi íslenskra kvikmynda og meðaláhorf 1977-1997

Heimild: Bæklingur Kvikmyndasjóðs, Icelandic films, Reykjavík 1996, og gögn frá Hagstofu Íslands

Fjármögnun íslenskra kvikmynda

Meðalframleiðslukostnaður á íslenska kvikmynd er rúmar 100 mkr. og meðalaðsókn að mynd er um 17 þús. áhorfendur, sem gerir 13,6 mkr. í brúttótekjur af aðgöngumiðasölu. Þessar tölur gefa það til að kynna að ekki er vænlegt að fara út í framleiðslu kvikmynda eingöngu á þeim forsendum að afla tekna með sýningum á myndinni á heimamarkaði.

Ennfremur hefur þróunin verið sú að eftirspurn almennings hefur breyst á síðustu árum. Áður þótti sjálfsgagt að sjá allar nýjar innlendar kvikmyndir. Nú velur fólk íslenskar myndir með tilliti til efnis og gæða. Innlendir framleiðendur verða að taka tillit til

þessara breyttu markaðsaðstæðna. Kvikmyndaframleiðendur verða því að leita annarra leiða til að fjármagna myndir sínar.

Leiðir til að fjármagna kvikmyndir eru einkum þrjár: Styrkur frá Kvikmyndasjóði Íslands, Norræna kvikmyndasjóðnum og Evrópska kvikmyndasjóðnum, Eurimages. Kvikmyndasjóður Íslands styrkir að hámarki 25% af framleiðslukostnaði, Norræni kvikmyndasjóðurinn 15-20% og Eurimages 10%.

Styrkir Kvikmyndasjóðs og Norræna kvikmyndasjóðsins hafa verið óafturkræfir en Eurimages

veitir víkjandi lán. Það fjármagn sem upp á vantar þurfa kvikmyndagerðarmenn að útvega eftir öðrum leiðum.

Skipta má þeim fjármunum sem runnið hafa til kvikmyndagerðar á árunum 1991-1997 í fimm flokka:

- Erlendir meðframleiðendur (32%)
- Erlendir sjóðir (22%)
- Innlendir framleiðendur (23%)
- Kvikmyndasjóður Íslands (21%)
- Aðrir innlendir aðilar (2%)

Athygli vekur að erlent fjármagn er 54% af heildarfjármögnun íslenskra kvikmynda. Þetta háa hlutfall erlendar fjármögnunar verður til þess að íslenskir framleiðendur missa oft og tíðum söluréttinn erlendis.

Misjafnir styrkir til menningar og lista

Ríki og borg verja miklum fjármunum til menningarmála á ári hverju.

Á þessu ári er gert ráð fyrir að styrkir ríkissjóðs til menningarmála nemi um 3,6 milljörðum króna en þar af eru 1.259.400 krónur hrein rekstrarframlög (ekki stofnframlög og fjárfestingar). Rekstrarframlög til menningarmála samkvæmt fjárhagsáætlun Reykjavíkurborgar 1997 eru 678 milljónir króna.

Rekstrarframlögum ríkis og borgar er misskipt til einstakra menningar- og listgreina eins og sjá má á eftirfarandi upptalningu:

- Framlög til leiklistar eru um 40% af útgjöldum ríkisins til menningarmála og um 20% af heildarútgjöldum Reykjavíkurborgar.
- Framlög til myndlistar eru tæp 10% af menningarframlögum ríkisins, en um 16% hjá Reykjavíkurborg.

- Framlög til kvikmyndagerðar hafa verið um 10% af menningarframlögum ríkisins en stuðningur Reykjavíkurborgar er óverulegur, eða um 0,3% af heildarframlögum borgarinnar til menningar.
- Framlög ríkissjóðs til tónlistar hafa numið um 10% af framlögum til menningarmála. Framlög Reykjavíkurborgar hafa numið um 6% af framlögum til menningarmála.
- Framlög ríkisins til bókmennta eru 2% af heildarframlögum.

Opinberir styrkir vega misþungt í rekstri einstakra menningarstofnana. Þannig nema opinberir styrkir til Þjóðleikhússins 73% af kostnaði við reksturinn, 75% af rekstrarkostnaði Sinfóníuhljóm-sveitarinnar, 65% af rekstrarkostnaði Borgarleikhússins en opinberir styrkir eru að meðaltali 22% af framleiðslukostnaði íslenskra kvikmynda.

Framleiðslukostnaður og styrkhlutfall 1996

	Þjóðleik-húsið	Sinfóníu-hljómsveit*	Meðal kvik-mynd**	Borgar-leikhús***	Djöflaeyjan
Framleiðslu-kostnaður	423.108.000	318.189.000	85.274.000	216.200.000	166.000.000
Opinber framlög	308.000.000	237.804.000	18.930.000	140.084.000	24.300.000
Áhorfendafjöldi	88.330	57.585	16.258	48.012	80.000
Framleiðslu-kostnaður pr. gest	4.790	5.526	5.245	4.503	2.075
Opinbert framlag pr. gest	3.487	4.130	1.164	2.918	304
Styrkir sem hlutfall af framleiðslukostnaði	72,8%	74,7%	22,2%	64,8%	14,6%

* Styrkur til Sinfóníuhljómsveitar Íslands 1996 samanstendur af framlagi ríkissjóðs (136.398), framlögum sveitarfélaga (43.138) og framlagi Menningarsjóðs útvarpsstöðva (52.268).

** Meðalaðsókn er hér reiknuð út frá heildaráhorfendatölum 1985 til 1996.

*** Tölur fyrir Borgarleikhúsið (LR) eru fyrir leikárið 1995-1996

Nítján kvikmyndir á fimm árum

Íslendingar standa nágrönnum sínum á Norðurlöndunum ekki langt að baki hvað fjölda kvikmynda snertir.

Á árunum 1992-1996 voru 19 kvikmyndir í fullri lengd gerðar hér á landi. Í Danmörku voru framleiddar 38 myndir eða tvöfalt fleiri. Norðmenn gerðu 58 kvikmyndir, Svíar 122 og Finnar 53. Í heiminum öllum voru framleiddar 13.455 kvikmyndir á þessum tíma.

Kostnaður undir meðaltali ESB

Framleiðslukostnaður á hverja kvikmynd á Íslandi er lægri en í flestum nágrannalöndum okkar, að Finnlandi undanskildu. Framleiðslukostnaður á Íslandi er um helmingi minni en að meðaltali í ESB-ríkjunum. Meðalfjárfesting í kvikmyndum hér á landi árið 1996 var um 117 milljónir króna en í ESB-ríkjunum 260 milljónir króna. Framleiðslukostnaður er hár á Írlandi og Þýskalandi en lægri á Norðurlöndunum.

Hvað kostar aðgöngumiðinn?

Framlög ríkis og borgar til kvikmynda eru langt undir framlögum til annarrar sambærilegrar starfsemi.

Samanburðurinn verður kvikmyndum enn óhagstæðari ef styrkurinn er settur í hlutfall við fjölda áhorfenda. Opinberir styrkir nema um 3.500 krónum á hvern leikhúsgest í Þjóðleikhúsinu, 4.100 krónum á hvern tónleikagest Sinfóníuhljómsveitarinnar og 2.900 á hvern gest Borgarleikhússins. Hins vegar nema opinberir styrkir um 1.100 krónum á hvern áhorfanda íslenskrar kvikmynda sem hlýtur meðalaðsókn.

Styrkveitingar til kvikmynda í heiminum

- Á menning eða markaður að ráða ferðinni?

Í flestum vestrænum löndum nýtur kvikmyndaiðnaðurinn opinbers stuðnings. Nokkur munur er á því hve miklir fjármunir eru til ráðstöfunar, hvaða leiðir eru valdar, hve hátt hlutfall styrkir eru af framleiðslukostnaði og hvaða sjónarmið liggja til grundvallar. Mjög algengt er að menningar- og listasjónarmið ráði ferðinni við úthlutun styrkja fremur en viðskiptaleg sjónarmið.

Algengt er að styrkveitingin sé að öllu leyti í höndum úthlutunarnefndar eins og tíðkast hér á landi. Í þeim flokki eru Ísland, Finnland og Írland. Úthlutunarnefndir ráða einnig miklu í Danmörku og Svíþjóð. Auk úthlutunarnefnda þekkist sjálfvirkur stuðningur sem oft er tengdur áhorfi á einhvern hátt, einkum í Frakklandi (54%) og á Ítalíu (42%). Hvatinn til að gera vinsælar myndir er mestur í þessu kerfi. Í Þýskalandi er svæðisbundinn styrkur stór hluti af opinberum stuðningi, eða um 40%.

Þau lönd sem hafa yfir mestum fjármunum að ráða til kvikmyndagerðar styrkja ekki endilega einstakar

myndir mest. Frakkar og Danir verja miklum fjármunum í styrki til kvikmyndagerðar. Í Frakklandi dreifast styrkir á margar myndir en í Danmörku dreifast styrkir á fáar myndir. Líklega stafar þessi munur af því að sjálfvirkur stuðningur er meiri í Frakklandi en í Danmörku.

Athyglisvert er að skoða Ísland í samanburði við Danmörku og Frakkland. Á Íslandi er fjöldi mynda sem styrktur er 15, miðað við árið 1994, í Danmörku 13 og í Frakklandi 115. Frakkar eru með 15% stuðning af heildarkostnaði. Danmörk með 74% en Ísland með 22%. Styrkjahlutfalli í ESB-löndunum er 24% að meðaltali.

Form og leiðir stuðnings

Lönd	Úthlutunarnefndir	Sjálfvirkur stuðningur (%)	Svæðisbundinn stuðningur (%)
Danmörk	79,3	20,7	0
Finnland	100,0	0	0
Frakkland	39,9	54,1	6
Írland*	100,0	0	0
Ísland	100,0	0	0
Ítalía	58,33	41,67	0
Svíþjóð	66,0	34,0	0
Þýskaland	39,27	20,39	40,34
Meðaltal ESB-landa	53,96	30,24	15,8

Heimild: Film Funds 1994

Hlutfallsleg stærð írsku kvikmyndasjóðsins er mjög lítil miðað við önnur lönd í þessari töflu.

Samframleiðsla hæst á Íslandi

Hlutfall samframleiðslu í kvikmyndagerð á árunum 1992-1996 er hæst hér á landi eða um 95% miðað við nokkur helstu nágrannalönd okkar. Sennilega stafar það af því að möguleikar til að fjármagna myndir að fullu hér á landi eru takmarkaðir.

Í næsta sæti kemur Danmörk með 60% og Svíþjóð 44%. Í heiminum öllum eru 12% kvikmynda á þessum árum gerð í samvinnu tveggja eða fleiri landa.

Fjöldi kvikmynda í fullri lengd og samframleiðsla 1992 - 1996

Land	Fjöldi framleiddra mynda	Þar af samframleiðsla	Hlutfall samframleiðslu af heildarframleiðslu (%)
Ísland	19	18	95
Danmörk	38	23	60
Noregur	58	16	27
Svíþjóð	122	54	44
Finnland	53	20	37
Ítalía	502	94	18
Þýskaland	320	90	28
Allur heimurinn	13.455	1.586	12

Upplýsingar úr Screen digest, maí 1997 (vegna samframleiðslu er hætt á að tvítalning eigi sér stað, mynd, sem er íslensk og samframleidd með Þjóðverjum, kemur fram bæði á Íslandi og Þýskalandi).

Tillögur um bætt starfsskilyrði

Íslensk kvikmyndagerð getur ekki dafnað og vaxið ef kvikmyndir eru eingöngu framleiddar fyrir innlandsmarkað. Viðgangur greinarinnar byggist á alþjóðlegri samkeppnishæfni. Hér eru settar fram nokkrar tillögur um bætt starfsskilyrði, sem taka mið af því sem gefist hefur vel í helstu samkeppnislöndum okkar.

Leiðir til úrbóta eru þessar helstar: að efla Kvikmyndasjóð, taka upp skattafrádrátt, auka hlutafé, stofna myndver og koma upp þjónustumiðstöð kvikmynda.

Efling Kvikmyndasjóðs

Aukið fjármagn gerði Kvikmyndasjóði Íslands kleift að styrkja allt að 4 til 5 myndir á ári með um 30% til 40% framlagi. Aukið innlent fjármagn kæmi til með að gera framleiðendur óháðari erlendum meðframleiðendum. Jafnframt þarf að auka fjármagn til kynningarstarfs sjóðsins.

Skattafrádráttur

Víða um heim hefur skattafrádráttur orðið til þess að efla innlenda kvikmyndagerð. Þessi leið gæti einnig orðið til þess að skjóta styrkari stöðum undir kvikmyndagerð hér á landi.

Aukið hlutafé

Ekkert íslenskt kvikmyndaafyrirtæki hefur náð nægjanlegri stærð til að dreifa áhættu með góðum árangri. Aukin hlutdeild áhættufjármagns eða hlutafjár er forsenda fyrir uppbyggingu þeirra. Í Englandi hafa opinberir aðilar veitt fé til kvikmyndagerðar í formi hlutafjár. Með þeim hætti er gerð aukin krafa um arðsemi rekstrar. Áformi íslensk stjórnvöld aukin fjárframlög til greinarinnar er vert að skoða þessa leið, t.a.m. með hlutafjárþátttöku fjárfestingasjóða í eigu ríkisins eða atvinnuþróunarfélaga í eigu sveitarfélaga.

Stofnun myndvers

Kanna þarf hagkvæmni reksturs hlutafélags um myndver. Gott myndver mun einnig efla Ísland sem töku- og vinnlustað fyrir erlenda framleiðendur.

Þjónustumiðstöð kvikmynda

Í öllum helstu borgum Evrópu og Ameríku eru starfræktar þjónustumiðstöðvar kvikmynda. Markmið þeirra er að bjóða erlendum tókuliðum heildstæða lausn. Slík þjónustumiðstöð yrði til að auka erlend verkefni í kvikmyndagerð hér á landi og skapa fyrirtækjum í kvikmyndagerð og starfsmönnum þeirra aukin umsvif.

Punktur úr íslenskri kvikmyndasögu

- Talið er að fyrsta hreyfimyndin hafi verið sýnd á Íslandi árið 1899 á sýningum hjá Þorláki Ó. Johnson, kaupmanni í Reykjavík.
- Ætlað er að fyrsta kvikmyndin sem tekin var hér á landi og varðveist hefur, sé mynd af landgöngu Friðriks VIII konungs á Akureyri árið 1907.
- Fyrsta kvikmyndin sem hér var kvikmynduð var *Saga Borgarættarinnar* eftir sögu Gunnars Gunnarsonar og var hún gerð á árunum 1919 og 1920.
- Mynd Lofts Guðmundssonar, *Milli fjalls og fjöru*, var fyrsta íslenska talmyndin í litum og fullri sýningarlengd. Hún var frumsýnd í Gamla Bíói 1949.
- Árið 1972 hófust styrkveitingar Menningarsjóðs til kvikmynda. Styrkir þessir voru undanfari stofnunar Kvikmyndasjóðs Íslands.
- Með stofnun Kvikmyndasjóðs Íslands hófst vorið í íslenskri kvikmyndagerð. Árið 1979 veitti sjóðurinn styrki til þriggja leikinna kvikmynda *Óðals feðranna*, *Veidiferðarinnar* og *Lands og sona*.

Skattapunktur

- Víða hefur tekist að auka fjármagn til kvikmyndagerðar með skattaívilnunum. Má þar nefna Írland, Ástralíu og Nýja-Sjáland.
- Fjárfesting í kvikmynd er að fullu frádráttarbær til skatts í Ástralíu.
- Árleg fjárfesting Íra í kvikmyndum hefur hækkað úr um 300 milljónum í um 18 milljarða íslenskra króna.
- Skattaívilnanir Íra hafa aukið skatttekjur ríkisins, minnkað atvinnuleysi og dregið úr þörf fyrir bótagreiðslur til atvinnulausra.

Heimsmet í bíóferðum

Heildaraðsókn í kvikmyndahús hér á landi er 1.100 til 1.300 þúsund manns á ári. Íslendingar fara oftast í kvikmyndahús en flestar aðrar þjóðir og slá reyndar heimsmet í þeim efnum.

Íslendingar fara að meðaltali 5,4 sinnum á ári í kvikmyndahús, Bandaríkjamenn, sem eru í öðru sæti, fara 4,6 sinnum að meðaltali á ári í bíó. Hluttur íslenskra mynda er í kringum 4-5% af heildaraðsókn hér á landi.

Útgefandi:

AFLVAKI

Pósthússtræti 7, P.O. Box 34
121 Reykjavík,

Sími: 551 6600 Fax: 551 6606

Netfang: aflvaki@aflvaki.is

Heimasíða: www.aflvaki.is

Umsjón: Elísabet M. Andrésdóttir

Heimilt er að nota efni úr Skýrsluágrípum Aflvaka í heild sinni eða að hluta sé heimildarinnar getið.

